

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DERİN EKOLOJİ BAĞLAMINDA KENTTE SOKAK HAYVANLARIYLA
BİRLİKTE YAŞAMAK OLGUSUNUN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülçin ÜRGÜPLÜ

Disiplinlerarası Anabilim Dalı

Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Programı

OCAK 2013

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DERİN EKOLOJİ BAĞLAMINDA KENTTE SOKAK HAYVANLARIYLA
BİRLİKTE YAŞAMAK OLGUSUNUN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Gülçin ÜRGÜPLÜ
(519081023)**

Disiplinlerarası Anabilim Dalı

Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Orhan HACIHASANOĞLU

OCAK 2013

Sokak Hayvanlarına,

ÖNSÖZ

Duyarlı olduğum bir konuda çalışma yapmama izin veren, destekleyen ve bu çalışmada değerli birikimlerini benden esirgemeyen, beni yönlendiren tez danışmanım Sayın Prof.Dr.Orhan Hacıhasanoğlu'na teşekkürlerimi sunarım. Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca desteklerini benden esirgemeyen, çevreme ve hayata duyarlı bir birey yetiştirdiklerini düşündüğüm için öncelikle annem Hatice Ürgüplü ve Babam Vedat Ürgüplü'ye ; tüm tez çalışmam boyunca bana evini açan ve her türlü manevi yardım da bulunan teyzem Fatma Döllük'e ; fikirleri ile sürekli paylaşımda bulunduğumuz kardeşim Gülşah Ürgüplü'ye ,bana hep inanan ve enerjimi her daim yüksek tutmama neden olan Kıvanç Korkmaz'a ve son olarakta hayatımıza anlam katan ve bakış açımızı değiştiren kedilerime teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Aralık 2012

Gülçin ÜRGÜPLÜ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	2
1.2 Çalışma Yöntemi.....	3
2. EKOLOJİK KRİZİN KAYNAĞI OLARAK İNSAN-MERKEZCİLİK	5
2.1 Günümüzde Ekolojik Kriz ve Nedenleri	5
2.2 İnsan Merkezilik Nedir?	6
2.3 İnsan Merkeziliğin Kaynakları	7
2.3.1 İnsan merkeziliğin dini kaynakları	7
2.3.2 İnsan merkeziliğin felsefi kaynakları	7
2.4 İnsan Merkeziliğe Karşı Yaklaşımlar; Biyo-Merkezilik	8
2.5 İnsan-Doğa İlişkisi Üzerine: Ekoloji.....	9
2.6 Bölüm Değerlendirilmesi	11
3. DERİN EKOLOJİ, AHLAK VE HAK KAVRAMI	13
3.1 Derin Ekolojinin Nedir	13
3.2 Derin Ekolojinin Temeli.....	14
3.3 Derin ekoloji ve Sığ ekoloji (Yüzeysel Ekoloji) Arasındanki Farklar	19
3.4 Derin Ekolojinin İlkeleri ve Özellikleri	21
3.4.1 Derin ekolojinin temel özellikleri	21
3.4.2 Derin ekolojinin ilkeleri	22
3.4.3 Ekosofi	23
3.5 Derin Ekolojinin Ahlak Ve Hak Açısından İncelenmesi	26
3.6 Bölüm Değerlendirilmesi	28
4. CANLILARIN HAKLARI.....	31
4.1 Doğal Varlıkların Hakları.....	31
4.2 Hayvan Hakları	34
4.2.1 Yaşam hakkı.....	35
4.2.2 Barınma hakkı	36
4.2.3 Kutsal kitaplarda hayvan hakları.....	37
4.2.4 Hayvan hakları hareketinin tarihsel süreci.....	38
4.2.5 Dünya da ve avrupa da hayvan hakları	42
4.2.6 Türkiye de hayvan hakları.....	49
4.3 Bölüm Değerlendirmesi	52
5. KENTLERDE CANLI YAŞAMI - KENTLERDE SOKAK HAYVANLARI	55
5.1 Evcil Hayvanlar.....	55

5.1.1 Sokak hayvanı nedir	56
5.1.2 Türkiye de sokak hayvanları tarihi.....	58
5.1.2.1 İstanbulda sokak köpekleri.....	63
5.1.2.2 Osmanlı da kuş evleri.....	76
5.1.3 Günümüzde sokak hayvanlarının durumu.....	78
5.1.3.1 Sokak hayvanlarının Avrupa'daki durumu ve yasalar	79
5.1.3.2 Sokak hayvanlarının Türkiye'deki durumu ve yasalar	84
5.1.3.3 Derin ekoloji bağlamında çözüm önerileri.....	89
5.2 Hayvanların İnsan Psikolojisi Üzerinde Olumlu Etkileri.....	92
5.3 Hayvanları Kente Geri Çağırarak; Zoopolis Örneği	95
5.4 Kentlerde Sokak Hayvanları için Uygun Yaşama Alanlarının Oluş.....	99
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	111
KAYNAKLAR.....	122
ÖZGEÇMİŞ.....	122

KISALTMALAR

EEC	: European Economic Community (Avrupa Ekonomik Topluluğu)
AB	: Avrupa Birliği
EC	: European countries (Avrupa Ülkeleri)
AU	: European Union (Avrupa Birliği)

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 3.1 : Derin Ekolojinin Genel Çizgileri.....	41
Çizelge 5.1 : İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyeti Yönetim Kurulu	73
Çizelge 5.2 : Türkiye Hayvanları Koruma Cemiyeti”nin Kurucu Üyeleri.....	74
Çizelge 5.3 : Yeni yasa tasarısı ve öneriler çizelgesi.....	90

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4.1: Hayvanlara Yapılan Testler	40
Şekil 4.2: Maymunlara Yapılan Testler	40
Şekil 5.1: Eski Mısır, Hayvanların Evcilleştirilmesi.....	56
Şekil 5.2: Sokak Hayvanlarından fotoğraflar.....	57
Şekil 5.3: Guraba-hane-i Laklakan Orijinal Yapı (Düşkün Leylekler Evi).....	61
Şekil 5.4: Osmangazi Belediyesi Düşkün Leylekler Evi	61
Şekil 5.5: Osmanlı'da Hayvan Besleyenlerden Bir Görüntü.....	64
Şekil 5.6: Osmanlı'da Sokak Köpekleri.....	64
Şekil 5.7: Osmanlı'da Sokak Köpeklerini Besleyen Hayırseverler.....	65
Şekil 5.8: Osmanlı'da Sokak Köpeklerini Besleyen Hayırseverler.....	65
Şekil 5.9: Osmanlı'da Sokak Köpeklerini Besleyen Hayırseverler.....	66
Şekil 5.10: Hayırsız Adaya gönderilmek üzere toplanan sokak köpekleri.....	69
Şekil 5.11: Hayırsız Ada'ya atılan Sokak Köpekleri.....	69
Şekil 5.12: Fransız Karikatürüst Sem'in kaleminden, Hayırsız Ada'daki köpeklerden bir görüntü.....	70
Şekil 5.13: Köpeklerin itlaf yasasının iptalini istediği bir karikatür.....	71
Şekil 5.14: Türkiye Hayvanları Koruma Derneği merkez binası ve hayvan hastanesi Nişantaşı.....	75
Şekil 5.15: Ayazma Camii,kuş evleri (Sultan III.Mustafa Camii) Üsküdar.....	77
Şekil 5.16: Fatih Camii Kuş Evleri.....	77
Şekil 5.17: Yeni Valide Camii,kuş evleri Üsküdar.....	78
Şekil 5.18: Hayvan Koruma Yasasına yönelik kamu kuruluşları bağlantı şeması.....	85
Şekil 5.19: İstanbul,Beyoğlu Hayvan Hakları yürüyüşünden bir fotoğraf.....	88
Şekil 5.20: İstanbul Hayvan Hakları yürüyüşünden bir fotoğraf.....	88
Şekil 5.21: İzmir Hayvan Hakları yürüyüşünden bir fotoğraf.....	89
Şekil 5.22: Kedi Nüfusunun Üreme Şeması.....	92
Şekil 5.23: Kentte yaşlıların sokak hayvanları ile iletişimlerini gösteren fotoğraf.....	93
Şekil 5.24: Hayvanlara Dokunma Hissinin Verdiği Mutluluk Anını Gösteren fotoğraf.....	95
Şekil 5.25: Nişantaşı Özgürlük Parkı Kedi Evleri.....	101
Şekil 5.26: Nişantaşı Özgürlük Parkı Kedi Evleri.....	101
Şekil 5.27: Nişantaşı Özgürlük Parkı Kedi Evleri.....	102
Şekil 5.28: Esenler Belediyesi Kedi Evi.....	102
Şekil 5.29: Bursa Nilüfer Belediyesi Kedi Evi.....	103
Şekil 5.30: Şişli de Kedi Evi.....	103
Şekil 5.31: Bayrampaşa Kedi Köşkleri.....	104
Şekil 5.32: Bayrampaşa Kedi Köşkü.....	105
Şekil 5.33: Sokak Hayvanları İçin Yiyecek Üniteleri.....	106
Şekil 5.34: Sokak Hayvanları İçin Yeme İçme Alanları.....	106
Şekil 5.35: Kedi,Köpek ve Kuşlar İçin Beslenme Odakları.....	107
Şekil 5.36: Tasarım Ürünü Sokak Hayvanları Evi.....	108

Şekil 5.37: Tasarım Ürünü Sokak Hayvanları Evi.....	108
Şekil 5.38: Kent İçindeki Kuş Evleri.....	109

DERİN EKOLOJİ BAĞLAMINDA KENTTE SOKAK HAYVANLARIYLA BİRLİKTE YAŞAMAK OLGUSUNUN İNCELENMESİ

ÖZET

Çalışmanın konusu özellikle son yıllarda Sokak Hayvanlarına yönelik yapılan istenmeme baskısının irdelenmesi ve sokak hayvanları için kentlerde nasıl bir yaşam alanı oluşacağını araştırılmasıdır. Giriş bölümünde günümüzde ekolojik kriz ve yaşanan sorunlardan bahsedilerek , bu ekolojik krizin sebebinin insanoğlu kayanklı olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. İnsanoğlunun doğaya verdiği zarar ve gelecek nesillere bıraktığı sorunlar anlatılmıştır.

Günümüzün en büyük sorunlarının ana kaynağı olan insan merkezci bakış açısı tüm yönleriyle anlatılmaya çalışılmıştır. İnsan merkezci bakış açısına karşı ve tam tersi görüşleri savunan çevre merkezci temelli Derin Ekoloji kavramı üzerinde durulmuştur.. Derin ekoloji kavramının belli ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler ışığında “her türlü canlı” hakkına saygı duymaktadır. Hiçbir canlının ölüm nedeni insanoğlu olmamalıdır. Bu bağlamda kentlerde insanoğlundan çok daha önce yaşamını ve varlığını sürdüren hayvanların (kent yaşamından sonra adları sokak hayvanları olmuştur) kentlere bilinçsizce yerleşen , doğayı tahrip eden insanoğlu tarafından istenmeme veya dışanma durumunun kabul edilemez olduğundan bahsedilmiştir. Derin ekoloji temelinde kentlerde sokak hayvanlarının yaşayabileceği alanlar ve onlar için kentsel objeler konusunda öneriler getirilmiştir.

Son dönemde çevre sorunlarına çözüm arayışları, toplumsal ekolojik hareketlerin yeniden değerlendirmesini gündeme getirmiştir. Özellikle son yıllarda faaliyet bazında sorunlara çözüm arayışları yanında ekolojik hareketin felsefi olarak yeniden değerlendirmesi söz konusu olmaya başlamıştır.

Bu çabalar “derin ekoloji” olarak adlandırılan oldukça yeni olan bir düşünceyi gündeme getirmiştir. Derin Ekoloji, tüm yaşam biçimlerini birbiri için eşitleyen bir kavramdan söz eder. “İnsan , yaşamak ve yaşamaya bırakmak zorundadır” ilkesini savunur. Bu görüşe göre, insan da sistemin bir parçası olarak değerlendirilmeli ve “evrenin ekolojisi’ni değiştirme haklarının olmadığı bilinmelidir. Derin Ekoloji kavramında her canlının yaşam hakkı olduğundan bahseder. Yaşam Hakkı , her canlıya aittir, sadece insanoğluna ait bir hak değildir.

Hayvanların da birtakım hakları vardır. Bunlardan en önemlisi yaşam ve barınma haklarıdır. Kentler ,sadece cansız varlıklar ve insanlar için değildir. İnsanlar ile birlikte yaşamaya alışmış hayvanların da kentlerde yaşamaya hakları vardır. Hayvanların bir ekolojik denge içerisinde barınma hakları da bulunmaktadır. Konularla ilgili yasalar Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi ile incelenmiştir. Hayvanların yaşama hakkını ve barınma hakkını savunan bir çok yasa’nın gerek ülkemizde gerek dünyadaki örnekleri incelenmiştir. Hayvan Hakları Evrensel Beyanname, yaşayan bütün canlıların doğal haklara sahip olduğunun ve insanoğlu tarafından hayvanlara saygı gösterilmesinin, bir insanın bir diğerine gösterdiği saygıdan ayrı tutulamayacağını altını çizmektedir. Hak kavramı temelinde Avrupa’daki ve ülkemizdeki sokak hayvanlarının yaşadığı sıkıntılar irdelenmiştir.

Eski tarihlerde ÷lkemizde sokak hayvanlarına duyulan sevgi ve saygı örneklerle incelenmiştir. Ancak belli bir dönemden sonra değişen bakış açısı ve nedenleri , günümüzdeki hayvan hakları yasasının olumsuz yönleri tartışılmıştır.

İnsanoğlunun doğadan kopuk yaşayışı , onu her türlü sevgiden uzaklaştırmıştır. Hayvan sevgisi günümüzde yok olmuştur. Oysaki Hayvan sevgisi hayatımızı güzelleştirmekte, rahatlık ve kendine güven duygusu vermektedir. Kentlerde birçok etken (insan yoğunluğu, trafik, yüksek katlı binalar, yeşil alanların azlığı.. vb.) insan üzerinde stres yapmaktadır. Bu nedenlerden dolayı kentlerden hayvanları uzaklaştırmak insanoğlunu iyice yalnızlığa itmektir. Kentlere hayvanları geri çağırarak incelenen zoopolis örneği, hem hayvanlara hemde insanoğlunun bu yarattığı problemlere bir çare niteliğindedir.

Kent ekosisteminde yer alan her türlü canlıyı koruma adı altında planlamaların yapılması gerektiği tezin sonuç bölümünde değerlendirilmiştir. Kentler de insan ile birlikte yaşamaya alışmış sokak hayvanlarını da bu planlamalar içerisinde düşünerek kent içerisinde belli yaşam alanları oluşturulmalıdır. Bu bağlam da Sokak hayvanlarının da belli bakım ve sağlık koşulları altında insanla ortak bir yaşamda yaşamasının sağlanması gerekliliği ve bu durumu hangi kentsel mekanlarda hangi kentsel objelerle yapılabileceği örnekleri incelenmiştir.

IN THE CASE OF DEEP ECOLOGY, RESEARCH OF LIVING TOGETHER WITH STRAY ANIMALS IN THE CITIES

SUMMARY

In recent years, especially for stray animals in the study, the pressure to be unwanted and stray animals examined how a living space for the cities. Ecological crisis and the problems experienced today are mentioned in the introduction. This is because the ecological crisis, human origin. Damage to the environment and future generations of mankind had left the described problems. The biggest problems today is the main source of human-centered viewpoint. Human-centered approach, all ethics, morals, and the rights of human beings to nature and far away from the cruel concepts that approach. Human produces and destroys.

Against human-centered perspective, and vice versa advocate the concept of eco-centric-based Deep Ecology. In this view, people considered as part of the system. Man has no right to change the universe Ecology. The phrase "deep ecology" was coined by the Norwegian philosopher Arne Næss in 1973.

Recently, the search for solutions to environmental problems, social ecological movements brought about a re-evaluation. In this context, Deep ecology is a new trend. According to Deep Ecology, human beings must live and live to leave. There are certain principles of the concept of deep ecology. Deep ecology "all live" respects the right. Human beings should not be the cause of death of any living creature. The philosophy of deep ecology has the right to life of every living thing. It should be animals and green areas in the cities. Animals have a right to life. People have destroyed nature by anthropocentric approach. People have become accustomed to living with animals have the right to live in urban areas. Live in urban areas stray animals on the basis of deep ecology and suggestions have been made for them in the urban objects. Proponents of deep ecology believe that the world does not exist as a resource to be freely exploited by humans. Proponents of deep ecology offer an eight-tier platform to elucidate their claims. First and third proponents are about rights. 1- The well-being and flourishing of human and nonhuman life on Earth have value in themselves (synonyms: intrinsic value, inherent value). These values are independent of the usefulness of the nonhuman world for human purposes. 3- Humans have no right to reduce this richness and diversity except to satisfy vital human needs. Deep ecology's core principle is the belief that the living environment as a whole should be respected and regarded as having certain legal rights to live and flourish. Investigated animal rights, in this contexts. The Universal Declaration of Animal Rights issues are examined.

The Universal Declaration of Animal Rights was solemnly proclaimed in Paris on 15 October 1978 at the UNESCO headquarters. The text, revised by the International League of Animal Rights in 1989, was submitted to the UNESCO Director General in 1990 and made public that same year. Considering that all living beings possess natural rights, and that any animal with a nervous system has specific rights. Considering that the coexistence of species implies a recognition by the human

species of the right of other animal species to live, Considering that the respect of animals by humans is inseparable from the respect of men for each other.

The concept of rights in our country and in Europe on the basis of the hardships stray animals examined. First legal organization of the groups assuming an altitude against animal experiments (antivivisectionist) was established in England in 1875. Catherine Pinguet's *Les chiens d'Istanbul* (The Dogs of Istanbul) examined the history of stray dogs in Istanbul. The book sheds light on a neglected facet of the past – the perception of dogs by different cultures and religions. In the old times the love and respect for stray animals in our country examined. This is a powerful way to introduce the topic and to map out different aspects of stray dogs in the city and their relationship with its residents. This tragic incident relates directly to the socio-political circumstances of the time. Pinguet does a good job of situating the massacre within these larger events. After the proclamation of the Young Turk Revolution in 1908, the Second Constitutional Era (1908-1918) introduced the new practices of political organization of the Committee of Union and Progress (CUP), the ruling party during the late Ottoman Empire. This bureaucratic change focused on modernization and transformation initiatives towards a Westernization policy. Many CUP leaders considered the stray dogs of Istanbul as representations of the uncivilized existing culture. The resulting 'solution' was to take the dogs to a deserted island, Sivriada, in the Sea of Marmara, and leaving them there to starve and die.

The first society for animal protection "*İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyeti*" was founded - with the leadership of the military and civil bureaucrats who plays important roles in the last term of Ottoman history - in 1912. However the society had to cease its activities because the First World War had broken out. In the fourth part of Study is examined Information on the historical development of "*İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyeti*" known as "*Türkiye Hayvanları Koruma Derneği*" today. In the last part of The study , Turkish legal system about animals rights in urban is examined. Turkish legal system deems anything other than human beings as "a commodity" or "a good". Yet that human-centric perspective seems to have been left behind in many countries. Although animals do not have any rights which can be defined as legal rights, it is a generally accepted principle that several universal values apply to animals, as well, similar to those of human beings. In Europe, American Society for the Prevention of Cruelty to Animals (ASPCA) – it is a non-profit organization that dedicates itself to the prevention of maltreatment of animals. It is based in New York City since it started in 1866. People for the Ethical Treatment of Animals (PETA) – it is a non-profit animal rights organization in the United States.

Human beings living disconnected from nature. Human, moved away from any kind of love. Yet the love of animals is a sense of comfort and self-confidence. For these reasons, the cities away from animals, human beings alone pushes thoroughly. Zoopolis model are studied in this thesis. "Zoopolis" was coined by Jennifer Wolch, former professor of Geography at the University of Southern California and current dean at UC Berkeley's College of Environmental Design. She described it as a "renaturalized, re-enchanted city" that would "allow for the emergence of an ethic, practice, and politics of caring for animals and nature" by "[inviting] the animals back in." Zoopolis study recall the animals to the city. She introduced the idea as a model for "trans-species urban practice." This trans-species urban practice should theoretically permeate through all factions of the metropolis, but more recently, it has

involved a specialized combination of management and grassroots activism. The goals of this practice have included: 1) changing how animals and humans interact in the city; 2) forming low-impact urban ecological designs; 3) modifying every day management and policy-making of the local state; and 4) defending the interests of urban animals with more force. All kinds of urban ecosystem planning should be done in the name of animal protection. Stray animals under certain conditions and health care for people living with the living areas can be created. Animal protection planning should be done in cities.

1. GİRİŞ

“Trafik, kirli sokaklar ve gürültü... Her ne kadar büyük şehirlerde yaşamak stresli olsa da, birçok insan daha iyi para kazanabilme ve daha iyi koşullarda yaşama hayali ile büyük şehirlere akın ediyor. Bundan 50 sene öncesine kadar, dünya nüfusunun sadece üçte biri büyük şehirlerde yaşarken, bugün, şehirler dünya nüfusunun yarısından fazlasına sahip” diyor yapılan araştırmalar (Andreas Meyer - Lindenberg, 2012).

Şehirlerdeki insanlar, kırsal kesime oranla, daha sık ruhsal sorunlar çekiyor. Bunun en büyük nedeni doğadan çok uzaklaşmış olmaları mıdır? İnsan Doğa ilişkisinde insan merkezli yaklaşımlar özellikle II.Dünya Savasından sonra çevre sorunları ve Ekolojik kriz olarak ortaya çıkmış , günümüzün başlıca gündemleri haline gelmiştir.İnsan merkezci yaklaşım , tüm etik, ahlak ve hak kavramlarından uzak olan insanoğlunun Doğa’ya zalimce olan yaklaşımıdır.İnsan hem yapan hem yıkan bir varlıktır.Bu bağlamda ekolojik krizin temel sebebi olan insan merkeziliğin kaynakları ve oluşturdukları sorunlar felsefi bakış açısı ve örnekleriyle incelenecektir.

Son dönemde çevre sorunlarına çözüm arayışları, toplumsal düşünce tarihinin yeniden gözden geçirilmesine yol açmış ve ekolojik hareketlerin yeniden değerlendirmesini gündeme getirmiştir. Bu çabalar “derin ekoloji” olarak adlandırabileceğimiz, oldukça yeni olan bir düşünceyi gündeme getirmiştir. Derin Ekoloji, tüm yaşam biçimlerini birbiri için eşitleyen bir kavramdan söz eder. “İnsan , yaşamak ve yaşamaya bırakmak zorundadır” ilkesini savunur. Bu görüşe göre, insan da sistemin bir parçası olarak değerlendirilmeli ve “evrenin ekolojisi’ni değiştirme haklarının olmadığı bilinmelidir. Dolayısıyla insan zevkleri öncelikli olamaz. Derin ekoloji kavramı insan ve diğerlerine insanmerkezci düşüncenin ötesinde yeni bir bakış açısı getirmiştir. Derin ekoloji felsefesi, insanları doğanın bir parçası olarak görür. Buna göre insanlar doğaya karşı ya da ondan üstün değildir.

Derin ekoloji felsefesinde her canlının yaşam hakkı vardır. İnsan merkezci yaklaşımla doğayı tahrip ederek oluşturduğu kentte, yeşil alanlar ve hayvanlar da bulunmalıdır. Kentler ,sadece cansız varlıklar ve insanlar için değildir.İnsanlar ile birlikte yaşamaya alışmış hayvanların da kentlerde yaşamaya hakları vardır. Hayvanların bir ekolojik denge içerisinde barınma hakları da bulunmaktadır. Konularla ilgili yasalar Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi ile incelenecektir. Hayvanların yaşama hakkını ve barınma hakkını savunan bir çok yasa'nın gerek ülkemizde gerek dünyadaki örneklerine bakılacaktır.

2012 yılında ortaya konulan Orman ve Su İşleri Bakanlığı Hayvanları Koruma Kanunun'da yapılacak olan değişiklik tasarısında “Sahipli ve sahipsiz hayvanları belediye sınırları içinde veya dışında başıboş bırakmak yasaktır” maddesi ile hayvanların yaşam ve barınma hakkı engellenmiş olmaktadır. Oysa ki ; Catherine Pinguet Osmanlı'dan günümüze, sokak köpekleriyle ilgili düşüncelerin izini sürmeye başlamış, İslam'da ve diğer dinlerde köpeklerin yerini öğrenmiş, 1910 öncesi aslında İstanbulluların kendi mahallerindeki köpeklerle nasıl mutlu mesut bir hayat sürdürdüklerini, köpeklerin mahallenin güvenliğinden sorumlu olduklarını görmüştür (Pinguet, 2008).

İnsanın ahlâkî duyguları, canlı varlıklara saygı duyulmasını ve kentte var olan sokak hayvanlarıyla birlikte yaşamayı öğrenmeyi gerektirmektedir. “ ... *hayvanlara revâ görülen muamele,uygarlıklar düzleminden bakıldığında, insanlar arasındaki ilişkilerin de kriteridir.*” Ulus Baker (Özgür , 2010'da atıfta bulunulduğu gibi).

1.1 Tezin Amacı

Bu çalışma, hayvanların sessiz dünyasından bir ses olmak, onlar için düşünmek, onlarmış gibi düşünmek , haklarının olup olmadığını tartışmak,kentlerde yaşadıkları sorunları irdelemek ,insanoğlunun ahlak ve adalet anlayışını yeniden sorgulayarak bu konularda ki gelişmelere ışık tutmak ve altlık oluşturmak amacına yöneliktir. Ekolojik sorunun bilimsel ve teknolojik temelleri dışında “doğaya hükmetme” anlayışından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu insan merkezci bakış açısının en büyük sorun olduğunu günümüzde “ görmüyorum, duyuyorum , biliyorum” şeklinde ki bakış açısının insan dışı diğer canlılara zarar verdiği düşünülmekte ve hayvanlara yapılan tüm kötü muameleler konusunda farkındalık yaratılmak istenmektedir.Bu konuda kamuoyu oluşturmakta tezin amaçlarındandır.

Derin ekoloji kavramı ile farklı bakış açısına yönelmek, insanın doğadaki yerini, duruşunu irdelemek ve bunun sonucunda insanoğlunun hayvanlarla olan ilişkisinde insanın “efendi”, hayvanların “mal” olma konumunu değiştirmeye çalışmak istenmektedir. Bu nedenlerle seçilen konu , hayvan haklarını koruma açısından kamu yönetiminin ve insanın bireysel rolünü belirlemek adına yapılması düşünülen tüm değişikliklere bir altlık olarak tasarlanmıştır.

1.2 Çalışma Yöntemi

Çalışmada kullanılan araştırma teknikleri; konu ile ilgili yayınların incelenmesini (kitap, tez, rapor, makale, kongre, sempozyum, seminer, web sitesi, yasa, yönetmelik vb.), yapılan literatür ve kaynak araştırması çerçevesinde kentlerde sokak hayvanlarının yaşam standartlarının belirlenmesi, bu standartların ve kriterlerin ulusal ve uluslararası örnekler ile görsel materyal üzerinden değerlendirilmesini kapsamaktadır.

2. EKOLOJİK KRİZİN KAYNAĞI OLARAK İNSAN-MERKEZCİLİK

2.1 Günümüzde Ekolojik Kriz ve Nedenleri

Çok karanlık ve çok rahatsız zamanlarda yaşıyoruz. Sonu gelmeyen savaşların, her yere yayılmış militarizmin tanıklarıyız, her yerde artık kontrolden çıkmış bir şirket kapitalizminin büyüdüğünü, halkların yoksullaştırıldığını görüyoruz. Önceden tanık olunmamış bir devlet baskısının tanıklarıyız, eylemlerimizin devlet tarafından izlenmesine kişisel haklarımızın ihlâl edilmesine şahit oluyoruz... 2012 yılında son derece tarihî bir ân yaşıyoruz. Gezegen tarihinde yaşanan 6. yokoluş krizinin tam ortasında bulunuyoruz. Son dört ya da beş tanesi doğadan kaynaklanmıştı ama bu sonuncusu tamamen insan yapımı. Son yok oluş süreci 65 milyon yıl önce yaşandı. Yaşadığımız yok oluş ise biz konuşurken meydana gelmeye devam ediyor. Bizler ayrıca insanların sebep olduğu bir iklim değişikliği çağında yaşıyoruz. Bu iklim değişikliği ise artık devrilme noktasında, yani olay ve değişikliklerin geri döndürülemeyeceği bir noktaya varmak üzereyiz. Ve ne yaparsak yapalım, bu durum yaşanmaktadır (Best , 2012).

Kopenhag iklim görüşmeleri sırasında BM delegasyonun başkanlığını yapan Yvo de Boer , IPCC tarafından yapılan açıklamada 2013'ün sonu ya da 2014'ün başında yayınlanacak olan BM iklim değişikliği raporu herkesin uykusunu kaçırarak uyarısında bulundu. İçme suyu ve atık su hizmetleri alanında faaliyet gösteren Thames Water tarafından yapılan açıklamada dünya nüfusunun yüzde kırkının su sıkıntısı çektiği açıklandı (ntvmsnbc,2004). Küresel ısınma ve deniz buzullarının yok olması, Antarktika'da vahşi yaşamı vurdu; penguenler, foklar, balinalar kıtlıkla yüz yüze (ntvmsnbc, 2004) Bilim adamlarına göre, iklim degisikligi, 14. yüzyılda Avrupa'nın nüfusunun üçte birini yok eden veba hastalığını yayabilir (net haber ,2005). Dünya Sağlık Örgütü küresel ısınmanın ciddi sağlık sorunlarını tetiklediğini açıkladı; iklim degisikligi kolera, sıtma, tifo, beyin iltihabı, ciltte kronik döküntüler, eklem ve sinirlerde iltihaplanmaya neden oluyor (Radikal , 2005). Büyük şehirlerde

yaşayan insanlar ise strese aşırı derecede tepki veriyor (Andreas Meyer-Lindenberg, 2012). Her geçen gün ortaya çıkan çevre felaketleri çok büyük bir sorunla baş başa olduğumuzu göstermektedir. İnsanoğlu bu gibi sorunlara çare bulmaya çalışırken, sorunların nedeninin farkında mıdır?

İnsanın diğer canlılardan farklı olduğu, hatta onlardan üstün olduğu ön kabulü insan türünün kendisine icat ettiği başlıca problemlerdendir. İnsan hem *yapan* hem *yıkan* tek canlıdır. “Yaptığını yıkan insan”ın diğer canlıların da meydana getirdiklerini yıkma isteği onun üstünlüğünün değil bencilliğinin en açık göstergesidir (Önkal, 2005).

2.2 İnsan Merkezilik Nedir?

R.L. Clark'ın da ileri sürdüğü ve “çağdaş ahlak ve çevre krizinin kalbinde” yatan temel unsur olarak gördüğü insan-merkezciliğin (antropocentrizmin) anlamına baktığımızda iki önemli nokta dikkatimizi çekmektedir. Birincisi, “insanın her şeyin merkezi ve kainatın da tek amacı” olduğuyla ilgili “görüş, ikincisi ise, “önemli olan sadece ve sadece insanın değerleridir. Kainat bu değerlerin devamı ve geliştirilmesi için vardır. Bu nedenle kainatın kendi başına ve münhasıran bir değeri yoktur” (Özdemir , 1998).

İnsanmerkezci yaklaşım, yalnızca insanın önem ve değer sahibi olduğu bir anlayış içinde insan- çevre ilişkilerinin düzenlenmesi gereğine inanan ve “ her şey insan için” anlayışını ilke edinmiş bir düşünce biçimidir. Bu doğrultuda insan- çevre ilişkilerinde “ kirletici, bozucu ve tahrip edici” konumdan “ koruyucu, kollayıcı ve onarıcı” konuma geçiş de “ insanın iyiliği ve çıkarı için” ve bunu gerçekleştirecek düzeyle sınırlı olmalıdır . Bookchin’ in ifadesiyle “ insanları biyosferik bir zorbalıkta benmerkezci hükümdarlara dönüştüren” bu sığ düşünce biçiminde hapsolmuş insanmerkezciler, çevre- insan ilişkilerinde yaşanan krizin temeline inemezler ve insanın çıkarlarının tehlikeye girmesi nedeniyle insanın çevreye “ kahyalık” yapmasıyla sorunun çözüleceğine inanırlar. Oysa sorunun kökeni “ hiyerarsik, sınıfsal ve rekabetçi sistem”dir ve çevresel krizin insanların çıkarlarını en çoğa çıkarmak amacıyla doğal kaynaklardan yararlanma sürecini uzatmak için yüzeysel değişimler yapmayı “kabul etmek zorunda kalmış” insanmerkezci türler ile aşılması imkansızdır (Ertan , 1978).

2.3 İnsan Merkeziliğin Kaynakları

2.3.1 İnsan merkeziliğin dini kaynakları

İnsan-Merkeziliğin temelleri Yahudi-Hıristiyan dinidir. White'a göre dünyadaki en antropocentrik din Hıristiyanlıktır. (White, 1980). Kadim pagan ve Asya dinlerinin tersine Hıristiyanlık tabiat-insan ayrılığını vurgulayarak, tabiata hükmetmeyi Tanrının iradesi olarak görmüştür. Bilimsel devrimlerin ve bu devrimlerin sebep olduğu sanayi devrimi, endüstrileşme ve teknolojinin de temelinde Hıristiyan kültüründen gelen "dünyaya egemen olma ve boyun eğdirme" anlayışı yatmaktadır(White, 1980).

Hıristiyan Ortaçağ dünya görüşüne göre ; İnsanoğlunun tabiat üzerindeki gücü sınırsızdır. İnsan tabiatı ve içindekileri 'menfaat ve zevkini' artırmak amacıyla istediği gibi kullanabilir. Bitkilerin ruhu ve duygulan olmadığından -ayrıca acı da hissetmediklerinden- hiç bir hakları yoktur. Hayvanların da aynı şekilde bir hakları söz konusu değildir. (Thomas Keith, Man and Natural World, (london: Allen Lane, 1983)

2.3.2 İnsan merkeziliğin felsefi kaynakları

İnsan-merkeziliğin (antropocentrizmin) kökenleri modern felsefeye damgasını vuran Kartezyen felsefenin ruh-beden ayırımı ve bunun ortaya koyduğu sonuçlardır (White , 1980).

Kartezyen metafiziğin temel varsayımları şöyle özetlenebilir:

1. İnsan iki cevherden meydana gelmiştir: Ruh ve beden (mind-body). Bu iki cevher de birbirinden tamamen farklı ve bağımsızdır. Bunun bir sonucu olarak ruhi/ zihni olan maddi olamaz, maddi olanın da ruhu yoktur.
2. Asıl ve önemli olan ruhi (manevi) olandır. Bunun da temel niteliği düşüncedir(res cogitans).
3. Madde cansız ve ruhsuzdur. Temel niteliği ise yer kaplamaktır (res extensa).
4. İnsan subjektidir. Objeye olarak tanımlanan maddi dünyayı istediği gibi kullanabilir ve değiştirilebilir.
5. İnsanın doğal kaynakları etkili ve rasyonel (azami kullanımı olarak anlaşılmalıdır) kullanımı onun refahını ve genelde de uygarlığın ve insanlığın gelişmesini sağlar.

6. Maddi alem sonsuz olup hiç bir zaman tükenmez (Merchant, 2005).

Modern felsefenin babası olarak kabul edilen Descartes, kesin, açık ve seçik bilgiye ulaşmak için, her şeyden şüphe ederken, düşünen bir varlık olarak kendi benliğinden asla şüphe etmemiştir. Descartes, bundan hareketle bütün felsefi sistemini kendi varlığı (yani düşünen bir varlık olarak ruh/zihin) üzerine bina eder. Bu tamamen modern ve yeni bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bütün varlığı Tanrıyla temellendiren ortaçağ anlayışı terk edilmiştir (Özdemir, 1998).

Descartes kesin bilgi için yeni bir temel aramaktadır. Bu nedenle sahip olduğu tüm bilgilerden, varsayımlardan, değer yargılarından, dış dünyanın varlığından ve hatta kendi varlıktan şüphe etmiştir. Ancak şüphe ettiğinden asla şüphe etmemiştir. Benliğinin derinliklerinden şüphe eden ve şüphe ettiğinin farkında olan bir varlık bulunmaktadır. İşte "düşünüyorum, öyleyse varım" şeklinde ifade edilen ontolojik temellendirme gerçekleşmiştir. Yunan ve Ortaçağ Hıristiyan öğretilerini, bunların varlıkla ilgili temellendirmelerini ve geçerliliğini bir kenara bırakarak, her şeyin temeli olarak şüphe eden "ben"ini ikame etmiştir (Özdemir , 1998).

Routley, “insanmerkezci” bakış açısını, Descartes, Bacon gibi düşünürlerin temellendirdiği, doğanın insan için uygun bir araç olduğu, doğaya egemen olma düşüncelerine dayandırmaktadır (Şakacı, 2011). Metzner’e göre insanmerkezci davranış doğayı insanlığın geleceği için korunup yönlendirilecek bir hazine (tutucu etiğe göre) ve insan çıkarı için sömürülecek sınırsız bir kaynak deposudur (Metzner, 1994).

2.4 İnsan Merkeziliğe Karşı Yaklaşımlar; Biyo-Merkezcilik

İnsanı kainatın efendisi olarak gören bu anlayışa işler yolunda gittiği sürece ciddi bir eleştirinin gelmediği görülmektedir. Ancak, çevre sorunlarının ortaya çıkması, insanın kendisinin ve sahip olduğu toplumsal değerlerin tüm eko-sistemi tehdit eden boyutunu gündeme getirmiştir(Özdemir , 1996).

Biyo-merkezci eşitlikte insan ırkı, daha geniş kapsamlı bir gezegen sisteminin bütün yaşam biçimlerinin eşit yaşam hakkına sahip olduğu bir parçası olarak değerlendirilir (Mellor,1993). Doğanın insanlara hizmet etmek amacıyla yaratılmadığı inancına dayanan Biyo-merkezcilik, dünyanın geçmişten miras kalan ve geleceğe de miras bırakılacak olan şeklinde kavrandığı eski bir bilgeliktir (Bari , 2003). İşte bu

bilgelik, biyosferin (diğer bitki ve hayvan türleri) hem de ekosferin (biyolojik olmayan çevre) yaşamasının sürekliliğini sağlamak lehine, modern toplumun insan-merkezliliğini reddetmektedir” (Mellor, 1993).

İnsan doğaya egemen midir? Sorusunu sorma noktasına bizi getiren, insanın doğanın tükenmeyeceğine dair koşulsuz ve aşırı güvene dayanan doğa tasarımının 20.yy.da çöküşüdür. Özellikle ikinci Dünya Savası’ndan sonra pek çok “çevre” probleminin bas göstermesi, daha doğrusu bunların farkına varılması ipleri koparmıştır. Kendisine sunulanı düşüncesizce ve egoistçe tüketmiştir. Batıcıl tüketim tarzı , doğu mistisizminde yer alan “doğanın incilebilirliği ,doğanın herşeyi kucaklayan ruhu” ilkelerinin daha geniş kitlelerce nasıl içselleştirilebileceğinin arayışına girmiştir. İşte bu arayışın adı çevre hareketi, ekolojik bilinçlenme ya da çevre etiği ve felsefesi çalışmalarıdır (Önkal ,2005).

2.5 İnsan-Doğa İlişkisi Üzerine: Ekoloji

Ekoloji, yaşamı destekleyen bir sistem (ekosistem) olarak doğa’nın yapısının ve işleyişinin araştırılmasıdır (E.P,Odum, 1977).Ekoloji terimini ilk kez kullanan Ernst Haeckel, onu Yunanca hane ev anlamına gelen *oikos* sözcüğü ile bilim, düzenli veya mantıklı söz anlamına gelen *logos* sözcüklerinden türetmiştir. Haeckel’in organizmaların çevre ile kurdukları ilişkileri açıklamak için kullandığı bir terim olan ekolojinin bir bilim olarak kabul edilmesi ise, 1940’lı yıllarda gerçekleşebilmiştir. Ekolojinin başlangıç aşamasında,hayvan ve bitki türlerinin çevreleriyle olan ilişkileri inceleyen bir bilim dalı olmuştur (Kışlaoğlu ve Berkes, 1995). Çevre sorunlarının toplumsal yaşamı etkilemeye başladığı ve bu sorunlara işaret eden hareketlerin belirdiği bu dönemde, ekoloji bilimi, incelemelerine insan ve onun yarattığı etkileri de dahil etmeye başlamıştır (Ruşen Keleş ve Can Harmancı , 2005).

İnsan- doğa ilişkilerine tarihi açıdan kısa bir şekilde bakılacak olursa 1500’lü yıllardan önce organik bir dünya görüşü hakimdi. Bilim, “Tanrı’nın yüce şanı için”, veya Çinlilere göre, “doğal düzenin yolunda gitmek” ve “Tao’nun akışını izlemek için” yapıyordu. Başka açıdan bakılırsa, bu fikirler “yin” paralelinde, yani bütünleştirici idi. Bu yaklaşım da bilim adamlarının tavrını ekolojik kılıyordu (Capra, 1992:54). 17. asırdan sonra bu tavır aksi kutba kayarak “yang”cı oldu. Dolayısıyla bütünleştirici temel, iddiacı, kendini kabul ettirici şekle dönüştü. İngiltere’de Francis Bacon’dan (1571-1626) kaynaklanan “Baconcu ruh veya bakış açısı”, bilimsel

arayışın özünü ve amacını değiştirdi. Çünkü eski çağlardan beri bilimin gayesi bilim ve irfan, doğanın düzenini anlama ve onunla uyum içinde yaşamaktı. Bacon'dan sonra bilimin amacı, aydınlanmak ve doğayı anlamak yerine, doğaya egemen olup onu denetleyecek bilgiyi elde etmeye döndü. Bunlar sonucunda günümüzde bilim ve teknoloji anti ekolojik bir kişilik kazandı (Cevizci, 2001). Bacon'a göre doğa, hizmete mecbur edilmeli ve köle gibi kullanılmalıydı. Bacon'dan sonra Rene Descartes, Kartezyen felsefe ile bilimsel bilginin kesinliğine inanılması gerektiğini söylemiştir. Descartes'e göre doğanın işleyişi mekanik kurallara tabidir. Descartes'in görüşüne paralel olarak Newton'da doğanın matematiksel formülasyonunu ortaya koymaya çalışmıştır (Capra, 1992). Kartezyen evren görüşünün mekanik oluşu, Batı kültüründe doğayı kullanmak ve sömürmek için adeta bilimsel bir yetki haline geldi. Böylece bilimsel bilgi "kendimizi doğanın efendisi ve sahibi" yapmak amacına hizmet için kullanıldı (Cevizci, 2001) . Einstein'in enerji ile ilgili buluşu İzafiyet Teorisi'nin ortaya çıkmasına neden olmuş, İzafiyet Teorisi ise Kartezyen felsefenin ana kavramlarını yerinden oynatmıştır (Capra, 1992). Mekanistik dünya görüşünden ekolojik dünya görüşüne geçmede Thomas Malthus'un önemi büyüktür. Malthus, doğal kaynakların tüketicisi olan insanların doğal kaynakların artışından daha hızlı bir katsayı ile çoğaldığına değinerek doğal kaynakların insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için nüfus artışının da sınırlandırılması gereği üzerinde durmuştur. Dolayısıyla doğal kaynakların sınırlılığı noktasında ekolojik düşüncenin gelişimine katkıda bulunduğu söylenmektedir (Sabine, 1969). Malthus'dan sonra Charles Darwin, tabiattaki bütün canlıların birbirleriyle ve cansız doğayla ilişki içinde olduğunu ortaya koyarak ve bunların birbiri ile uyum ve denge içinde olduğunu belirterek ekoloji düşüncesine önemli katkılar sağlamıştır (Görmez, 2003).

20.yüzyılın başları, batı toplumunda her alanın tartışılmasına neden olmuştur. Özellikle yapılan eleştiriler, insanlığı doğrudan etkileyen akımların hatalarına karşı geliştirilmiştir. Bu doğrultuda aydınlanma düşüncesine yapılan eleştiriler artmış ve bütüncül ekolojik yaklaşımlar geliştirilmeye başlanmıştır. Gün geçtikçe ekolojik sorunların doğmasına neden olan her türlü düşünce ve eylem eleştirilmiş ve bu alanda düşünceleri eyleme dönüştüren gruplar oluşmuştur. Daha sonraları yeşil politikanın ve yeşil partilerin doğuşuna neden olacak bu gruplar, ekolojik düşünceyi kendilerine esas almışlardır. Bu doğrultuda bir kısmı radikal ve bir kısmı da daha ılımlı bir şekilde mücadele yapmışlardır (Özer, 2001).

Ekolojik sorunlara çözüm, günümüze kadar klasik çevre korumacı zihniyetle, sadece sorunların geçici tedbirlerle çözümlenmesi şeklinde olmuştur. Ancak bu çözümlerin yeterli olmadığı, ekolojik sorunların çözümünün temelinde zihni-entelektüel bazı dönüşümlerin yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Radikal ekoloji de ekolojik sorunların çözümünde değişik düşünceleri kapsayan hareketler olarak ortaya çıkmıştır.

Radikal ekoloji bağlamında gelişen bu ekoloji düşüncelerini, derin ekoloji, tinsel ekoloji, sosyal ekoloji, eko-feminizm ve eko-sosyalizm olarak sıralamak mümkündür. Yeşiller hareketini de radikal ekoloji hareketleri içerisinde değerlendirenler de bulunmaktadır. Radikal Ekoloji düşünce ve hareketleri yeni gelişmekte olan hareketlerdir ve tam olarak bu düşünce ve hareketleri belirli kategorilere ayırarak gruplandırmak ve belli bir ideolojisini ya da yönelimini belirlemek güç görünmektedir (Sezer, 2009).

2.6 Bölüm Değerlendirilmesi

Ekolojik krizin nedenlerinden en önemlisi olarak düşünülen insan merkezci bakış açısının temeli olan insan-doğa ilişkisi tarihi incelenmiştir.

İnsan doğanın bir parçasıdır. Kendini doğadan ayrı görmek, diğer canlılardan farklı görmek insan merkezci bakış açısının temelini oluşturur. Kendini farklı statü de gören insanoğlu yaşadığı bir çok doğa felaketinde çaresiz kalmış, doğaya saygı duymayı ve onu korumayı acı tecrübeler sayesinde öğrenmiştir. Fakat bu saygı yine insanın kendi bencilliğinden kaynaklanmaktadır. Doğanın içinde bulunan tüm canlıların kendine özgü değer taşımasından kaynaklı bir saygı görülmemektedir. Yaşanabilecek felaketlerin insan türüne gelebilecek zararları doğrultusunda alınan bir takım doğayı korumaya yönelik önlemler bu bakış açısıyla çokta uzun vadeli görünmemektedir. Bu bölümde çevre sorunlarının ortaya çıkışındaki temel felsefi fikirleri incelerken, çağdaş insanın kimliğinin antroposentrik (insan-merkezli) niteliğine dikkat çekmektedir.

3. DERİN EKOLOJİ, AHLAK VE HAK KAVRAMI

3.1 Derin Ekolojinin Nedir

Ekolojik dengenin bozulmasıyla ortaya çıkan ekolojik hareketleri bir sınıflandırmaya tabi tutmak gerekirse radikal ve radikal olmayan ekoloji düşüncesi ayrımları yapılabilir. *Derin Ekoloji, Sosyal Ekoloji, Mistik Ekoloji, Eko-Feminizm, Eko-sosyalizm* gibi akımlar radikal ekoloji düşüncesi içinde değerlendirilirken radikal olmayan ekoloji hareketinin içinde çevrecilik değerlendirilmektedir. Birbirinden küçük farklarla ayrılan radikal ekoloji düşüncelerinin ortak olabilecek bazı temel değerleri vardır. Üzerinde anlaşılan en önemli konu mevcut üretim ve tüketim ilişkilerinin çevre sorunlarına sebep olduğudur. Bu açıdan bakıldığında ekolojik düşünce kitle üretiminin durdurulmasını isteyen bir özelliğe sahip görünmektedir. Mevcut üretim biçiminin kentleri bir sorun alanı haline getirdiğinden bahseden bu düşünce yapısı, teknolojinin de hantal ve kirletici olduğunu vurgulamaktadır. Buradan hareketle daha iyi bir dünya için ‘insan yüzlü’ ve ‘küçük ölçekli’ teknoloji savunulur. Hiyerarşi eleştirilirken, merkezi devlet yerine ademimerkezi devlet savunulur ve hiyerarşinin önüne geçmek içinde gücün yerleştirilmesini gerekmektedir. Hiyerarşinin yerine karşılıklı bağımlılık ön plana çıkarılır ve yerel yapının güçlendirilmesi, katılımın temeli olarak görülür (Görmez, 2003).

Derin ekoloji kavramını ilk olarak İsveçli bilim adamı Arne Naess kullanmıştır ve derin ekoloji- sığ ekoloji ayrımını ilk olarak 1972 yılında Bükreş’ teki “ Üçüncü Dünyanın Geleceği Konferansında” dile getirmiştir. 1973 yılında yayımlanan “ The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary “ adlı makalesinde derin ve sığ ekolojiler arasındaki farklılıkları ortaya koyarak derin ekolojinin ilkelerini belirlemiş, 1986 tarihli “ The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects “ makalesiyle de bu ilkeleri daha ayrıntılı bir hale getirmiştir. Naess dışında Gary Snyder, Bill Devall ve Georange Session derin ekolojiye en çok katkı yapan isimler olarak anılmaktadır (Önder, 2003).

Naess, 1973 yılında yazdığı makalesinde ekolojik düşüncede iki sınırlı çevreci hareketin olduğunu, bunlardan birinin daha çok bürokratlar tarafından ortaya konulan ve daha çok nüfus ve kaynak sorunlarıyla ilgilenen *klasik çevrecilik* olduğunu, diğerinin ise doğaya bağlı, kültürümüzde derin ve temel değişimi öneren ve o dönemde pek fazla bilinmeyen *derin ekoloji* hareketi olduğunu savunmuştur (Özer, 2001).

Naess, derin ekoloji destekçilerinin özellikleri üzerinde hassas bir şekilde durmakta, bu yaşam felsefesi veya bakış açısını, gerçeküstücülük ve romantiklik olarak görüp eleştirenlerle küçümseyenlerin azalacağını savunmaktadır (Tamkoç, 1994a: 90). Naess'in amacı yeni bir sosyal hareket kurmak değildi. Naess (1997)'ye göre, sosyal hareketler can sıkıcıdır. Ancak herkesin yeryüzünün üzerinde kalanların kurtarılmasına katkıda bulunması gerekir. Eğer böyle bir durum söz konusu olmasaydı Naess (1997) doğada yaşamayı ve dolaşmayı, bir hareket içinde yer almaya tercih edeceğini belirtmektedir.

Derin ekoloji destekçilerinden sadece bir azınlık Naess gibi akademik filozoftur. Felsefesini yaşam biçimi ile ifade eden kişiye filozof denir. Akademik anlamda felsefe ile uğraşmanın (felsefe profesörünün) bunu yapma zorunluluğu yoktur. Kendi ifadesiyle, Naess bunların her ikisini de yapmaya çalışmıştır (Naess, 1997).

Derin ekoloji de insanlar doğaya karşı veya üstün değil doğanın bir parçası olarak görülür ve insan kaderi de doğa üzerinde egemenlik kurma ve denetleme olarak değil insanın bilinçli olması, düşünme yeteneği taşımasıyla belirlenmektedir. Dolayısıyla tüm canlılar sömürülecek, yönlendirilecek veya korunacak kaynaklar değil bizatihi kendi başlarına değerlidir (Metzner, 1994).

3.2 Derin Ekolojinin Temeli

Derin Ekolojinin kökleri, ekoloji biliminin bir türevi olarak eskilere dayanır; Avrupa Romantizmi, Amerikan Aşkincılığı, Spinoza Etiği, Gestalt Psikolojisi, Budizm, Taoizm, New Age Derin Ekolojinin genlerini oluşturan akımlardandır (Ferry , 2000).

Avrupa Romantizmi; Newton'un yöntemlerinden etkilenen John Locke gibi filozofların başlattığı her türlü sorunun mantıkla çözülebileceği ve doğaya egemen olma tutku ve düşüncesine karşı bir reaksiyon olarak başlamıştır. Romantiklerin en büyük temsilcilerinden olan Rousseau uygarlığın iyi bir şey olmadığı, pozitif

anlamda kötü bir şey olduğu, hayatımıza ve yargılarımıza aklın değil duyguların egemen olması gerektiği iddiasındadır (Cevizci, 2012). Doğal içgüdülerin frenlenmesinin insanı kendine yabancılaştıracağını söyleyerek bu duruma çözüm olarak uygarlığı değil vahşi (doğal, ilkel) yaşamı övmektedir (Çetin, 2003). Vahşi insanın sağlıklı ve güçlü olduğunu, ölüm korkusu bulunmadığı ya da ihtiyaçları az olduğu için mutluluk halinde yaşadığını savunmaktadır (Çetin, 2003). Eski aristokratlar da yerlerini alan burjuva sınıfına tepki olarak endüstrileşme karşıtı bu düşünceyi desteklemişlerdir (Çetin, 2003). Bu kuşak için “Robenson Crusoe” adeta kutsal kitaptır. Rousseau’nun yanı sıra Lord Byron, Coleridge, Constable, Wordsworth, Goethe, Schiller, Beethoven da önemli romantikler arasındadır. Romantizm rüzgârı, asilzade hanımların köylü kızlar gibi giyinip çobanlarla arkadaşlık etmelerine dahi yol açmıştır. Manzara resimlerinin popüleritesinin doruk noktasına ulaştığı bu dönemde, doğa şiirleri de en güzel örneklerini vermektedir (Tont, 2001).

Duyu deneyimlerinin konusu olan dünyanın dışında bir yaşamı öven Amerikan Aşkincılığı 19. yüzyılda Emerson tarafından kurulmuştur. Yaşadığı Concord kasabasında bir grup entelektüelle yaşama geçirmeye çalıştığı ilkeler Eski Hint, Çin, Plâtonculuk ve Yeni Plâtonculuğun sentezi olan bir düşüncedir (Tont, 2001). Ulu gerçeklere mantıktan çok sezgilerle ulaşabileceklerine inanan Aşkincılara göre mutluluk doğa ile uyumlu bir yaşamla gelecektir. Vahşi doğanın tahrip edilmesine karşı olan bu kitle kendilerini Avrupa Romantiklerine yakın bulmaktaydılar (Çetin, 2003). Brooks Farm adlı çiftliklerinde bu ilkeler ışığında yaşarken kurdukları okullarında derslere devam mecburiyeti olmayan öğrencilerine Doğu Dinleri, Eski Yunanca, İtalyanca, botanik ve genel kültür öğretirler. Bu ütopyik yaşam kuruluşu açılmasından iki yıl sonra dağılır (Tont, 2001).

Derin Ekoloji, 20. yüzyılda tartışılmaya başlanmadan önce *Henry David Thoreau* tarafından 19. yüzyılın ortalarında *Walden* adlı eserinde dile getirilmişti. Thoreau eserinde sanayilesme ile gözü dönen insanın, doğanın bütün şiirsel yanını, estetik özelliklerini bir kenara atarak bir metre demiryolu için yüzlerce ağacı acımadan kesmesini lanetler. İnsanların doğayı duyma yetenekleri ile entelektüel kapasiteleri arasında birebir ilişki vardır. Sivil itaatsizlik doktrininin de önde gelen temsilcisi sayılan Thoreau, insanların doğaya karşı değil onun içinde olmalarını 2 yıl 2 ay 2 günlük Walden eylemini yaparak sloganlaştırır: “Doğada yaşadım ki öldüğümde

yaşamadığının farkına varmayayım” Thoreau Walden gölü kıyısında kendi elleriyle, emeğine yabancılaşmadan yaptığı kulübesinde tek başına yaşar. Doğanın sundukları dışında insanın başka hiçbir eksiği olmadığını gösterir.

Naess, Thoreau'nun tecrübesini daha analitik bir yaklaşımla şematize eder: Derin ekoloji doğanın kendisiyle bizatihi ve aracısız bir pratiği etik sayan görüştür. Doğa ile kurulacak böylesine yakın, spiritüel hatta romantik bir ilişki insanı hem kendisine hem de insanın çevresinde kendinden olmayan türdeki canlılara yakınlaştıracaktır. İnsan doğaya karşı daha duyarlı olacaktır. Birey olarak yaşamını, toplumun varlığını, doğadaki yerini hazır bulduğu bilimsel tanımlarla değil birebir sorgulayacaktır. Bu türden bir doğal bilinçlilik durumu kişiyi hedonistik duygularından, sadece kendi yaşamını düşünme bencilliğinden kurtaracaktır. Zira, derin ekolojiye göre biosferdeki canlılar bireyleri oldukları doğanın parçası olmak açısından eşittir. İnsanın çevresine, doğanın elementlerine vereceği zarar kendisine verdiği zarardır. Buna dayanarak derin ekoloji sadelik yaşamını önerir: Sadelik! Sadelik! Sadelik! (Özkal ve Yağanak , Felsefe Ansiklopedisi).

20. Yüzyılın başlarında Almanya'da Wertheimer, Koffka ve Köhler tarafından geliştirilen Gestalt Teorisi psikoloji tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Eşya ya da olayın anlamlandırılmasında, uyaran veya biçimlerin bütünsel algısının önemli olduğunu, tüm zihinsel edimlerde anlamın, durumun bütününe algısından çıktığını savunur. Parçalara ayırmanın anlamının gözden kaçmasına neden olacağı iddiasındadır (Genç, 2007).

Derin Ekoloji teorisyenlerince kendisinden ilham alınan büyük filozof Spinoza'nın etik konusundaki düşünceleri tüm ekolojik akımlarda, özellikle Derin Ekolojide önemli bir yer edinmiştir (Session, 1985). Spinoza'ya göre dedüktif* bir sistemin ideali sadece bir bilgi ideali değildir, bu evrenin doğasını yansıtır. Evren, bütünü her parçayı belirlediği tek bir ağdır. Tanrı Spinoza'ya göre tek tözdür ve doğa ile özdeştir. Spinoza “özü, varlığı kuşatan, başka bir deyişle tabiatı ancak var olarak tasarlanabilecek olan şeye, kendi kendisinin nedenidir” der (Spinoza, 2004).

Taoizm, doğa ile birlikte olmayı temel bir kavram olarak alır, bunun yanı sıra Zen Budizmi'nde doğanın birliğinin bilincine varmak başlıca amaçlardan biridir, Hindistan'da yayılmış olan Mahayana Budizmi ise dünyayı “birbirlerini etkileyen madde ve olayların ağı olarak niteler” (Tont, 2001).

Derin Ekoloji, kendisini “doğa merkezli” bir düşünüş olarak “insan merkezli” çevreciliğin tam tersi olarak tanımlar (Tamkoç , 1994). “Vahşi doğa” yı merkez alan bu düşünüş, temelde idealist olup doğa ile mistik bir “birlik” olarak bütünleşme yolunu Budizm’de, Taoizm’de ve özellikle diğer doğu dini düşüncelerde bulur (Elkins, 1989).

İnsanın doğadan ötekileşmesini “ilk günah” olarak görüp buna lanet etmekle kalmaz, evrimsel süreçteki farklılıkları görmezden gelip canlı cansız her şeyi “eş değer” sayarak bu yabancılaştırmanın ortadan kaldırılacağını savunur. Genel olarak “mistik ekoloji” denebilecek “derin ekoloji” hareketleri tüm yaşam biçimlerini, bakteriler ve virüsler de dahil olmak üzere, “içsel değerler” açısından birbiriyle eşitleyen “biyomerkezcilik” denilen ortak bir görüşü paylaşırlar (Şadi, 2009).

Derin ekoloji yaklaşımı, eko-merkezci (biyo-merkezci) bir yaklaşıma sahiptir. Bu ise, doğanın ve doğadaki çeşitliliğin, korunmasını insana getireceği yararlar değil, doğanın kendinden değerli olduğu temeline dayanmaktadır (Önder, 2003).

Derin ekolojinin biyo-merkezciliği, insanın doğadan ayrı ve onun üzerinde değil, içinde olduğuna dair yeni bir bakışa ihtiyaç duymaktadır. Bu işlev, yerküreyi sadece bir oturma alanı değil, canlı bir organizma, rastgele bir araya gelmemiş hayat biçimleri toplamı olarak gören *Gaia* hipotezi tarafından karşılanmakta, bu bağlamda, ona bir benlik atfedilmektedir (Tamkoç, 1994).

20.yüzyılın başları, batı toplumunda her alanın tartışılmasına neden olmuştur. Özellikle yapılan eleştiriler, insanlığı doğrudan etkileyen akımların hatalarına karşı geliştirilmiştir. Bu doğrultuda aydınlanma düşüncesine yapılan eleştiriler artmış ve bütüncül ekolojik yaklaşımlar geliştirilmeye başlanmıştır. Gün geçtikçe ekolojik sorunların doğmasına neden olan her türlü düşünce ve eylem eleştirilmiş ve bu alanda düşünceleri eyleme dönüştüren gruplar oluşmuştur. Daha sonraları yeşil politikanın ve yeşil partilerin doğuşuna neden olmuş bu gruplar, ekolojik düşünceyi kendilerine esas almışlardır. Bu doğrultuda bir kısmı radikal ve bir kısmı da daha ılımlı bir şekilde mücadele yapmışlardır (Özer, 2001).

*Dedüksiyon; öncül olarak alınmış önermelerden, onların sonucu olan yeni bir önermeye mantık kuralları yardımıyla varma şeklindeki zihin işlemidir, muhakemedir.

“Yeşil” bir toplumun gerçeklik kazanması, derin ekolojinin niteliklerini içeren politikaların uygulandığı bir toplumu öngörür. Naess’e göre yeşil bir toplumun

ayırıcı özellikleri: Yerinden yönetim uygun duruma getirilmelidir ve tabana dayalı bir demokrasiye yöneltilmelidir. Sosyal sorumluluğa ve karşılıklı yardımlaşmaya “evet” diyen bir toplumdur. Şiddete ise “hayır” demektir. İnsanlar gönüllü olarak sade bir yaşam sürdürürler. Bu insanların kendilerine güvenleri yüksektir. Göç (yer değiştirme) olayına fazla rastlanmaz. Birkaç kuşak bir arada yaşayabilmeli ve çalışabilmeli, bir topluluk duygusu hakim olmalı, uygun bir teknoloji benimsenmeli, sınai ve tarımsal üniteler ufak olmalıdır. Ulaşım esasen kamusal araçlarla sağlanmalı, yerleşim yerleri çalışma birimlerinden uzakta olmamalıdır. Toplumsal hiyerarşi kaldırılmalı, erkek egemenliğine son verilmelidir. Yeşil bir toplum görüşünün temel taşları doğa ile ekolojidir. Bu ilkelere eklenmesi gereken diğer ilkeler, “Doğaya saygı, yaşamın kutsallığı, ekolojik tarım, mono kültürden uzak ormanların varlığı, hayvan fabrikalarının olmayışı ve herkesin kolayca doğayı kucaklayabilmesidir.” “Üçüncü bir yaklaşım da, yeşil toplumun insanların doğal çevreleriyle derin bir ilişki içinde olmaları ve bu ilişkiye mutluluk ve coşkuyla sarılmalarıdır” (Naess, 1994).

Naess, kuzey ve güneydeki kıyı ülkeleri (İskandinavya, Büyük Britanya, Kanada, ABD'nin kuzeybatısı ile Avustralya) ile Orta Avrupa ve Akdeniz ülkeleri (Almanya, Fransa ve öteki Akdeniz ülkeleri) arasında yeşil düşüncede ilginç farklılıklar olduğunu savunur. Kuzey ve güneydeki kıyı ülkelerindeki yeşil düşünceye “doğal yeşiller” der. “Sosyal yeşiller” ise, Almanya, Fransa ve öteki Akdeniz ülkelerinde görülür ve topluma daha fazla ağırlık verirler. Doğal yeşiller, kirpiller ve balinalar gibi hayvanlar varken insana pek ilginç bir yaratık denemeyeceğini, bundan dolayı da güzel bir gezegende yaşayabilmemiz için insan nüfusunun azalması gerektiğini belirtmektedirler. Bu açıklama düşüncelerinin bir karikatürü olsa da bazen insanların gereksiz varlıklar olduğunu söylemeye eğilimliler de vardır. Sosyal yeşillere göre, “doğaya karşı alınacak yanlış tutumlar insanlar arasındaki yanlış tutumları yansıtır. Bir toplum içinde tahakküm, sömürü ve saygısızlık varsa aynı davranışlar doğaya karşı da yansıtılır.” Sosyal yeşillere göre, “eğer toplum bu türlü kötü tutumlardan vazgeçerse, neredeyse kendiliğinden olacak şekilde doğayla olan ilişkileri de düzelecektir.” Politikayla ilgilenilerek toplumun düzene sokulması gerekir. “Doğal yeşiller” ile “sosyal yeşiller”i bir araya getirip her iki tarafın aşırılıklarından uzak durmayı derin ekoloji destekçileri başarırlar (Naess, 1994).

Kimi insanlar yeşil bir toplum kavramını ütopyacı bir şekilde yorumlayıp, “yeşil toplum” teriminin içerisine mükemmel olan her şeyi sokarlar. Başka bir grup ise, yeşil parti tipi programların yeşil bir topluma doğru atılacak önemli bir adımın ön hazırlığı işlevini görmesi gerektiğini ifade etmekle beraber yeşil parti programlarının ütopyanın tarifine dönüşmemesini istemektedir. “Fundamentalistler her şeyin olması gerektiği gibi sürmesini isterken, realistler politikada taktik düşüncelerden yararlanmamız gerektiğini vurgularlar: Yeşil Parti ütopyacı bir şekilde hareket edemez.” görüşünü ileri sürerler (Naess, 1994).

3.3 Derin ekoloji ve Sığ ekoloji (Yüzeysel Ekoloji) Arasındaki Farklar

Naess, konuyu daha sağlam temellere oturtmak adına derin ve sığ ekoloji (yüzeysel ekoloji) ayrımı yapmıştır. Naess sığ ekolojiyi, gelişmiş ülkelerde insanların sağlığı ve refahı için geliştirilen korumacı- çevreci hareket olarak görmekte, sığ ekoloji kavramı altında kirliliğe ve kaynakların tükenmesine karşı mücadele verildiğini düşünmektedir (Naess, 1995). İnsan merkezci bir dünya görüşüne sahip olduğu düşünülen sığ ekoloji başka bir anlamda çevre korumacılık, doğaya cansız bir varlık olarak bakmakta ve insana doğaya hükmetme hakkı vermektedir (Önder, 2003).

Çizelge 3.1 Derin Ekolojinin Genel Çizgileri (Tamkoç, 1994).

SIĞ EKOLOJİ	DERİN EKOLOJİ
1. Doğadaki çeşitlilik bizi için değerli bir kaynaktır.	1. Doğadaki çeşitlilik kendi kendisi için değerli bir kaynaktır.
2. İnsan için olmayan değerden söz etmek saçmadır.	2. Değeri insan değeri olarak görmek, ırkçı bir önyargı ifadesidir.
3. Bitki türleri insanların yararına tarım ve tıpta kullanıldığı için değerlidir.	3. Bitki türleri korunmalıdır, çünkü onların değeri özlerindedir.
4. Kirlenme, eğer ekonomik büyümeyi etkiliyorsa durdurulmalıdır.	4. Kirlenmeyi durdurmak, ekonomik gelişmeden daha önce gelmelidir.
5. Gelişen toplumlardaki nüfus artışı, ekonomik dengeyi tehlikeye düşürmektedir.	5. Dünya nüfusundaki artış, ekosistemi tehdit etmektedir. Ama endüstriyel ve gelişmiş devletlerin nüfusu ve davranışları daha tehlikelidir.
6. “Kaynak” demek , insan için yararlı kaynak demektir.	6. “Kaynak” tüm yaşam için kaynaktır.
7. İnsanlar, yaşam standartlarında geniş çaplı bir gerilemeye razı olamazlar.	7. İnsanlar aşırı gelişmiş milletlerin yaşam standartlarının düşmesine değil, genel yaşam niteliğinin düşmesine razı olmalıdır.
8. Doğa zalimdir ve böyle olması da gereklidir.	8. İnsan zalimdir ve böyle olması gerekmez.

Sığ ekoloji, teknoloji vasıtasıyla suyun, havanın temizleneceğini ve böylelikle kirliliğin eşit biçimde dağılacağını, yasalarla kirliliğin sınırlarının belirleneceğini ve kirlilik yaratan sanayileşmenin az gelişmiş ülkelere taşınacağını öngörürken derin ekoloji, kirliliğin sadece insan için değil bütün canlılar için önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Doğal kaynaklara bakıldığında sığ ekolojide bu kaynaklar insanlar için sadece bir araç olarak görülürken, derin ekolojide bütün her şeyin bir değeri vardır.

Sıg ekolojide nüfus sorunu az gelişmiş ülkelerin sorunu olarak görülürken derin ekolojide nüfus artışına dikkat çekilerek bunun gelişmiş toplumlardan kaynaklandığı ve bu sorunun giderilmesinde bu ülkelerin öncü rol oynaması gerektiği belirtilmektedir. Sıg ekoloji savunucuları gelişmiş ülkelerin modellerini az gelişmiş ülkeler için birer model olarak sunarlar. Derin ekolojistler ise az gelişmiş toplumları gelişmiş toplumların kültürel istilasından korumaya çalışırlar. Sıg ekolojide doğal kaynaklar insanlar için birer mülk olarak görülürken derin ekolojide yeryüzü insanlara ait değildir. Eğitim konusuna bakıldığında sıg ekolojide eğitim, hem çevreyi korumayı hem de kalkınmayı sağlayıcı yönde yapılmaktadır, derin ekolojide ise eğitimin amacı doğaya, kaynakları koruma yönünde yardımcı olmaktır (Özer, 2001).

3.4 Derin Ekolojinin İlkeleri ve Özellikleri

3.4.1 Derin ekolojinin temel özellikleri

Derin ekoloji ne akademik anlamda bir felsefe, ne de kurumsallaşmış bir din veya ideolojidir (Naess, 1995). Naess, derin ekolojiyi yalnızca “doğal dengenin korunabilmesi için bir araya gelmiş kişilerin doğrudan eylemine yön verecek ilkeler” olarak betimler (Naess, 1995’ten aktaran Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009). Doğrudan eylem iki biçimde olabilir: politik ve kişisel. Birincisi yeni çevre mevzuatı için lobicilikten yaşlı ormanların kesilmesini önlemek için yaşamını riske atmaya kadar her şeyi içerebilir. Kişisel doğrudan eylem ise, bir kişinin yaşam tarzını kendi derin ekolojik tutumlarıyla uyumlu duruma getirmesidir. Tüm toplumsal hareketlerde olduğu gibi, grup içi uyum için sloganlar ve bağlılık zorunludur. Belirleyici şekilde şiddete karşı olan bir biçimde aynı tehditlere karşı tepki gösterirler. Belki de en çok sözü geçen katılımcılar, kavrayışlarını mesleki felsefe terimleriyle değil, daha ziyade sanat ya da şiirlerle ifade eden sanatçı ve yazarlardır. Bu nedenlerle, “felsefe” yerine “hareket” deyişi kullanılmaktadır (Naess, 1995).

Derin ekoloji hareketi sistemli ve özgül bir felsefeye dayanmamaktadır. Eylemci ekolojik yaklaşımların karışımıdır. Bunlardan hem eylem hem de felsefi yönlerini kapsayan bir hareket olarak söz edilmektedir (Des Jardins, 2006). Derin ekoloji destekçilerinin; dürüstlük, özgürlük, sadelikten yana ve geniş görüşlü, derin düşünceli, dogmatiklikten uzak ve görüşlerini herkesle paylaşan tartışmaya açık kişilerden olması gerekmektedir (Tamkoç, 1994). Naess’in amacı yeni bir sosyal

hareket kurmak değildir. Çünkü Ona göre, sosyal hareketler can sıkıcıdır. Ancak herkesin yeryüzünün üzerinde kalanların kurtarılmasına katkıda bulunması gerekir. Eğer böyle bir durum söz konusu olmasaydı Naess doğada yaşamayı ve dolaşmayı, bir hareket içinde yer almaya tercih edeceğini belirtmektedir (Naess, 1997).

Derin ekoloji destekçileri zengin ülkelerin başkalarına egemen olma ve daha yüksek bir yaşam düzeyine yönelik çalışmalarına tamamen karşıdır. Onlara göre maddesel yaşam düzeyinin daha da yükselmesine gerek yoktur. Sadece “insanlara ruh ve gönüllerince temel bir doyum sağlayacak yaşam niteliği gereklidir. Yaşamın niteliğinin yükselmesi sezgiyle ilgili bir bakış açısının varlığına işaret eder, her önemli bakış açısı gibi bu da ispat edilemez. Aristo'nun da belirttiği gibi “her şeyin ispatını istemek eğitimsizliğin göstergesidir”. “Örneğin petrolün denize dökülmesinin planktonlara vereceği zararın ölçülmesi ve saptanması için şu kadar dolar harcanmasını öngörürler ve eğer bilimciler daha bunu öğrenemediklerini söylerlerse petrolün denize dökülmesi sürer gider.” Oysa, Naess'e göre, böyle bir durumun çok geniş çapta ve pek çok canlıyı yok edeceğini sezgimiz, içgüdümüz bize söyleyecektir (Naess, 1997).

3.4.2 Derin ekolojinin ilkeleri

Naess ve Sessions'ın üzerinde anlaşarak formüle ettikleri derin ekolojinin ilkeleri sekiz noktada toplanmaktadır (Naess, 1995);

- 1- Yeryüzündeki insan ve insan dışı yaşamın iyi durumda olması ve gelişmesi kendi başına değerlidir. Bu değerler insan dışı dünyanın insan amaçları için yararlı olup olmamalarından bağımsızdır.
- 2- Yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği bu değerlerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur ve kendi başlarına da bir değerdir.
- 3- Yaşamsal gereksinimlerini karşılamak dışında insanların bu zenginliği ve çeşitliliği azaltmaya hakları yoktur.
- 4- İnsan yaşamının ve kültürlerinin gelişimi, insan nüfusunun önemli ölçüde küçülmesiyle bir arada olabilir. İnsan dışı yaşamın gelişimi daha küçük bir insan nüfusunu gerektirir. Bu ilkede “insanoğlunun gayri meşru yollarla yok edilmesi gibi bir amaç bulunmamakta, insanoğlunun diğer türlerle bir arada yaşamasının gerekliliği vurgulanmaktadır”(Görmez, 2003).

5- İnsan dışı dünyaya mevcut insan müdahalesi aşırıdır ve bu durum hızlı bir şekilde kötüleşmektedir.

6- Dolayısıyla politikalar değişmelidir. Bu politikalar temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıyı etkilemektedir. Bu değişikliğin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan durum, mevcut durumdan derin farklı olacaktır.

7- ideolojik değişiklik gittikçe yükselen bir yaşam standardına bağlı kalmaktan çok, temelde yaşam niteliğini takdir etme (önemini anlamak) (içsel değer durumlarında yaşama) yönünde olacaktır. İrilik (bigness) ve büyüklük (greatness) arasındaki farka ilişkin engin bir bilinç oluşacaktır.

8- Yukarıda anlatılan noktalara katılanlar gerekli olan değişiklikleri yerine getirmeye uğraşmakla doğrudan veya dolaylı olarak yükümlüdürler.

3.4.3 Ekosofi

Naess'e göre, bazı felsefelerde ve dinlerde, derin ekolojinin ilkelerine temel olabilecek bakış açıları vardır. Bunlar en nihai, en temel ilkelerdir. Derin ekoloji hareketinin sekiz ilkesi çeşitli nihai ilkelere türetilebilir. Dolayısıyla, her derin ekolojisi destekçisinin kabul etmesi gereken 8 ilke, sonuncu değil, sondan bir önceki ilkelere (Ünder, 1996).

Çoğulculuk sayesinde, derin ekoloji destekçilerinin kimisi Hıristiyanlığa , kimisi Uzak-doğu dinlerine (Budizm ve Taoizm gibi), kimisi Bahailiğe, kimisi de süreç felsefelerine dayanarak bu ilkeleri temellendirirler, felsefi ve dinsel kaynaklarını meydana getirirler (Ünder, 1996). İşte bu noktada kişisel bir sistem ve kişisel bir felsefe olan ekosofiler ortaya çıkmaktadır (Naess, 1992). Bireysel bir ekosofi derin ekolojinin tek felsefesi değildir. Ekosofi genel olarak bir denge ve uyum felsefesidir (Ünder, 1996).

Budizmin bazı biçimleri ile derin ekoloji hareketi arasında çok yakın bir ilişki vardır. Budizmin düşünce ve uygulama geçmişinde yer alan özellikle şiddet karşıtlığı, incitmeme (zarar vermeyen, yaralamayan) ve yaşama derin bir saygıyla yaklaşım ilkeleri, bazen Budistlerin derin ekoloji hareketini Hıristiyanlardan daha kolay anlamalarını ve takdir etmelerini sağlamaktadır (Naess, 1995). Naess, kendi ekosofisini kurarken Budizmden esinlendiğini belirtmiştir.

Naess'e göre, derin ekoloji hareketi bütüncül bir görüştür. Kişinin temel varsayımlarını, yaşam felsefesini ve gündelik yaşamdaki kararlarını kapsar. Naess, bu bütüncü görüşü bir bilim olarak ekolojiden ayırmak amacıyla "ekosofi" kavramlaştırmasını ortaya koymuştur. "Sophia" Yunancadan gelen bir sözcüktür ve bilgeliği anlatır. Dolayısıyla ekoloji, eko-bilgelik demektir ve bilgelik de her zaman pratik yaşamın içinde olmuştur (Naess, 1994).

Ekosofi yeryüzü temelli bir bilgeliktir. Derin ekoloji, insan ve doğaya aracılık yapacak yeni bir felsefe olarak, bireylerin yaşam tecrübelerini, sezgilerini ve ekolojik bilinçliliği içeren doğaya dayanmaktadır. Bu nedenle, doğayı korumaya dönük bir hareket olmanın ötesinde, insanın yeryüzündeki varoluşu üzerine ve "yaşamın anlamı üzerine tutulmuş bir ışık" olarak nitelendirilebilir. Ekosofi'nin nihai (kesin) ilkesi 'kendini gerçekleştirme ilkesi' ve 'biyosferik eşitlik' ilkesidir (Önder, 2003).

Kendini gerçekleştirme, insanların, kendilerinin doğanın geri kalan kısmıyla doğrudan bir bağımlılık ilişkisi içinde var olduklarını anlamalarıdır (Des Jardins, 2006). Diğer taraftan, kendini gerçekleştirme normu, her bir canlının ve her canlı türünün "kendi doğal tarzına göre" yaşamasını, potansiyellerini geliştirme ve mükemmelleştirme güçlü isteğini ifade eder (Önder, 1996). Naess'e göre bu ilke "yaşa ve bırak yaşasın" veya "evrensel simbiyoz" demektir (Önder, 1997). İnsan için kendini gerçekleştirme, manevi (tinsel) gelişme ve içsel özün açılması, potansiyellerin kullanılması, güçlenme ve mükemmelleşme anlamına gelir (Naess, 2005). Naess'e göre, "Kendini gerçekleştirme": (uzun menzilli, evrensel) kendini gerçekleştirilmeyi maksimize et! (maximize Self-realization) demektir. Bu nihai biçimi daha konuşma diline yakın anlatmanın yolu (gezegendeki tüm yaşam biçimleri ve doğal süreçlere atıfta bulunarak) "Yaşa ve yaşamaya izin ver" (Live and let live!) olur. Naess, kaçınılmaz yanlış anlaşılmaktan korkarak bu terimden vazgeçmek zorunda kalmış olsaydı, "evrensel ortak yaşam" (universal symbiosis) terimini kullanacağını belirtmektedir. Ona göre "maksimum kendini gerçekleştir!" çok büyük ego gezintileriyle karıştırılabilirdi. Ancak "maksimum ortak yaşam!" (Maximize symbiosis) da bütünlük (kollektivite) yararına bireyselliği ortadan kaldırma şeklinde yanlış anlaşılabilir (Naess, 1995). "Kendini gerçekleştirme" normu belirli toplumsal, ruhsal ve varlıkbilimsel (ontolojik) kuramların birliğinin yoğunlaştırılmış ifadesidir: insan kişiliğinin en kapsamlı ve derin olgunluğu güzel eylemin garantisidir (Naess, 1992).

Sonuç olarak, Naess'in kendini gerçekleştirme ilkesinden, hem türler arasındaki hem insan toplumu içindeki eşitsizliklerin, baskıların, sömürünün ve insanın çok boyutlu, zihinsel ve düşünsel gelişiminin önündeki tüm sınırlandırıcı ideolojik baskı ve aygıtların ortadan kaldırılması gerektiği sonucu da çıkarılır. Böylece o aynı zamanda politik ve toplumsal bir eleştiri normu durumuna gelir (Ünder, 1996).

Kendini gerçekleştirmeyle ilgili çok önemli bir diğer kavram da “özdeşleşme” (identification) dır. Özdeşleşme, insanın kendini gerçekleştirme süreciyle ilişkilidir (Ünder, 2003). Naess, “özdeşleşme” kavramını kendini gerçekleştirme ilkesinin önemli bir uzantısı olarak ortaya koyar (Yardımcı, 2006). Bu ilke, insan benliğinin - kişisel egonun bir bütün olarak kozmos (evren) düzeyine varana kadar, hep kendinden daha büyük bütünlerle özdeşleşmesini gerektirmektedir (Mathews, 1994). Dolayısıyla, özdeşleşme, aktif bir terimdir, anlayıştır. Özdeşleşme “aynılaşma” (identifying) gibi düşünülebilir. Bu terimle doğanın parçalarının kendi parçalarımız olduğunu keşfetme süreci anlatılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca doğadan ayrı (doğa olmadan) var olamayacağımızı da anlama sürecidir. Özdeşleşme, aşkın (love) en geniş yorumudur. Aşkta birey daha büyük bir kimlik kazanarak, kendi kimliğinin bir parçasını kaybeder (Rothenberg, 1992). Yani daha üst bir kimlik kazanırken önceki dar kimliğini kaybetmektedir (Çınar, 2001). Öyleyse aynı zamanda her şeyi kendi parçamız durumuna getirmek niyetinde değiliz, yoksa kendimizi yok ederiz (Rothenberg, 1992). Böylece, her şeyle kendini bütünleştirme yolunda birey ilerlemektedir. Birey sezgisel olarak aksi bir durumda var olamayacağını anlayabilmektedir (Çınar, 2001).

Naess'e göre “özdeşleşme” kavramı, empatinin ötesinde bir anlam taşımaktadır. “Herhangi biri, bir hayvanı, örneğin bir böceği yaşam mücadelesi içinde gördüğünde, onunla özdeşleştiği anda, otomatik olarak, ona yardım edecektir. Empati, hiçbir şey yapmayıp, sadece hissetmekle sınırlı kaldığında o kişinin depresyona girmesiyle sonuçlanır” (Naess, 2006).

Derin ekoloji destekçilerinin çoğu doğa içinde oldukları zaman genellikle kendi egolarından, ad veya ailelerinden daha büyük bir şeyle bağlı, onunla bir bütün oldukları duygusunu yaşarlar. Bunu “okyanuslaşmak” diye ifade ederler. Çünkü bu duyguya çoğu zaman okyanusla çevrili oldukları zaman ulaşırlar. Derin ekoloji destekçisi olmak böyle bir özdeşleşme olmadan zordur. “Doğa ile yıkıcı ve yok edici bir ilişki içinde olan toplumların üyeleri böyle durumları düzeltmek için çabaladıkları

zaman herhalde dinsel duygular içinde olmuşlardır.” Örneğin, Carson doğaya karşı hunharca davranmamak gerektiğini söylerken, bu tip davranışların dinle de etikle de bağdaşmayacağına vurgu yapmaktadır. Bunu söylerken akılcı olarak, doğayı zehirleyerek kendi sağlığımızı tehlikeye atacağımız iddiasında bulunmadan, bunu yapılmaması gerektiğini vurgulamıştır (Naess, 1997).

Örneğin, Norveç’in kuzey kutup bölgesindeki “Lapps’lar hidroelektrik enerji üretmek için bir nehre müdahale edilmesinden dolayı zarar gördüler (Naess, 1995). Baraj yapılacak nehrin kenarından ayrılmaya karşı çıkma şeklinde yasadışı gösteri yapmakla suçlanan bir Lap (Naess, 1995) çoban mahkemesinde “Niçin bir nehir için kanuna karşı geliyorsun?” sorusuna “o benim bir parçam” yanıtını vermiştir. Doğa ile özdeşleşmenin “ön-felsefi” bir anlatımı bu cevapta yer almaktadır (Önder, 2003).

Ekosofi’nin diğer bir nihai (kesin) ilkesi olan *Biyosferik eşitlik* ise “insanın diğer canlı türlerinin yaşamına ve yaşama alanına ve kendilerini kendi doğal tarzlarına göre geliştirme hakkına müdahalesini en az düzeyde tutmasını ve gereksiz öldürme ve kullanmalardan kaçınmasını” ifade etmektedir. Mutlak bir eşitliğe değil de ilkece bir eşitliğe işaret eden biyosferik eşitlik, insanın hayati olmayan ihtiyaçlarıyla insan dışındaki varlıkların hayati ihtiyaçları arasında bir çatışma olması durumunda bunların karşılaştırılması gerektiğini ifade etmektedir (Önder, 2003). Böylece türlerin ve yaban yaşamının korunması için uygun bir ahlaksal zemin sağlar. Diğer canlılarla insan arasındaki araç-amaç, köle-efendi ilişkisi kalkar. Bu sayede insanla diğer varlıklar arasında ahlaki bir ilişkinin önü açılır. Dünya üzerinde insan türünün yayılmacılığında sınırlanır (Ünder, 1996; Önder, 2003).

3.5 Derin Ekolojinin Ahlak Ve Hak Açısından İncelenmesi

Derin ekoloji platformunun ilkelerine göre , birinci ilke insan ve insan dışında kalan yaşamı kapsamına alırken, ikinci ilke bağlamında basit veya ilkel bitki ve hayvan türlerinin de yaşamın zenginlik ve çeşitliliğine katkıda buldukları belirtilmektedir. İnsanların bu zenginlik ve çeşitliliği yaşamsal gereksinimlerini karşılamak dışında azaltmaya hakları olmadığı ise dördüncü ve beşinci ilkelere insan dışı yaşamın gelişimi ve insanın bu yaşama müdahalesi konu edilmektedir (Şakacı, 2007).

Derin ekoloji platformunun birinci ve üçüncü ilkeleri “hak” kavramıyla ilgilidir. Birinci ilke insan dışındaki canlılara haklar tanımının dayanağıdır. Derin ekoloji ile

canlı hakları felsefesi arasında ciddi bir bütünleşme sağlanır (Ertan, 1998). Üçüncü ilke insanların yaşamsal gereksinimlerini karşılamak dışında yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliğini azaltmaya hakları olmadığını belirtmektedir (Naess, 1992).

Bir ekosistem içindeki herhangi bir organizma, varlığını sürdürebilmek için başkalarını besin veya sığınak olarak kullanmak zorundadır. Aksini düşünmek, yaşamın bütünüyle yok olmasına razı olmak demektir (Önder, 2003). Dolayısıyla organizmanın yaşayabilmesi için enerjisini dışarıdan alması ve başkalarını besin ya da sığınak olarak kullanması kaçınılmazdır. Bu ilke, insanın diğer canlı türlerini gereksiz öldürme ve kullanmalardan kaçınmasını, yaşamına ve yaşam alanına ve kendilerini kendi doğal tarzlarına göre geliştirme hakkına müdahalesini en az düzeyde tutmasını emreder (Ünder, 1996).

Naess “eşit haklara sahip olmak” ile “eşit kendini geliştirme hakkına sahip olmak” arasında ayırım yapmaktadır. Naess’e göre bütün türlerin “eşit” olduğunu savunmak ile bütün yaşam biçimleri için evrensel yaşama hakkından ve kendini gerçekleştirme düzeyinde eşitlikten söz etmek farklı durumlardır. Her türün potansiyellerinin ve gereksinimlerinin “eşit” olmadığı çok belirgin bir gerçektir (Önder, 2003). Tüm biçimlerin (formların) yaşama hakkı ölçülemeyen bir evrensel haktır.

Eşit hak anlamında tanımlanan “biyosferik eşitlik ilkesi” bazen yanlış anlaşılabilir insanın gereksinimlerinin insan olmayan türlerin gereksinimlerinden asla öncelikli olamayacağı gibi bir yanlış sonuca varabilmektedir. Ancak bu asla kastedilmemiştir. Naess’e göre, pratikte, örneğin insana daha yakın olana (insana) karşı daha fazla yükümlülük duymaktayız. Dolayısıyla yükümlülüğü duyan da yükümlülük duyulan da insandır. Bu bazen insan olmayanların öldürülmesi veya yaralanmasını içine alan görevleri anlatır. Ancak örneğin gıda boyalarının test edilmesi için hayvanlara acı veren deneylerde kimyasalların verilmesi ciddi bir konudur. İnsanlar bize hayvanlardan daha yakındır, ancak gıda kozmetiği endüstrisini idare eden tatmin edilmemiş yaşamsal insan gereksinimi yoktur. İlgili öncelik hakkında tek bir norm vardır. Sorumlu kararlar norm sisteminin tamamının dikkatlice gözden geçirilmesini gerektirir. İnsanların ikincil önemdeki, yaşamsal olmayan gereksinimleriyle insan dışındaki türlerin yaşamsal gereksinimleri arasında bir çatışma (uyuşmazlık) olması durumunda bunların karşılaştırılmasını, bazen de insanların yaşamsal gereksinimlerini ertelemesi gerektiğini ifade eder (Naess, 1992).

Benzer şekilde, “tüm canlılar eşit kendini gerçekleştirme hakkına sahiptir” ifadesi “bütünüyle kendini gerçekleştirme” nihai normundan türetilebilir olarak alınır ve "kızın son derece aç ve ona besin sağlamak için tek çare son kaplanı öldürmektir, yine de onu öldürme" ifadesi “tüm canlılar eşit haklara sahiptir” (artı geçerliliği sorgulanmamış bazı varsayımlar) ifadesinden türetilebilirse, işte o zaman Naess’e göre kimileri nihai normu reddetme eğilimi gösterirdi. Yani sonuçları kaplanlar açısından ne olursa olsun Ona göre, insanın görevi çocuğunu kurtarmaktır (ancak kızı için eldeki tek besin o olmuş olsa bile, görevi onu öldürmek değildir). Nihai bir normun reddi kendi ön varsayımlarından biri olarak bir tür sezgiye sahiptir. (Naess, 2005). Örneğin, spor olsun diye hayvanları, dişi için bir fili, kürkü için bir ayıyı öldürmenin insanın yaşamsal gereksinimlerini tatmin ettiğini söylemek zordur (Ünder, 1996).

Derin Ekoloji, tüm yaşam biçimlerini birbiri için eşitleyen bir kavramdan söz eder, “içsel değer” olarak tanımlanan bu durum Spinoza’nın “causasui” düşüncesinde olduğu gibi var olmanın değer teşkil etmeye yeterli olacaktır (Ferry, 2000).

Bu Descartes’in ruhsuz makine kavramının doğurduğu doğaya, özellikle hayvanlara karşı yapılan “incitici” davranışların reddedilmesidir (Genç, 2004). Çevreyi korumak için sadece bilinçli olmanın yeterli olmadığını söyleyen Leopold’un doğru ve yanlış kavramı oldukça basittir: bir şey biyotik toplumun bütünlüğünü, dengesini ve güzelliğini koruyorsa doğru, değilse yanlıştır (Tont, 2001).

3.6 Bölüm Değerlendirilmesi

Birçok ekolojik faaliyetin gerçekleştiği günümüzde Derin Ekoloji ,doğaya bakışımızda farklı bir bakış açısı ortaya koymaktadır.Aslında bir açıdan bu düştüğümüz durumda bize bir çıkış noktası göstermektedir.

Arne Naess tarafından ortaya konan Derin Ekoloji ilkelerinden üçü insan-doğa ilişkisi üzerinedir .Bu ilkelerde, bütün organizmalar ve yaşam formları insanlarla eşit önemde tutulur. Yaşama, kendini gerçekleştirme, tüm türlerin hakkıdır. Ortak-yaşam ve ortak-varoluş ilişkisi desteklenir. İnsanların tüm organizmalarla öz-ilişkileri vardır bu özdeşleşmenin temelidir (Ferry ,2000). İnsanoğlunun hayvanlarla olan ilişkisinin başlangıcından bu yana insanın “efendi”, hayvanların “mal” olma konumu “Derin Ekoloji” düşünce sisteminde değişir.

Derin Ekolojinin hayvanlara yaklaşımı bu noktada insan dâhil diğer varlıklardan ayrılmaz. Yabani hayatın korunması, avcılığın yasaklanması, mili parkların açılması, hayvan deneylerine karşı net bir tavır alınması romantik-aşkınıcılık kavramsallaştırma ve biosferik eşitlik düşüncelerinin ürünüdür (Ferry, 2000). Toplumsal sistemi eleştirerek, çözümin endüstriyel toplumların düşünüş şeklini sorgulamakta bulan Derin Ekoloji, insan olmayan varoluşlarla yeni bir ilişki kurmanın ve bu ilişkinin mal etme kavramından uzak tutulmasının gerekliliğini savunur (Şahin, 2005). Bu gereklilik diğer varlıklarla beraber insanın da özgürlüğünü oluşturacaktır(Toker,2005).

4. CANLILARIN HAKLARI

4.1 Doğal Varlıkların Hakları

Bir önceki bölümde Arne Naess'in derin ekoloji de her canlı için kendini gerçekleştirme, özdeşleşme ve biyosferik eşitlik ilkeleriyle de tüm türlerin eşit haklara sahip olduğu anlatılmak istenmiştir. Derin ekoloji de içsel değer kavramından da bahsedilmiştir.

İçsel değer, “doğadaki tüm canlı ve cansız varlıkların, insanların onlara atfettiği değer yargılarından bağımsız olarak kendi değerleri olduğu” anlamına gelir (Çınar, 2001). Derin ekoloji platformunun ikinci ve üçüncü ilkeleri yorumlandığında “yaşamın çok geniş tanımlı olduğundan ve tüm yaşam biçimlerinin kendi içlerinde değerleri olduğu söylendiğinden hiçbir şey yalnızca yararlı olup olmadığı açısından değerlendirilemez. Her şey saygıyı hak eder (Zimmerman, 1994) denmektedir.

Hak, hukuk tarafından korunan bir yarardır ve hak sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi veren, hak sahipleri arasında dağıtılan ve uygun bir şekilde her bireyin bu paylaşımında yer almasını sağlayan bir sistemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Rex, M., 1993). Hak kavramı insanın doğuşundan itibaren önceleri duygusal bir dürtü biçiminde belirlemektedir. Hak kavramı ilk kez insan için uygulanmaya başlanmıştır (Kapani, 1996).

Günümüzdeki anlamıyla insan hakları kavramı 1215'te Hürriyet Fermanı (Magna Carta Libertatum) ile tartışılmaya başlamıştır. Habeas Corpus Kanunu ile 1699' da ilk defa dilekçe vb. hakkı elde edilmiştir. Ancak bu haklara kolay erişilmemiş. On sekizinci yüzyılın sonlarına doğru yayımlanan Amerikan Haklar Bildirgesi ve ilk yazılı anayasa 1787' de Amerika'da doğmuştur. Fransa'da ise 2 yıl sonra 1789'da Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Evrensel Bildirisi resmi açıklamalarına kavuşmuştur (Kapani, 1996). I Dünya Savaşı yıllarında ise uluslararası hukuk kişiyi (bireyi), henüz hak sahibi olarak kabul etmemekteydi (Doğan, 2001). İnsan Hakları kavramı 26 Haziran 1945'te San Fransisco'da imzalanan Birleşmiş Milletler

Antlaşması ile ilk hedefine ulaşmıştır (Kepenekçi, 2000). İlk İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi Newyork'ta 1948' de yayınlanmıştır. İki yıl sonra 1950'de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Roma'da Avrupa Konseyi tarafından ilan edilmiştir.

Bugün dünyada yasayan 183 maymun ve goril türü vardır ki, bunlardan 182'sinin vücudu kıllarla kaplıdır. Tek istisna, kendisine Homo Sapiens adını vermiş olan çıplak bir maymundur. Parlak bir başarıya ulaşmış olan bu tür, zamanının büyük bölümünü davranışlarının soylu nedenlerini incelemekle geçirmekte, bu süreç boyunca da kendisinin de bir halkasından ibaret olduğu ekolojik bütünlük gibi küçük bir ayrıntıyı atlamaktadır (Morris ,1990). Öyle ki aklın gücü ve egemenliği ile sarhoş olmuş, kendisi ile ve birbirleriyle uğraşmaktan yeryüzünü anmaz olmuş bu türe yeryüzü, kendisi dışında hiçbir yerde var olamayacağını ihtar etmektedir (Serres, 1994).

İnsan dışı varlıkların göz ardı edildiği bir dünyada yasıyoruz. „İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin “ her insan” diyerek başlaması, Antik Çağdan bu yana kat edilmiş yolda bir yandan övülecek yanını oluşturur iken, “ yalnızca insanlar” biçiminde düşünülmesi bir yandan da zayıf noktasını oluşturmaktadır (Serres, 1994).

Doğal varlıkların haklarına dayanışma hakları açısından bakılabilir. Dayanışma hakları olarak adlandırılan üçüncü kuşak hakların konusunu evrensel değerler oluşturur. Dayanışma hakları kategorisi bazı yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bu yazarlara göre hak zannedilen bu hususlar esasen sadece güzel sözler, dilekler ve taleplerden ibarettir (Pelt, 1980).Geleneksel insan hakları anlayışına bağlı bu yazarlara göre dayanışma hakları hukuki değere sahip değildirler, Bahsedilen niteliklere uygun olarak dayanışma hakları kategorisine girebilecek haklar; çevre hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı ve insanlığın ortak malvarlığına saygı hakkı; bunların yanı sıra sosyal işlere katılma hakkı, bilgilenme hakkı, farklı olma hakkı, insani yardım hakkı; keza mülteciler hakkı, göçmenler hakkı ve hayvanların yaşama hakkı (Berksoy, 2007) .İnsanlık onuruna yakışır biçimde, yani doğru dürüst var olmak için kişilerin, grupların ve devletlerin içselleştirmesi gereken haklardır dayanışma hakları. Bu haklar bakımından yükümlülüğümüz sadece negatif değil, aynı zamanda pozitifdir. Bu bağlamda ortak ana nokta, yaşam hakkıdır. Asıl vurgulanması gereken, insan Hakları anlayışındaki değişimdir. “İnsan” merkezli insan hakları anlayışı artık aşmıştır. 21' inci yüzyılda insanın kendisinin de yeryüzü

yaşam ortamının bir ögesi olarak algılandığı hak ve özgürlükler anlayışı geçerli olacaktır (Kabaoğlu, 1996).

Toplum Sözleşmesi'nden esinlenerek çağımızın bu yeni kuşak hak ve hürriyetlerinin gerçekleştiği şartları oluşturan doğa ortamının korunmasının yeni bir sözleşme ekseninde yapılabileceği söylenir. Bu sözleşme, Doğayla Sözleşme'dir. "Doğayla Sözleşme" hak ve hürriyetlere yeni bir bakış açısı getirecektir (Kabaoğlu, 2002).

Doğayla Sözleşme, Ortak Yaşam Felsefesi ve bu felsefenin ürünü Ortak Yaşam Hukukuna dayanır. Ortak Yaşam yaklaşımının birbirini tamamlayan üç temel niteliği vardır; canlı varlıkların bütünlüğü, merkezci olmama ve canlı varlıklara haklar tanımadır. Yaşam ağı içinde canlı varlıklar birbirleriyle ortak yaşamaktadır.

Bir dayanışma hakları olarak hayvan hakları da 15 Ekim 1978' de Paris'te *Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesini* ile ortaya konuştur. Bu Beyanname de esasen insanların çevre ve hayvanlara karşı ödevlerini ortaya koymaktadır. Hukuk kuralını tayin edici olarak yine insan merkezdedir (Hatemi, 1992). Sürdürülebilir bir ekosistem için yaşamın homeostatik dengesinin korunmasında hayvanların sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilmesinin sağlanması akla gelmelidir. Çünkü hayvanlar da düşünür, hisseder, acı çekerler. Dünyanın en gelişmiş yarattığı, en yetkilisi insan olduğuna göre; insan, yetkinin getirdiği hak ve sorumluluk ile diğer hayvanları da korumak zorundadır (Sungurbey İ., 1998).

Hayvan hakları, tek yanlı bir davranış kuralı olma niteliği ile insan için bir ödev konumundadır. İnsan için bir ödev niteliğinde bulunan yeni haklar geliştirmek ve bunların pozitif hukuk dizgesine yansıtılması, insan doğa ilişkilerinin düzenlenmesi açısından sadece olumlu değil, aynı zamanda zorunludur. Ortak Yaşam Hukuku karşılıklılıkla tanımlanır: Doğa insana verdikçe, insan da onu bir hak sahibi konumuna getirerek doğaya vermek zorundadır (Serres, 1994).

İngiliz hukukçu ve filozof Bentham'ın meşhur ifadesi, günümüze kadar uzayan bu süreci en güzel şekilde ifade eder: " *Fransızlar, derinin siyahlığının, bir insanı çaresizce işkencecinin kaprislerine terk etmek için bir neden teşkil etmediğini anladılar. Gün gelecek bacak sayısının, derinin sık tüylülüğünün ya da kuyruk sokumu kemiğinin yapısının hisli bir varlığı kaderine terk etmek için yeterli neden olmadığı kabul edilecek. Bu konuda üst sınırı çizecek ölçüt başka ne olabilir? Mantık yürütebilme kabiliyeti mi, ya da belki konuşabilme yeteneği mi? Ama yetişkin bir at*

ya da köpeğin ,1 günlük, 1 haftalık, hatta bir aylık bir çocuğa nazaran çok daha makul ve iletişim kurulabilir olduğu tartışma götürmez. Ancak farz edelim ki tersi, neyi değiştirir ki? Soru ne “ Mantık yürütebilirler mi?”, ne de “ Konuşabilirler mi?” , ama “ Acı çekebilirler mi?” olmalı. Neden hukuk düzeni koruma kapsamına hisleri olan her varlığı almayı reddetsin? Zaman gelecek ve insanlık, koruyucu örtüsünü, içine nefes alan her varlığı alacak şekilde genişletecek...”(Berksoy, 2007).

4.2 Hayvan Hakları

Yirminci yüzyılda Batı 'da başlatılan hayvan hakları hareketi insan - hayvan ilişkilerini bir felsefi kuram çerçevesine oturtmayı ve giderek bir ahlak ve hukuk sistemi içinde yer almasını sağlamayı amaçlamaktadır (Benton 1996, Regan 1983). Tuna (1991), “insan hakları”, "kadın hakları- kavramları gibi "hayvan hakları" kavramının da, belirli bir mantık ve etik çıkarımı yapılarak, doğruluğu ve geçerliliği kabul edilebileceğini belirtmektedir. Burada hayvanlarla insanlara eşit haklar verilmesi söz konusu değildir. Burada beklenen, çağdaş ahlak kuramlarında genellikle kabul gören, herkesin ihtiyaçlarına eşit derecede saygı gösterilmesi gereğidir. Eşitlik ilkesi , herkesin yapı , zeka ve yetenek yönünden aynı olduğu anlamında değerlendirilmemeli , farklı olduklarına rağmen herkese eşit muamele edilmesi gerektiği şeklinde yorumlanmalıdır. Varlıklara haklar tanınmasının temel ölçütü onlara duyarlı olup olmamalarıdır. Duyarlı olmak geniş anlamda, acı, üzüntü, korku , sevinç, mutluluk gibi duyguları yaşayabilmek demektir (Singer 1989, Tuna 1991, Oroer 1996).

Hayvan hakları hareketi, hayvanların acılarına karşı oluşan duyarlılığın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Hayvan çiftliklerindeki hayvanların durumu insanlara acı vermektedir. Daha çok et, daha çok süt, daha çok yumurta elde etmek için sığırlara, koyunlara, kümes hayvanlarına dayatılan işkence vari yaşama koşulları, erken dönemde kuzuların kesilmesi, hayvanların spor amaçlı kullanılırken yapılan uygulamalar sonucunda ortaya çıkan tablo vb örnekler karşısında duygulanmamak zordur (Ünder, 1996).

Hayvan hakları dendiği zaman, konunun asla evcil ve başıboş hayvanlarla kısıtlı olmadığını bilinmesi gerekir. Hayvan hakları av hayvanlarından, evcil ve yaban

hayvanlara, kobay hayvanlardan besi hayvanlarına kadar, geniş bir açı içinde yeryüzündeki tüm hayvanların var olma ve yaşama hakkı vardır (Ilgar, 2007).

Regan'a göre (2006); hayvanlara zulmetmenin yanlış olduğunu düşünen herkes potansiyel birer hayvan hakları savunucusudur .Mezbaha ya da kürk üretim çiftliği gibi tesislerin “uzman” gözetmenler haricinde kamu denetimine kapalı olması, deney laboratuvarlarında olup bitenlerin ancak radikal hayvan hakları örgütlerinin gizli kamera çekimleri sayesinde halka ulaşabilmesi, insanların çok büyük çoğunluğunun bu kapıların ardında yaşananlara karşı çıkacağıının kanıtıdır.

Hayvan Hakları savunucuları, ayrımcılığın son boyutu olan türçülüğün de bu noktada asılması gereğini dile getirmektedirler. Hayvanların fiziksel, psişik ve hatta sosyal yetileri konusunda ilgi ve bilginin artması sonucu gerçekleşen bilinçlenme süreci hukuksal alanda yansımalarını yaratmış ve kısa süreler içerisinde hayvanlara ilişkin bir çok kanuni düzenlemeyi beraberinde getirmiştir. Bu süreç hızla devam etmektedir. Bugünün hukukçuları tarafından hayvan, artık basit bir esya olarak görülmemekte, yasayan, hissedebilen bir varlık olarak hayvanlara da kisi statüsü tanınması konusundaki görüşler yoğunluk kazanmaktadır (greatapeproject, 12.08.2007) (Berksoy, 2007'de atıfta bulunduğu gibi).

4.2.1 Yaşam hakkı

Tüm formların yaşama hakkı ölçülemeyen bir evrensel haktır. Yaşayan hiçbir tür, bu belirli yaşama ve gelişme hakkına diğer herhangi bir türden daha fazla sahip değildir (Naess, 1992).

Singer, insan türünün diğer türleri yiyecek, kürk, deri, işgücü, eğlence için kullanma veya öldürme hakkının tartışılmayacağını savunur. Çünkü türçü yaklaşım insan türünün bütün başka türlerden üstün olduğunu savunur. Dolayısıyla insanmerkezcidir (Ünder, 1996).

Singer'a göre, türçülükten sakınmak için çeşitli açılardan benzer varlıkların benzer bir yaşama hakkına sahip olduğunu ve sadece insan olmanın yaşama hakkı konusunda tek başına yeterli olamayacağını kabul etmemiz gerekir (2005).

Tom Regan (1983); hayvanların yaşamın öznesi olduğunu ve bunun onların aslı değere sahip olması için yeterli olduğunu tartışmaktadır. “Yaşamın öznesi olmak” sadece canlı olmaktan ve sadece bilinci olmaktan daha fazla bir şey içerir. Yaşamın

öznesi olmak birey olmaktır. Bireyler inanç ve arzulara; algı, hafıza ve kendi geleceklerini de içeren bir gelecek duygusuna; haz ve acı duygularıyla birlikte var olan duygusal bir hayata; tercih ve refaha ilişkin çıkarlara; arzu ve amaçların gerçekleşmesi için girişimde bulunabilme yeteneğine; zaman içinde psikolojik bir kimliğe; ve onların başkaları için faydasından ve başkalarının çıkarlarının objeleri olmalarından mantıken bağımsız olarak, tecrübeye dayalı hayatlarının iyi veya kötü olması anlamında bireysel bir gönence sahip iseler, onlar yaşamın öznesidirler Regan'a göre, acısız bile olsa hayvanları öldürmek yanlıştır çünkü onlar yaşamın öznesidirler. Yani, hayvanları öldürmek onlara işkence etmek kadar yanlıştır çünkü onlar yaşamın özneleri olarak aslî bir değere sahiptir. Hayvanlar bazı amaçları tatmin etmek için basit birer araç olarak görülemezler. Onların her türlü fayda düşüncesinin ötesinde bir değeri vardır diye belirtmiş, yaşam haklarının bir başka bakış açısı ile dile getirmiştir.

1545 yılında Saint-Julien köyü sakinlerinin Amblève'li haşerelere karşı açtığı dava, bu çerçevede ilgi çekicidir , davayı, piskoposluk yargıcının böcekler atadığı avukat tarafından savunulan böcekler kazanmıştır.Yargıcın bu kararının gerekçesi ise, böceklerin de Tanrı tarafından yaratılmış olduğu, dolayısıyla, bitkilerle beslenme konusunda insanlarla aynı haklara sahip olduğu argümanı etrafında sunulmuştur. (Ferry, 2000).

4.2.2 Barınma hakkı

Sadece insanlar kendilerine has barınaklarda yaşamazlar. Hayvanlar, kuslar ve mahlûkatın tümünün, kendilerine has barınma yerleri vardır. Hayvanlar, kendi aralarında barınma yerlerini bölüşmüşlerdir. Her birinin kendisine has konusu, o korunun sınırları ve sınırları bekleyen bekçileri vardır. Bütün hayvanlar kendilerine yetecek kadar bir bölgeyi belirlerler. O bölgenin büyüklüğü ve genişliğini belirlemede hayvanların büyüklüğü ve yedikleri gıda türleri etkili olur. Genellikle hayvanların konusu çiftleştikleri yerlerdir (Aktaran Bor, 2007).

Derin ekolojiye göre, yeryüzü sadece insanlara ait değildir. Dolayısıyla “bir yerleşim yerini çevreleyen doğa da o yerleşim yerinde yaşayanların değildir. İnsanlar orada yalnızca yaşar, oranın kaynaklarını yaşamsal gereksinimlerini karşılamak amacıyla kullanırlar” (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009). İnsanlar, yaşamsal gereksinimlerini gidermek için kaynakları kullanarak, sadece topraklarda oturur. Eğer insanların

yaşamsal olmayan gereksinimleri insan olmayanların yaşamsal gereksinimleriyle çatışma içinde olursa, o zaman insanların insan olmayanlar için gereksinimlerini ertelemeleri gerekir. Şu an devam etmekte olan ekonomik tahribat teknolojik bir çareyle onarılamaz (Naess, 1995).

Sınırlarını bir şekilde belirlediğimiz hatta onlara isimler koyduğumuz şehirler sadece insanların yaşam alanı değildir. Bu alanlar insanlar gelmeden önce başka canlılara aitken şimdi teknolojilerin varlığı güçlenen insanoğlunun diğer canlılarla aynı mekanları paylaşma konusunda saygı göstermesi gerekmektedir. Yaşam alanları tüm yaşam hakları içindir. İnsan, doğa ile birlikte var olduğuna göre doğa ile birlikte yaşamasını da öğrenmelidir.

4.2.3 Kutsal kitaplarda hayvan hakları

Başlangıçta çok tanrıcı dinlerin mitolojilerinde ve kutsal metinlerinde saygı gören ve tanrılığa kadar yükselen hayvanlar, insan merkezci tek tanrıcı dinlerle birlikte önemlerini yitirerek insanın denetimi altında ve insanın yararı için yaşayan canlılara dönüşmüşlerdir (Singer, 2005).

Tektanrıcı dinlere ait en eski kitap olan Tevrat'ın Tevkin bölümünde Tanrının insandan yeryüzünde hareket eden canlı her şeye hükmetmesini istenmektedir. Ayrıca yine bu bölümde; insanlara sadece sebze ve meyve yemeleri bildirilirken (vejetaryen beslenme), hayvanların insan için henüz bir besin kaynağı olarak önerilmediği anlaşılmaktadır (Fleming , 2004).

İncil, Tanrı'nın insanları kendi suretinde yarattığını ve bizlerin -hayvanlar da dâhil- doğal kaynakları kendi amaçlarımız için kullanmakta olduğumuzu vurgulamaktadır. Hristiyan düşünürler, hayvanların akıl yürütme yetisinden yoksun olduklarını ileri sürerek, hayvanları insanlara göre daha alt seviyede görmüşlerdir. Bu görüş hristiyan dünyasında kabul görmüştür. Yahudi toplumunda da hayvanların insanlara göre daha alt seviyede olduğu kabul edilse de, daha eski bir geleneği olan Yahudi dini, hayvanlara verilen acının azaltılması, en aza indirilmesi konusuna hristiyanlardan daha çok önem vermişlerdir. Yahudi dinine göre Tanrı'nın bütün yaratıkları merhameti hak etmiştir (Grazia, 2006).

İslam dininde ; Allah'ın her yaratmasında yuce bir hikmet bulunmaktadır. O, evreni şaşmaz bir denge ve ahenk üzerine yaratmıştır. Evrenin tamamında, bu arada yeryüzünde bu eşsiz ve şaşmaz ahenk hukmunu icra etmektedir. Hayvanlar da

dunyadaki bu eşsiz adalet terazisi ve ahengin bir parçasıdır. Cenab-ı Hak bu terazinin korunmasına azami ozenin gösterilmesini istemiş, bu ahengi bozacak davranışlardan kaçınılmasını emretmiştir. Hayvanlar da bu varlık aleminin ve ekolojik dengenin önemli bir parçası olduğuna göre hayvanların da içerisinde bulunduğu her hak sahibinin hakkına tam olarak riayet edilmesi, böylece hak terazisinin ve ahengin korunması hem insani hem de dini bir vecibedir diye belirtilmiştir (Erturhan, 2009).

İslam'da hayvanların yaşatılması ve onlara tam anlamıyla şefkat elinin uzatılması esastır. Bununla birlikte fıkhıta bazı hayvanların öldürülmesine bazı gerekcelere istinaden cevaz verilmiştir³¹. Bu durumları hayvanların tabiatları gereği zarar verici olmaları, meşru mudafaa, kamu sağlığının tehdidini, aşırı yaşlılık veya hayatlarından umit kesilme hali, ihtiyaç ve ibadet gibi hususlar olarak sıralamak mümkündür (Esen, 2008).

Beş büyük Dünya dininden Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlığın hayvanlara bakış açısının antroposentrik olduğu söylenebilir (Kasapoğlu, 2005; Weish, 2006; Freundt, 2006).

Özdemir (2006) "Kur'an'a Göre Çevre" başlıklı makalesinde Kur'an'ın diğer semavi dinlere göre hayvanlara farklı bir konum verdiği ve onlara daha olumlu yaklaştığı yorumunu getirmektedir. En'am suresinin 38. ayetinde "yürüyen ve uçan" hayvanların ümmet oldukları bildirilmektedir.(2006) Buna karşın Yahudi- Hıristiyan geleneğine göre insanlar Tanrıdan Dünya üzerindeki tüm canlılara hükmetme yetkisi almışlardır. Hinduizm ve Budizm'de ise insan ve hayvanın karakterlerinin aynı olduğu, her ikisinin de duygulara ve ölümsüz bir ruha sahip olduklarına inanılmaktadır (Freundt, 2006).

4.2.4 Hayvan hakları hareketinin tarihsel süreci

İnsan-hayvan ilişkisi, hayvanların hukuki statüsü insanların hayvanlara karşı sorumlulukları, hayvanlara karşı işlenen suçlar ve bu suçların cezaları gibi konular en eski hukuk metinlerinde bile kendisine yer bulmuştur. Bilinen en eski yasalar, Mezopotamya kil tabletlerinde ortaya çıkarılmıştır. Bunlar, Ur-Nammu Yasaları (M.Ö. 2100), Lipit-İştar Kanunu (M.Ö. 900), Eshnunna Yasaları (M.Ö. 1920) ve Hammurabi Yasalarıdır (M.Ö. 1728) (Tosun ve Yalvaç, 1989). Mezopotamya uygarlıklarında yasal düzenlemelerin ekonomiye dayalı oluşu nedeniyle, hayvanlarla ilişkili hükümlerde de mülkün korunması ve mülke verilen zararın tazmin edilmesine

öncelik verildiği ve insanların hayvanlara sahip olma hakkının tanınıp onaylandığını ifade etmektedir (Wise, 1996)(Osmanağaoğlu ve Gürler 2009'da atıfta bulunulduğu gibi).

İnsanların hayvanlar hakkındaki düşünceleri uzun yıllar dini inançların ve Yunanlı filozofların etkisi altında kalmıştır. Her iki görüşte de hayvan türleri ve insan arasında temel bir farkın varlığına inanılmaktadır (Dinçer ve Menteş, 1994). Araştırmalarda hayvan kullanımı Eski Roma ve Yunan uygarlıklarından itibaren başlamış, Orta çağ boyunca insanlar doğanın hakimi oldukları düşüncesiyle hayvanlar üzerinde istedikleri uygulamaları yapmışlardır. Aristo, bütün hayvanların insanlar için yaratıldığını, Kant'ta, hayvanların kendi iradesi olmadığını ve dolayısıyla insanların yararına çalışan varlıklar olduğunu belirtmiştir (Okur, 2003).

Zutphen'e (2001) göre, hayvanların insan modeli olarak kullanımı, tıp bilimleriyle paralel olarak gelişmiştir. Batı tıbbının temeli, canlı hayvanların kesilerek incelenmesinin filozoflarca uygulandığı ilk yer olan Yunanistan'a dayanır. Corpus Hippocraticum (yaklaşık M.Ö.400) adlı ilk tıp kitabında hayvan kullanımına ait örnekler yer almıştır. Bu dönemde tıp bilimi, canlıların anatomilerinin öğrenilmesi üzerine yoğunlaşmış; daha sonraları, fizyolojik deneyler uygulanmaya başlanmıştır.

Tıbbi araştırmaların ilk çağı Galen'le sona ermiş; Roma kültürü, biyoloji ve tıbbın gelişmesi için uygun bir ortam sağlayamamıştır. Hıristiyanlığın ortaya çıkmasıyla uygulamalı bilimler tamamen durmuştur. Deneysel çalışmalar bin yıldan daha uzun bir süre yasaklanmış ve anılmaya değer herhangi bir hayvan deneyi yapılmamıştır. Bu durum, Rönesans döneminin başlangıcı olan 15'inci yüzyıla kadar sürmüştür (Zutphen, 2001).

Şekil 4.1 : Hayvanlara yapılan sigara deneyleri

(<http://animalexperimentationtesting.blogspot.com>)

Şekil 4.2 : Maymunlara yapılan testler

(<http://animalexperimentationtesting.blogspot.com>)

Orta Çağ Avrupa'sı , 13'üncü ve 18'inci yüzyıllar arasında yaprak biti, çekirge, sülük, fare, sürüngenler ve yunusların bile mahkemeye verildiği ve her iki tarafın avukatlarca savunulduğu davalara tanık olmuştur. (Honore ve Klopfer 1990, Ferry 2000). Birçok domuz, köpek ve sığıra suçları nedeniyle dava açılmıştır. Suçlanan hayvanlar avukatlar tarafından savunulmuştur. 1771'de karara bağlanan böyle bir davada İngiltere'de bir köpek suçlanmış ama sonradan beraat etmiştir. Hayvanlar, doğal kuralları izlemekle yetinen Tanrı yaratıkları, insanlara günahlarının cezası olarak gönderilmiş bela ya da bizzat kiliseye karşı gelen şeytanın araçları olarak yorumlanmış; davalar ya hayvanlar aforoz edilerek lanetlenmesi ya da davacıların utanç içinde günah çıkartarak hayvanlardan af dilemek zorunda bırakılması ile sonuçlanmıştır (Honore ve Klopfer 1990, Ferry 2000).

DeneySEL tıp ve biyolojideki canlanma yeniden öğrenme çağına girişin bir parçasıdır. DeneySEL yaklaşım bu dönemde hızla gelişmiş; başlangıçta, tıp ve biyoloji dallarında

anatomi ön plana çıkmıştır .On sekizinci yüzyıldan itibaren, deneysel tıp bulgularının insanın gönenci ve yaşam koşullarına katkıda bulunduğu fikri giderek artan oranda kabul görmeye başlamıştır (Zutphen 2001). Bazı hastalıkların büyük ölçüde yok edilmesi; ilaçların geliştirilmesi, sınanması; organların nakledilmesi ya da fonksiyonlarının karşılanması için yeni operasyon tekniklerinin geliştirilmesi; hava, su ve besin maddelerinin kirlenmesinde zarar verici sınırlar hakkındaki bilgileri ve daha birçok bilgiyi insanoğlu deneylerde hayvanları kullanarak elde etmiştir (Sungurbey, 1992).

Hayvan hakları hareketinin kökleri 18. ve 19. yüzyıllarda özellikle evcil hayvanlara yapılan zulmü ve kötü kabul edilebilecek uygulamaları önlemek amacıyla kurulan çeşitli insancıl kuruluşlardır (Honore ve Klopfer 1990, Zutphen 2001). Antiviviseksiyonist (canlı hayvan için zararlı olan testler, deneyler ve eğitim çalışmalarına karşı gelenler) ilk protesto hareketleri, Florence'da (ingiltere) 1863 yılında gerçekleştirilmiş, daha sonraları da Fransa'ya yayılmıştır (Okur 2003, Zutphen 2001). Bazı radikal hayvan hakları savunucularının hayvan deneylerinin tamamen ortadan kaldırılması yönündeki istekleri toplumdan destek görmemiştir. Aksine, 19'uncu yüzyıl sonlarından başlayarak, hayvan deneyleri giderek artmış ve biyomedikal araştırmalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Regan 1983, Zutphen 2001).

İngiltere ve Galler'de pek çok hayvanın durumunun düzeltilmesi için ilk pozitif çabalar önce hayvanların korunması konusunda gelen davalar yoluyla başladı. En eski dava M.S. 1592 'de Kuğu davasıdır ve kuğuları ilgilendiriyordu. 1822'de sığırlara ağrı ve acı hissini uyandıracak uygulamaların yasaklanması şeklinde bir yasa çıkarıldı. Bunu birçok ülkede çok sayıda hayvanın korunmasına yönelik çıkarılan yasalar izledi. Örneğin; 1838'de Saksonya'da, 1850'de Fransa'da ve 1866'da New York'ta benzer ve daha gelişmiş yasalar yürürlüğe kondu. Belki insanların önünde hayvanlara yönelik kötü muamele edilmiyordu, ama hayvanlara yönelik kötü uygulamalar devam ediyordu. Halkın acı veren davranışlara tanıklık etmemesiyle korunduğu ve hayvanlaşmadığına inanılıyordu (Estetik hayvan korumacılığı). Daha sonra hayvanlara canlı olmaları nedeniyle korunması gereken varlıklar olarak bakılmaya başlanmıştır (etik hayvan korumacılığı)(Knierim ve Jackson, 1999) (Abanoz 2008'de atıfta bulunulduğu gibi).

Hayvanlarla ilgili olarak 1885'te Ren'de balık avcılığına ilişkin düzenlemeler, 1900'de Afrika'da balık, kuş ve vahşi hayvanların korunmasına ilişkin sözleşme, 1902'de ziraate faydalı kuşların korunmasına ilişkin sözleşme, 1911'de fok balığının korunmasına ilişkin sözleşme gibi düzenlemeler yapılmış, iki dünya savaşı arasında ise bu türden sorunlar dünya gündeminde önemli bir yer tutmamıştır. Buna rağmen 1922'de uluslararası kuşları koruma komisyonu kurulmuş, 1931'de Balina sözleşmesi, 1933'te Afrika'daki hayvan ve bitki varlığının kendi ortamlarında korunmasına ilişkin sözleşme ile 1940 yılında Batı yarımkürede tabiat ve vahşi hayvanatın korunmasına ilişkin sözleşme imzalanmıştır. 1945'ten günümüze kadar ise Birleşmiş Milletler bünyesindeki bazı kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin önemli çalışmaları olmuş ve halen de olmaktadır (Bilgiç, 1995).

4.2.5 Dünya da ve avrupa da hayvan hakları

Hayvan hakları konusunda uluslararası düzeydeki en önemli metin, Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Beyanname 15 Ekim 1978 tarihinde Paris'teki Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Merkezi'nde törenle ilan edilmiştir.

Bu bildiri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

1. Tüm hayvanlar eşit doğar ve eşit yaşama hakkına sahiptirler.
2. Tüm hayvanların saygı görme hakkı vardır. Bir tür hayvan olan insan, diğer hayvanları yok edemez. Hayvanları kendi çıkarı için karşılıksız kullanamaz.
3. Hiçbir hayvana kötü ve zalimce davranılamaz. Bir hayvanın öldürülmesi zorunlu ise bu, bir anda ve acı çektilmeden yapılmalıdır.
4. Vahşi hayvanlar kendi doğal çevrelerinde yaşama ve çoğalma hakkına sahiptir. Eğitim amacıyla bile olsa vahşi hayvanlar özgürlüklerinden mahrum bırakılamaz.
5. Evcil hayvanlar, uyumlu bir biçimde ve özgürlük içinde yaşama hakkına sahiptir. İnsanların kendi çıkarları için evcil hayvanların yaşama koşullarında yapacakları her türlü değişiklik, haklara aykırıdır.
6. Evcil hayvanlar, doğal yaşama sürelerine uygun uzunlukta yaşama hakkına sahiptir.

7. Tüm çalışan hayvanlar (at, eşek...) iş süresinin sınırlandırılması, işin daha az yorucu olması, güçlerini artırıcı bir beslenme ve dinlenme hakkına sahiptir.
8. Hayvanlara fiziksel ya da psikolojik acı çektiren deney yapmak, hayvan haklarına aykırıdır.
9. Beslenmek için bakılan hayvanlar barındırılmalı, taşınmalı ve ölümleri de korkutmadan ve acı çektirmeden olmalıdır.
10. Hayvanlar, insanlar tarafından eğlence amaçlı kullanılamazlar. Hayvanların seyrettirilmesi ve hayvanlarla gösteri yapılması, hayvan onuruna aykırıdır.
11. Zorunlu olmaksızın bir hayvanın öldürülmesi, yaşama karşı işlenmiş bir suçtur.
12. Çok sayıda vahşi hayvanın öldürülmesine neden olan safariler ve av partileri, hayvanlara karşı yapılmış bir soykırımdır. Doğal çevrenin kirletilmesi, yıkılıp yok edilmesi de soykırıma eşdeğerde alçakça bir davranıştır.
13. Hayvanların ölüsüne de saygı göstermek gerekir. Hayvanların öldürüldüğü şiddet sahneleri, sinemalarda ve televizyonlarda yasaklanmalıdır. Ancak hayvanlara yapılan saldırıları kınamak amacıyla olan filmlerde bu sınırlama yoktur (Sungurbey İ., 1998).

Hayvan Hakları Evrensel Beyanname, yaşayan bütün canlıların doğal haklara sahip olduğunun ve insanoğlu tarafından hayvanlara saygı gösterilmesinin, bir insanın bir diğerine gösterdiği saygıdan ayrı tutulamayacağına altını çizmektedir. Bu bağlamda, hayvanlara kötü muamele edilemeyeceği veya zalim davranışlarda bulunulamayacağı, eğer bir hayvanın öldürülmesi gerekiyorsa, bunun bir anda, acısız ve korku yaratmaksızın yapılması gerektiği, bir insanın desteğine ihtiyaç duyan her hayvanın uygun beslenme ve bakımı görme hakkına sahip olduğu, hayvanlar üzerine yapılan fiziksel ya da psikolojik acı çekmeye sebep olan deneylerin hayvanların haklarının ihlali olduğu, vahşi hayvanların da yaşama hakkına ve kendi doğal çevrelerinde özgürce üreme hakkına sahip olduğu, ölü bir hayvana bile saygıyla davranılması gerektiği, hayvanların kendilerine özgü yasal statüleri ve haklarının hukuk tarafından tanınmak zorunda olduğu, hayvanların güvenliğinin koruma altına alınmasının devlet örgütleri düzeyinde temsil edilmesi gerektiği vb. gibi hayvan haklarına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır (AB Bakanlığı, 2011).

Hayvan hakları evrensel bildirgesinde net olarak belirtilse de, yasaların işlenişinde ve uygulanışın da istenenleri veremediği ve çok yönlü sorunlar içerdiği görülmektedir.

Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi ilanından önce Avrupa'da hayvanların korunmasına ilişkin bazı ortak çabalar ortaya konmuştur. Uygulama alanı itibariyle daha geniş kapsamlı bir politika oluşturmak adına, bir bölümü Beyannamenin ilanından önce olmak üzere, Avrupa Konseyi tarafından çeşitli sözleşmeler imzaya açılmıştır. Bunlar:

- 1968 yılında imzaya açılan 65 no'lu Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 1979 yılında imzaya açılan 103 sayılı Ek Protokol, (12 AB üye devleti taraftır. 7 AB üyesi ise önceden taraf olmasına rağmen, sonradan Sözleşmeden çekilmiştir.)

- 1976 yılında imzaya açılan 87 no'lu Yetiştirme Amaçlarıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunması Hakkında Avrupa Sözleşmesi,(24 AB üye devleti ile Avrupa Birliği taraftır. Estonya Sözleşmeyi imzalamış olmakla beraber, henüz taraf olmamıştır.)

- 1979 yılında imzaya açılan 102 nolu Kesim Sırasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi,(18 AB üyesi ülke taraftır.)

- 1986 yılında imzaya açılan 123 no'lu Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, (17 üye devlet ile Avrupa Birliği taraftır. Sözleşmeyi imzalamasına rağmen henüz taraf olmamış AB üyesi ülkeler ise Estonya, Macaristan, İrlanda, Polonya ve Portekiz'dir)

- 1987 yılında imzaya açılan 125 no'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'dir (AB Bakanlığı, 2011).

AB'nin taraf olduğu Avrupa Sözleşmeleri ile Antlaşma kapsamındaki alanlarda, üye devletleri bağlayıcı düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemeler Ortak Tarım Politikası alanında; ticarete konu çiftlik hayvanlarının bakılması, taşınması, kesimi ve öldürülmesi sırasında hayvanların refahının sağlanması, Çevre mevzuatı altında ise deney hayvanları ile doğanın ve biyoçeşitliliğin korunması amacıyla yönelik hayvanların korunmasını içermektedir.

AB Ortak Tarım Politikası kapsamındaki düzenlemeler müzakere sürecinde 12 no'lu Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası kapsamında ele alınmaktadır.

Bunlar, aşağıda sıralanan temel mevzuat ile bu mevzuatın uygulama esaslarını ortaya koyan dzenlemelerden oluşmaktadır:

- 98/58/EC sayılı Yetiştirme amacıyla muhafaza edilen hayvanların korunmasına ilişkin 10 Haziran 1998 tarihli Konsey Direktifi,
- 1999/74/EC sayılı Yumurtacı tavukların korunmasına ynelik asgari standartları belirleyen 19 Temmuz 1999 tarihli Konsey Direktifi,
- 2007/43/EC sayılı Et üretimi için tutulan tavukların korunmasına ynelik asgari kuralları ortaya koyan 28 Haziran 2007 tarihli Konsey Direktifi,
- 2008/119/EC sayılı Buzağıların korunması ile ilgili asgari standartları belirleyen 18 Aralık 2008 tarihli Konsey Direktifi,
- 2008/120/EC sayılı Domuzların korunması ile ilgili asgari standartları belirleyen 18 Aralık 2008 tarihli Konsey Direktifi,
- 1/2005/EC sayılı Hayvanların nakiller ve ilgili işlemler sırasında korunması hakkında ve 64/432/EEC ile 93/119/EC sayılı Direktifler ile 1255/97/EC sayılı Tüzüğü değiştiren 22 Aralık 2004 tarihli Konsey Tüzüğü,
- 1255/97/EC sayılı Mola yerleri ile ilgili kıstaslar hakkında ve 91/628/EEC sayılı Direktifin Ekinde değinilen rota planını değiştiren 25 Haziran 1997 tarihli Konsey Tüzüğü,
- 1099/2009/EC sayılı Hayvanların öldürülmesi esnasında korunmasına ilişkin 24 Eylül 2009 tarihli Konsey Tüzüğü.

Bu dzenlemeler öncelikle hayvanların hissedebilen canlılar olduğunu kabul etmekte, engellenebilir acı veya eziyet çekmemesinin temin edilmesi hedeflemekte ve hayvan sahipleri/bakıcılarının asgari refah kurallarına riayet etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede mevzuat, kendileri veya ürünleri ticarete konu olan hayvanların çiftliklerde bakılması, bunların nakliyesi ve kesimi veya öldürülmesi sırasında uyulması gereken hayvan refahı kurallarını ortaya koymaktadır. Bu mevzuat hayvanlara bakacak ve nakledeceklerin bilgi ve mesleki yeterliliğe sahip olması, hayvanların tutulduğu yerlerde kullanılacak malzemelerin hayvanlara zarar vermeyecek şekilde sečilmesi, hayvanların taşınması ile iştgal edecek nakliyecilerin kayıt altına alınmasını, kesim veya öldürme sırasında hayvanların acı çekmemesi için sersemletilmesi gibi genel kuralların yanı sıra, hayvanların tutuldukları ve

kesildikleri yerlerin fiziksel koşullarından, nakil vasıtalarının özelliklerine kadar geniş yelpazede ayrıntılı kuralları içermektedir.

AB Bakanlığı/Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı , Avrupa Komisyonu tarafından 2007-2013 yılları için hazırlanan Hayvan Sağlığı Stratejisinde, AB'nin bu alandaki yol haritası ile beraber öncelikli hedefler belirlenmiştir. Bu çerçevede, Topluluk içinde iletişimi ve işbirliğini en üst seviyeye getirerek, sürdürülebilir kalkınma tedbirleri çerçevesinde, çevreye olumsuz etkileri ortadan kaldırmak ve hayvan hastalıklarından kaynaklanan riskleri bertaraf etmek amacıyla, hayvan refahı kurallarının uygulanmasını teşvik etmek, öncelikler arasında yer almıştır.

AB Çevre mevzuatı kapsamında da, uluslararası anlaşmalara taraf olunmasına yönelik mevzuat dışında üye devletleri bağlayıcı sınırlı sayıda düzenleme bulunmaktadır. Buradaki en önemli düzenlemelerden birisi, 3254/91/EEC sayılı Topluluk içinde ayaktan yakalama tuzağını ve bu tuzaklarla ya da uluslararası insancıl tuzak standartlarına uygun olmayan diğer yöntemlerle yakalanan hayvan ürünlerinin Topluluğa girişinin yasaklanmasına dair 4 Kasım 1991 tarihli Konsey Tüzüğü'dür. Tüzük, AB'nin de taraf olduğu 19 Eylül 1979 tarihli Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunmasına Dair Berne Sözleşmesi kapsamındaki taahhütlerin yansması olarak, nesli tehlikedeki hayvanların AB içi ve dışında korunmasına yönelik çabalara katkıda bulunmayı hedeflemektedir. ABD, Kanada ve Rusya Federasyonu ile yapılan anlaşmalar neticesinde, söz konusu ürünlerin konu olduğu ticarete bir takım kurallar getirilmiştir.

Çevre mevzuatı kapsamında ele alınan diğer bir husus ise AB'nin de taraf olduğu 123 no'lu Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesini de hedefleyen 2010/63/EU sayılı Deneysel ve diğer bilimsel amaçlarla kullanılan hayvanların korunmasına dair 22 Eylül 2010 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifidir. Direktif 1986 tarihinde kabul edilen ve bu konudaki üye devlet yasalarının, düzenlemelerinin ve idari hükümlerin yakınlaştırılmasına yönelik Direktifin değiştirilerek, daha da güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu direktif uyarınca, deneylerin ve deney sonrasında gerekmesi durumunda hayvanların öldürülmesi işleminin ehil kişiler tarafından yapılması, bu hayvanların tutulduğu ve yetiştirildiği yerlerde hayvan refahı kurallarına uyulması, deneylerin hayvanlara en

az acı verecek biçimde yapılması vb. ile deney hayvanı besleyen, tedarik eden ve kullanıcı işletmelere ilişkin ayrıntılı kurallar belirlenmiştir (AB Bakanlığı, 2011).

Bir çok Avrupa ülkesi, hukuk sisteminde hayvanları esyadan ayırmak yönünde değişiklikler yapmıştır:

İsviçre, hayvanın hukuki statüsüne ilişkin maddeyi Federal Anayasasına, Medeni Yasasına ve Ceza Yasasına, ayrıca 1978 tarihli Hayvanları Koruma Yasasına dahil etmiştir. Anayasada, hayvanların yaradılışlarından gelen haysiyeti dile getirilmiştir. İsviçre Medeni Kanununa göre hayvan, eşya değildir. İsviçre’de, özellikle 1980’li yıllarda yayımlanan, hayvanlara yapılan kötü muamele konulu makalelerin etkisiyle yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunu’ndan sonra, İsviçre Ceza Kanunu’nda esas olarak hayvan haklarıyla alakalı normlar yer almamıştır. Buna rağmen insan – hayvan ilişkisine yönelik hükümler bulunmaktadır. 2003 yılına kadar İsviçre Ceza Kanunu’nda eşya sıfatını haiz olan hayvanlar için bu dönemin sona ermesi, hayvan ve cansız eşya arasındaki farkın tanımlanması ve İsviçre Hukuk düzeni açısından gerekli olduğunun kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir (Koyuncu ;Kiremitçi, 2009). Avrupa’nın hayvanlara karşı en vahşi tutumlu ülkesi olarak tanınan *İspanya*’ya bağlı Asturias bölgesi Özerk Topluluğu Yasasının Giriş bölümünde 1978 tarihli Hayvan Hakları Evrensel Beyanname’si’ ne, Washington, Berne ve Bonn Sözleşmelerine atıfta bulunulmuş; tüm canlılara, özel olarak da insanlara en yakın olan hayvanlara saygı ve onların korunması konusunda artan hassasiyet dile getirilmiştir. Boğa güreşleri *İspanya*’nın bir çok kentinde yasaklanmakla birlikte (Antoine, 2005) *İspanya*,“ Great Ape Project” adı ile anılan proje kapsamında insansı maymunlara temel insan haklarını tanıyarak hayvan istismarı konusundaki kötü şöhretini kırabileceğine inanmaktadır (Birikim makale , 2006) Ayrıca *İspanya* da *İspanya*’nın Kalatunya bölgesindeki yerel parlamentoda boğa güreşleriyle ilgili olarak geçen sene kabul edilen yasak bu sene (2012) yürürlüğe girdi. Bu, konuyla ilgili *İspanya* anakarasındaki ilk yasaktır (BBC, 2012) *Moldavya* da Medeni Kanununa hayvanların eşya olmadığına ilişkin hükmü eklemiştir. *Polonya*, Hayvanları Koruma Yasasına göre hayvan; yaşayan, acı çekebilen bir canlı varlıktır; eşya değildir; insan, ona saygı göstermeli, onu korumalı ve ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Yine aynı yasaya göre bu yasada hükme bağlanmamış konularda hayvanlara, eşyaya uygulanan hükümler uygulanacaktır. idari organlar,

görev alanlarına hayvanların korunmasını da dahil edecekler ve bu konuda ulusal ve yabancı kurumlarla ortaklaşa çalışacaklardır (Antoine, 2005). Avusturya’da, Hayvanlarla Deney Yapılması Yasası (1988), deneylerde hayvan kullanımına ilişkin düzenlemeler getirmekte ve canlı hayvanlar üzerinde deneyler yapılabilmesi için izin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Deneylerde Hayvan Kullanımı Etik Komiteleri, deneylerde hayvan kullanımına ilişkin bazı kurallar koymaktadır. Canlı hayvanların üzerinde yapılacak herhangi bir bilimsel araştırmada, hayvanların acı çekmesini önleyecek ya da en aza indirecek yöntemler tasarlanmalıdır. Deney hayvanlarına acı ve ağrı verecekse anestezi kullanılmalı, yapılacak deneyde herhangi bir ağrı giderici ilaç kullanılmıyorsa da deney uç noktaları açık olarak belirlenmelidir. Deney sırasında, hayvanın beklenmedik şekilde acı çektiğine dair belirtiler ortaya çıkarsa, zaman kaybetmeksizin acı önlenmeli, eğer bu yapılamıyorsa da hayvan uygar bir şekilde öldürülmelidir (Abanoz , 2008’de atıfta bulunulduğu gibi).

Belçika’da, hayvanların korunmasına ilişkin ilk yasa, Ceza Kanunlarına ilişkin farklı maddeler içeren hükümlerle 1867 yılında çıkarılmıştır. Ancak, bu maddelere göre hayvanlar, insanların malı olarak korunuyordu. Söz konusu hükümler sadece çiftlik hayvanları için geçerli idi ve bu alanda denetim yetkisine sahip olan kurum Tarım Bakanlığı’ydı. 14 Ağustos 1986 tarihli hayvanların korunması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine ilişkin kanun’un yayımlanması, hayvanların korunması alanında Belçika’da önemli bir adım teşkil etmektedir. Ayrıca lama, maymun ve yılan gibi hayvanların sirkelere çıkarılmasının yasaklanmıştır (habervitrini, 2004).

Fransız Ceza Kanunu’nda konu, diğer kanuna aykırılıklar (autres contreventions) başlığı altında, sahipli – sahipsiz hayvan ayrımı yapılmadan incelenmiştir. 654. madde hayvanlara kötü muameleden başlayarak hayvan yetiştiricilerinin sorumluluklarını, hayvanların taşınmasını, kesimini, gösterilerde kullanılmasını ayrı ayrı düzenlemektedir. Aynı kanunun 655. maddesi de hayvanları kasten öldürme başlığı altında düzenlenmiş ve yine sahipli – sahipsiz tüm hayvanları aynı ölçülerde kapsamına almıştır. Amerika’da da benzer bir uygulamayı görmek mümkündür. Birçok eyaletin ceza kanunu, hayvan haklarını da korumaktadır. Kalifornia Ceza Kanunu, sahipli, sahipsiz hayvan ayrımı yapmadan 597. maddesinde, hayvanlara zulüm (Cruelty to Animals) başlığı altında, hayvanlara yapılan kötü muameleyi tecziye etmekte, diğer fıkralarda ise hayvanların taşınmasını ve petshopları düzenlemektedir (Koyuncu ; Kiremitçi , 2009).

Hayvan hakları konusunda en çok çaba sarfeden ülkelerden biri *Almanya*'dır. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerden ilk olarak Almanya'da, hayvanların korunmasına ilişkin hükümler Anayasa'da yer almıştır .1871 yılında Ceza Yasası'nda yapılan değişiklikle hayvanlara eziyet ve işkenceyi yasaklayan Almanya'da, Nisan 2008'de hayvan severler ve hayvan koruma dernekleri tarafından emsalsiz olarak nitelendirilen bir karara imza atılmıştır. 'Berlin Tiergarten Sulh Hukuk Mahkemesi' 'nin verdiği karara göre, kedisini 5. kattan atarak ölümüne sebebiyet veren sanık, işlediği fiilin ağırlığının farkında olmaması, ayrıca bundan çok da pişmanlık duymadığı izlenimini vermesi de göz önünde bulundurularak, 'Hayvan Koruma Kanunu' na göre yedi ay hapis cezasına çarptırılmıştır.Bu cezanın, bu tür hunharca davranışlarda bulunmayı alışkanlık hâline getirmiş kişiler için oldukça caydırıcı olduğu ortadadır 1986 senesinde ise Hayvanları Koruma Yasası ile "İnsanın bir 'türdeşi' olan hayvanlar için sorumluluğu" yani hayvanın insanla türdeş olma kavramı tanınmıştır. Alman Medeni Kanunu' nda 20 Ağustos 1990' da yapılan bir değişiklikle de özel hukuk alanında hayvan hakları ön plana çıkarılmış bu değişiklikten sonra hayvanların 'mal' olarak kabul edilemeyeceği ve özel kanunlarla korunmaları gerektiği hüküm altına alınmıştır (Koyuncu ve Kiremitçi , 2009).

4.2.6 Türkiye de hayvan hakları

İnsanların köle-soyulu, alt –üst insan,gibi kavramlarla kategorize edildiği Ortaçağ Avrupasında hayvanların durumu içler acısıyken ,Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli gibi düşünürlerin yetiştiği bu topraklarda "yaratılanı severim ,yaradandan ötürü" düşüncesi yaşama da uygulanıyor ve hayvana karşı duyulan sevgi , batıda alay konusu olacak kadar yoğunlaşmıştır (abveteriner, 2007).

Osmanlı döneminde de devam eden hayvan sevgisi ,dinin bir gereğidir.Hayvanlar özellikle Rönesans döneminde Avrupa'da aşağılanırken Türkler tarafından el üstünde tutuluyor, sinek,pire , bit gibi hayvanlar bile günah olacak diye öldürülmemiştir. Hayvanlara verilen değerler karşısında batılı yazarlar hayretler içerisinde kalmıştır. Osmanlı'da batıyı şaşırtan manzaralardan bazıları; Cami ve mezarlıklardaki kuş evleri, suluklar, kuş köşkleri; Bursa'daki Gurabahane- Laklakan, Üsküdar'daki kedi hastaneleri, Leylek bakım merkezleri; hayvan ve bitkileri koruma için vakıflar; Hayvanların beslenmesi için bırakılan miraslar, yük hayvanlarına fazla yük yükleme tarzındaki merhametsiz uygulamalara karşı çıkartılan fetvalar, bu hayvanlara aşırı

yükten dolayı ızdırıp çektiren insanlara aynı yükü taşıtarak ceza verilmesi vb. uygulamalardır (abveteriner, 2007).

15yy'da II. Bâyezid döneminde hazırlanan Bursa (1502), İstanbul (1502) ve Edirne (1502) İhtisâb Kanunname'lerinde, hayvanların korunmasına ilişkin olarak;

Bursa İhtisab Kanunu'nda; *“Ve eskiden kanun öyle imiş ki bir nalbant hayvan ayağına mih değirip sakatlarsa iyi oluncaya kadar timarını nalbant yapar ve yemini kendi yanından verirmiş. Bu eski karar aynen kabul edildi”* . *“Ve hamallar nalsız at kullanmayıp bağ yükünün iki yükünden ziyade getirmeyecek. Katır odununun uzunluğu üç karış, deve odunu altı karış olur. Ve Uludağ'dan nasıl yükletilmiş ise şehre o halde gelirdi. Halen bölünüp kısa kesilirmiş. Men edilip eski kanun kararlaştırıldı”* denilmektedir. (Gürler ve Osmanoğlu 2009'da atıfta bulunduğu gibi).

İstanbul İhtisab Kanunu'nda da nalbantlara ilişkin hüküm aynen korunmuş; hamallara ilişkin olarak da; *“Ve ayağı yaramaz bârgiri işletmeyeler. Ve at ve katır ve eşek ayağını gözedeler ve semerin göreler. Ve ağır yük urmayalar; zira dilsüz canavardır. Her kangısında eksük bulunursa, sâhibine tamam etdüre. Eslemeyeni gereği gibi hakkından gele. Ve hammâllar ağır yük urmayalar, müte'aref üzerine ola”* şeklinde bir düzenleme yer almıştır.

Fermanlarda, özellikle yük hayvanlarına aşırı yük yüklenmemesi ve çalışma süreleri konularının ele alındığı gözlenmiştir. Divan defterlerinde yer alan 1587 tarihli bir fermana, at, katır ve beygir hamallarının zayıf ve güçsüz hayvanlara yük taşıttıkları; kötü semer kullandıkları ve yüklerinin dengesiz ve taşıyabileceklerinden çok olduğu vurgulanarak bu durumun düzeltilmesi istenmiştir. Söz konusu fermana, olumsuz çalışma koşullarının hayvanları yaralayacağı; ayrıca, birden fazla hayvanın birbirine bağlanmadan sokağa bırakılmasının, çevrede bulunan insanlara “elem ve ızdırab” verdiği de vurgulanmıştır (Sarıcık, 1999).

İstanbul Müftülüğü Arşivinde bulunan 18'inci yüzyıla ait iki fermana, “Hamalların beygirlere binmemesine dair” başlıklı 1766 yılına ait İstanbul Kadısı Faziletli Efendi'nin buyurduğu bir fermana ve Narh Defterlerinden birinde yer alan 1800 yılına ait bir fermana belirtilen yük taşıyan hayvanlara ağır yük yüklenmemesi, çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve cuma günleri çalıştırılmaması buyrulmuştur. Cumhuriyet döneminde, 1926 yılında kabul edilen 904 sayılı *“Hayvan Islahı*

Kanunu” iii ile başlayan yasal düzenlemeler, esas olarak hayvancılığın geliştirilmesi, salgın hastalıkla mücadele ve veteriner hekimlerin görev ve yetkilerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Hayvanlara kötü muamele ve hayvanların neden olduğu zararlara ilişkin yasal düzenlemeler ise ceza kanunları kapsamında değerlendirilmiştir (Gürler ve Osmanoğlu, 2009).

Türkler tarih boyunca hayvanlarla iç içe yaşayan ve onlara tarih sürecinde oldukça önemli ayrıcalıklar tanıyan, onlara değer veren (Menteş 1996, Yaşar 1996) bir Millet olmuştur. Türkiye’de hayvan severleri bir araya getiren ilk resmi demek İstanbul’da 1912 yılında "Himaye-i Hayvanat Cemiyeti" ad ı ile kurulmuştur. Atatürk’ün direktifleri ile 1923 yılında "Türkiye Hayvanları Koruma Demeği" olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Daha sonraki yıllarda Ankara’da Celal Bayar’ın öncülüğünde Hayvanları Koruma Demeği (1955), İstanbul’da, Doğal Hayatı Koruma Demeği (1975), Hayvanların Yaşam Haklarını Koruma Demeği (1988), Doğal Hayatı Koruma Vakfı (1996), Doğayı ve Hayvanları Sevenler Demeği , Çevre ve Sokak Hayvanları Demeği (2003) ile Adana, Antalya, Eskişehir, İzmir,

Konya, Kütahya, Mersin, Muğla, Bodrum, Çeşme, Kuşadası gibi merkezlerde de benzeri isimler altında dernekler kurulmuştur (Yaşar ve Yerlikaya 2004’da atıfta bulunduğu gibi).

Türkiye’de ilk "Hayvanları Koruna Kanunu" çıkartılma çalışmaları İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim üyesi Prof.Dr. İsmet Sungurbey tarafından 1980’li yıllarda başlatılmıştır (Sungurbey, 1992). Türkiye Büyük Millet Meclisi, hayvan hakları konusunda ilk yasal adımı ABirliğine geçiş sürecinde kaçınılmaz olarak gelen ve 4934 sayılı Kanunla , Strazburg’da imzalanan (18 Kasım 1999), Milletlerarası bir sözleşme olan Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Sözleşmesi” 15 Temmuz 2003 tarihinde onaylanması ile atmıştır (Yaşar ve Yerlikaya, 2004).

Türkiye hayvanların korunması konusunda oluşturulan;

- 125 No’lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18 Kasım 1999 tarihinde imzalamış, 15 Temmuz 2003 tarihinde ise onaylamıştır.
- 123 No’lu Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi’ni 5 Eylül 1986 tarihinde imzalamıştır.

- 87 No'lu Yetiştirme Amaçlarıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi'ni 6 Haziran 2007 tarihinde imzalamıştır.
- 65 No'lu Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 103 sayılı Ek Protokolüne sırasıyla 19 Aralık 1975 ve 19 Mayıs 1989 tarihlerinde onaylamıştır.
- 102 nolu Kesim Sırasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, 17 Eylül 2007 tarihinde imzalamıştır. Çevre ve Orman Bakanlığının girişimleri ile 2004 yılında kabul edilen 5199 sayılı “Hayvanları Koruma Kanunu” Avrupa Sözleşmesi göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca 2006 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından “Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği” yayınlanarak 5199 sayılı Kanunda yer alan hükümlerin uygulanmasına ilişkin detaylar ele alınmıştır (AB Bakanlığı, 2011).Bu kanunun amacı “hayvanların rahat yaşamlarını, hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak” olmuştur. Türkiye Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi hükümlerine uygun olarak çıkartmış olduğu bu kanunla birlikte hayvanlara uygun şartlarda davranmayan insanlara ağır idari para cezası uygulamasını başlatmıştır. Örneğin hayvanat bahçelerinde kötü şartlarda barındırılan her hayvan için işletmeye 700 YTL, yetkisi olmadığı halde hayvan deneyi yapan kişilere de hayvan başına 1.200 YTL idari para cezası uygulamasına geçilmiştir (Resmi Gazete , 2004).

4.3 Bölüm Değerlendirmesi

Avrupa da ve Ülkemizde Hayvan Haklarına yönelik gelişmeleri inceledik. Bir çok Koruma yasası adı altında geçen haklar bütünü bir çok ülkenin kabul ettiğini , bir takım kağıt üzeri anlaşmalara imza attığı belirtilmiştir.Bu yasaların uygulanabilirliği konusundaki sorunlar aslında çıkarılan yasaların bir işe yaramadığı konusunda bizi düşünmeye itmektedir. Koruma yasaları görünüşte te ev hayvanlarına ve sahipli hayvanlara yönelik olabilmektedir. Yani kendi malını (hayvanını) koruma yetisine ve ortak dil ifadesine sahip insanlar, yasalara göre kendi hayvanlarını koruyabilmektedir. Bu konu ile ilgili Francione ; “ hayvanlar mal olduklarından, yasal hak iddialarının öznesi değil, nesnesidirler ve şüphesiz yasal taleplerde bulunmak için kendi adlarına dava açma hakları yoktur. Hukuk sistemi de

hayvanların haklarını korumak için vasi tayinine izin vermez. Vasiler, hepsi de bir vasinin savunabilceği yasal haklara sahip olan çocukların , akıl hastalarının vs, yasal haklarını temsil etmek ve korumak için tayin edilirler. Çocuklara ya da akıl hastalarına kötü muamele edebiliriz, ama bu kişilere uygulayacağımız muamelenin sınırları vardır çünkü onları sırf bizim kaynaklarımız olarak muamele etmekten koruyan, yasayla tanınmış temel bir hakka sahiptirler, hayvanlar ise birer maldır ve koruyucu bir vasiye sahip olma hakları yoktur (Francione , 2000) demektedir.

Francione göre; hayvanlar insanların malı olduğu sürece , hayvanların acısını azaltmaya yönelik hukuksal düzenlemeler bir anlam ifade etmeyecektir. Çünkü mal sahibinin çıkarları , her zaman malının çıkarlarından öncelikli olacak ve bu gibi durumlarda hayvanların payına yine zulüm düşecektir. Ona göre; Hayvanlara yönelik işkenceler mevcut hukuk sisteminde meşrulaştırılıyor. Kölelik sorunu nasıl ki kölelerin durumlarını düzelterek çözülmeyi , hayvanların kurtuluşu da ancak hayvanların mal statüsüne son verilmesi ile mümkündür (2000).

Hayvan Hakları Savunucularının gizli yollardan elde ettiği bilgilerden de anlaşılacağı gibi ;sınaî çiftliklerin daracık kafeslerinde sefil bir hayata mahkûm edilen hayvanlar , yapay olarak yumurtlama döngüsüne girmeleri için aç ve susuz bırakılan tavuklar ve bunların “mutlu tavuklar” sloganıyla pazarlanmaları “Spor” adı altında, zevk için hayvanları katleden avcılar , sirklerde anlamsız gösteriler yapmaları için “eğitilen” yaban hayvanları (Regan , 2006) olduğu müddetçe hiçbir yerde hayvan haklarından bahsedemeyiz.

Tom Regan, hayvanları kullanan büyük sektörlerin her birine ayırdığı bölümlerde (gıda, giyim, eğlence, yarışlar, deneyler), sözü edilen “insanca yöntemler”in fiiliyatta hiç de insanca olmadığını görüyoruz; daha da önemlisi, ne kadar sıkı denetimler uygulanırsa uygulansın, ne kadar ileri düzeyde koruma kanunları çıkarılırsa çıkarılsın, bu sektörlerin “insanca” bir varlık zemininin olamayacağını kavriyoruz. “İnsanların hayvanlara feci şeyler yapmaktan vazgeçmeleri” gibi, görünürde basit bir talebe dayanan hayvan hakları anlayışının radikalliği de buradan ileri geliyor: “İnsanların hayvanları sömürmesi söz konusu olduğunda, hakların tanınması reformu değil, eski uygulamanın topyekûn feshedilmesini gerektirir... Hayvanları ister gıda, ister giyim, ister eğlence ya da araştırma amacıyla sömürüyor olalım, hayvan hakları hakikatinin gerektirdiği şey, kafeslerin genişletilmesi değil, kafeslerin tamamen boşaltılmasıdır.” (Kafesler Boşalsın, 2006) diye belirtmektedir.

Türkiye’de de Hayvanları Koruma Kanunu çıkarılmış olmasına rağmen hayvanlara yapılan müdahaleler, toplu itlaflar , işkenceler, tecavüzler vb. bu kanunun uygulamasında bir takım sorunlar olduğunu bize göstermektedir. Ayrıca sahipsiz veya başıboş kedi köpekler konusu en önemli sorunlardan birisidir. Sahipsiz veya başıboş sokak hayvanlarına yönelik bir düzenleme ve yükümlülüklerinin Avrupa ve Türkiye deki uygulamaları bir sonraki bölümde incelenecektir.

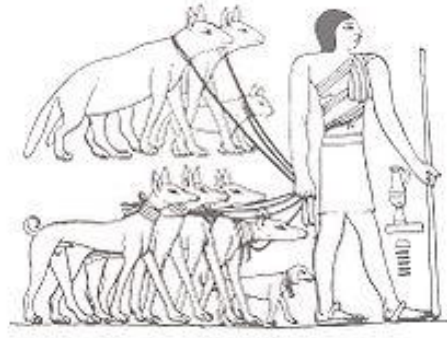
5. KENTLERDE CANLI YAŞAMI - KENTLERDE SOKAK HAYVANLARI

5.1 Evcil Hayvanlar

Hayvan - insan birlikteliği, başlangıcından bugüne dek boyut ve nitelik değiştirerek varlığını sürdürmüştür. İlk zamanlarda, yiyeceğini avlamak ve yırtıcı hayvanlardan korunmak şeklinde görülen basit yaklaşım, evcilleştirme ile birlikte yerini ekonomik kazanımlara ve sosyal paylaşımına bırakmıştır. Süreç içerisinde hayvana yüklenen anlamlar, insan odaklı bir yaklaşımla yapılan tanımlamalar, ona karşı tutumun ve bakış açısının belirleyicisi olmuştur (DeGrazia ,2006).

Doğada besinini ve barınağını kendisi bularak, düşmanlarına karşı kendini savunarak yaşamını ve soyunu sürdüren yabani hayvanların bir bölümü insan eliyle evcilleştirilmiştir, yabani hayvanların evcilleştirmeye başlandığı tarih öncesi devirlere dayanır. Bu hayvanların, doğal çevrelerinde özgür ve yabani yaşarken tutsak edilerek insan eliyle bakılıp beslenmeye ve insanla birlikte yaşamaya alıştırılması evcilleştirmenin yalnızca ilk aşamasıdır. Oysa bu uzun sürecin asıl amacı, yabani hayvanları yeni koşullara uyarlayarak insana daha yararlı, örneğin et, süt ya da yumurta verimi daha yüksek, yük ya da binek hayvanı olarak daha dayanıklı, avda iz sürmeye ya da bekçilik etmeye daha yatkın evcil soylar üretmektir. Bu da yüzyıllarca süren titiz seçme, çaprazlama ve ıslah çalışmalarının bir sonucudur (Wikipedia).

İnsan (*homo sapiens*) yaklaşık bir milyon yıl önce ortaya çıkmış ve bu sürenin yaklaşık 990.000 yılında varlığını avcılık, balıkçılık ve yiyecek toplayıcılığına dayanan bir hayat tarzı ile sürdürmüştür. Daha sonra, yaklaşık olarak M.Ö. 10.000 civarında, ilk bitki ve ardından ilk hayvan türlerinin evcilleştirilmesi ile "yerleşik" bir hayat tarzı oluşmuş ve bu hayat tarzı uygarlığın bugünkü aşamasına gelişte kritik bir öneme sahip olmuştur (Heiser, 1973).

Şekil 5.1 : Eski Mısır, Hayvanların Evcilleştirilmesi (Wikipedia.org)

Tarım toplumu döneminden, teknolojik gelişmelerin insan yaşamında yer almaya başlamasına ve kentsel yaşama yönelik toplumsal örgütlenmeler dönemine kadar insan - hayvan ilişkilerinde pek çok değişim görülmektedir. Örneğin, çapa, kazma, kürek, tekerlek, kağrı, araba, saban ve pulluk gibi araçların bulunması, tarımsal üretimin artmasını, üretim - tüketim ilişkilerinin başlamasını getirmiştir. Böylece insan gücüne ve emeğine dayalı üretimde hayvan gücü de yoğun olarak yer almaya başlamıştır (Tansuğ , 1999). Bu süreç, hayvanlar arasında yük hayvanları, *evcil hayvanlar*, besin hayvanları gibi görev bölümü yaratmıştır.

5.1.1 Sokak hayvanı nedir

Sokak Hayvanları sokaklarda yaşayan , sokaklarda doğmuş büyümüş veya sahipleri tarafından sokağa atılmış, sokakta yaşamak zorunda bırakılan hayvanlardır (Sessizkalmasucaortakolma.com). “Sokak Köpeği” kavramı İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerde vardır. Bunların neredeyse tamamı evlerinden atılan hayvanlardır. İtalya’da her yıl 300.000 den fazla kedi ve köpek sokaklara atılmaktadır (Dodurka, 2007).

Şekil 5.2 : Sokak Hayvanlarından fotoğraflar (İstanbulgezentsi.blogspot.com)

TBMM'nin 5199 sayılı hayvan hakları kanununda tanımlanan hayvan grupları şu şekilde kabul edilmiştir;

- 1.Evcil hayvan: İnsan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş hayvanlar.
- 2.Sahipsiz hayvan: Barınacak yeri olmayan veya sahibinin ya da koruyucusunun ev ve arazisinin sınırları dışında bulunan ve herhangi bir sahip veya koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunmayan evcil hayvanlar.
- 3.Güçten düşmüş hayvan: Bulaşıcı ve salgın hayvan hastalıkları haricinde yaşlanma, sakatlanma, yaralanma ve hastalanma gibi çeşitli nedenlerle fizikî olarak iş yapabilme yeteneğini kaybetmiş binek ve yük hayvanları.
- 4.Yabani hayvan: Doğada serbest yaşayan evcilleştirilmemiş ve kültüre alınmamış omurgalı ve omurgasız hayvanlar.
- 5.Ev ve süs hayvanı: İnsan tarafından özellikle evde, işyerlerinde ya da arazisinde özel zevk ve refakat amacıyla muhafaza edilen veya edilmesi tasarlanan bakımı ve sorumluluğu sahiplerince üstlenilen her türlü hayvan.
- 6.Kontrollü hayvan: Bir kişi, kuruluş, kurum ya da tüzel kişilik tarafından sahiplenilen, bakımı, aşıları, periyodik sağlık kontrolleri yapılan işaretlenmiş kayıt altındaki ev ve süs hayvanları.

7.Deney hayvanı: Deneyde kullanılan ya da kullanılacak olan hayvan.

8.Kesim hayvanı: Gıda amaçlı kesimi yapılan hayvanlar (Haytap.org).

TBMM ‘nin 5199 sayılı yasasına göre sokak hayvanı, evcil hayvan kabul edilmekte ve sahipsiz hayvan adı altında geçmektedir. Kentlerde yaşayabilen ve nüfus sayısı bakımından fazla olan köpek, kedi ve kuşlar sokak hayvanlar katagorisinde incelenecektir.

5.1.2 Türkiye de sokak hayvanları tarihi

Avrupada ki Sokak Hayvanları anlayışına bakıldığında bir Paris’linin 1803’teki ifadesine göre, büyük şehir merkezlerinin bozulmasının sebebiyle köpeklerin çoğalması birbiriyle bağlantılıdır;

“ Büyük bir alana yayılan şehirlerde , o devasa ahlaksızlık yuvalarında, Paris gibi büyük şehirlerde her adımda filozofun gözüne çarpan nedir? Köpeklerin ürkütücü bir şekilde çoğalması. Her sokak bunlardan yüzlercesini gözler önüne serer ,yalnız,aç ve tehlikelidirler, aylaklar ya da çocuklar tarafından sürekli rahatsız edilir, kızdırılır ya da dövüşmeye teşvik edilirler, sırf kaba saba, sert insanların keyfi öyle istiyor diye, bunlar öfke sahnelerinden başka bir şeyden zevk almazlar” demiştir (Pinguet, 2008).

Yirmi otuz yıl sonra durum değişmemiştir. Büyük şehir merkezlerinde nüfus hızla artarken , hijyen uzmanları, hekimler ve idareciler sokak köpeklerinin kökünü kazımak niyetindeydiler. Köpekler saldırgan diye nitelenen çeteler halinde başıboş dolaşmaktaydılar. İçlerinden, zaman zaman , bir ya da birkaç kişi tarafından alınıp barındırılanlar çoğunlukla iyi beslenememekte, zahmetli işlere koşturulmakta, ve kasten zulmedilmekteydiler.

1850 yılında Hayvanları Koruma Derneği’nin savunduğu bir mevzuat oluşturulmuştu. Bütün köpekler kaydettirilecek, boyunlarına numaralı bir tasma takılacak, aksi takdirde itlaf edileceklerdi. Köpeklerini başıboş bırakanlar para cezası ödeyecekti. Buldog gibi tehlike arz eden cinsler yasaklanacaktı. Kırılarda yaşayan insana faydalı köpekler serbest kalabilecekti. Bu yeni olgu ile şehir köpekleri ve kır köpekleri birbirinden ayrılıyordu. Şehirlerde yaşayan işlevsiz köpekler ise bir parazit olarak görülüyordu. 1850’de bir süvari subayı olan Bonapartçı vekil Jacques-Philippe Delmas de Grammont’un sunduğu bu yasa (Grammont yasası) taslağına dayanılarak hayvanları korumaya yönelik ilk yasal düzenleme oya sunulmuştu. Yasa da kötü muameleyi cezalandırmak için halka açık yerlerde gerçekleşmiş olması şartı

aranmaktaydı (Pinguet,2008). Bu şart Avrupa'nın hayvan hakları korumasına nasıl bir bakış açısı ile baktığını göstermektedir. Bu yasa ancak bir asır sonra 7 Eylül 1959 tarihli kararname ile kaldırılmıştır. Liberalizm kokan bu hayvanları koruma anlayışının tek kıstası "yararlılık"tı (Pinguet, 2008).

"Grammont yasası" aynı zamanda 1848-1850 yıllarının büyük toplumsal korku dalgasında izini taşımaktaydı. Siyasi gerilimlerin en keskinleştiği zamanlar, hayvanları koruma derneğinin de sloganından anlaşıldığı üzere, fiziksel hijyen ile ahlaki hijyen birbirine paraleldi: "Adalet ve Merhamet, hijyen ve ahlak". Bu noktadan itibaren başıboş köpekler şehir manzarasından silinmiştir. İkinci İmparatorluk devrinde Pontoise sokağındaki hayvan barınağına her hafta 900 köpek gelmekte, bunun 600'u itlaf edilimekteydi.

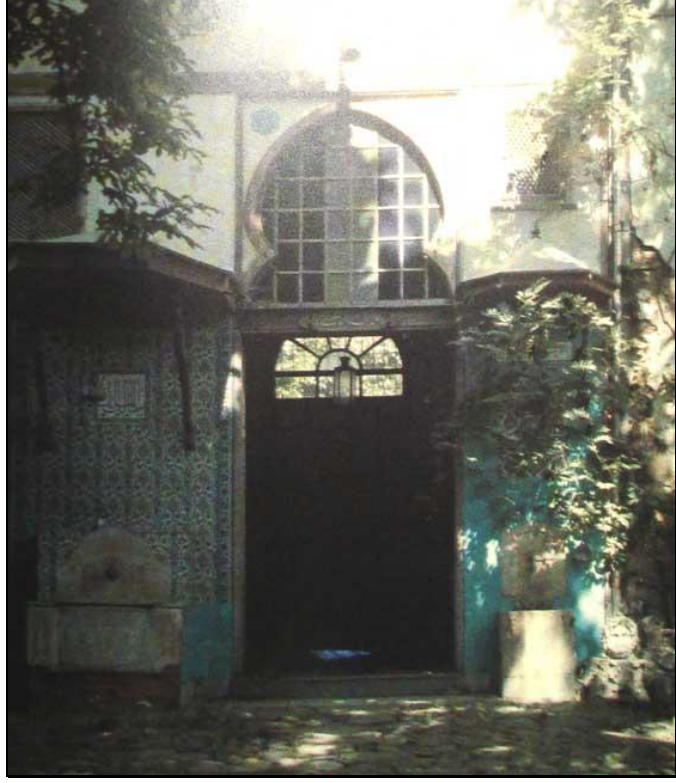
1820 ve 1824'te İngiltere de kurulan "Animal Friends Society ve "Society for prevention of cruelty to animals" hayvan koruma dernekleri kurulmuştur. Hayırsever Battersea Dog' home derneği daha çok kadınlar tarafından idare edilmekteydi. Misyonu terk edilmiş köpekleri toplamak,beslemek ve bakmak, sonra sahiplerini bulmak,yoksa sahiplendirmektir. Derneğin adının tam çeviri "Köpeğin Evi" kurucuların niyetlerini dile getirmekteydi. O dönemde Charles Dickens da bir makalesinde okurlarını kayıp köpeklere yardım etmeye çağırmıştır. Aynı dönemde köpek portreleri çoğalmıştır. Köpekler genellikle sevgili sahiplerinin yasını tuttuklarını hissettiren poz ve sahnelerde , yaşlı olarak resmedilmiştir. Dog's Home kuruluşundan kısa bir süre sonra, Londra da kuduzun kökünü kazımak için polisler başıboş köpeklere burunluk takma , hatta kuduza yakalandığı düşünülenleri itlaf etme yetkisi verilmiştir. Avrupa da 17. yy dan sonra köpek cinslerinin işlevinin insana eşlik etmek olduğu kabul edilirken, bu olgu, iki asır sonra genelleşmektedir. Hatta köpek, başlı başına ailenin bir parçası haline gelmektedir. Sahipleri hayvanları böyle çocuklaştırırken esasen kendilerindeki, "o delice, nerdeyse megalomanca doğaya hükmetme , üzerinde etkili olmak, gözle görülür,gösterişli bir şekilde değiştirme arzusunun" gidermiş olmaktadır (Pinguet, 2008).

Genel olarak Avrupa'nın anlayışını incelediğimizde kapalı kapılar ardında gerçekleşen her türlü uygunsuz davranışın örtbas edildiğini anlamaktayız. Yasalar,kanunlar ve refah anlayışının sadece göz önünde yapıldığını, vicdanın hiçbir konuda olmadığını yeniden hatırlanıyor. İnsan hakları gibi ,hayvan haklarının da söz de yapıldığı Avrupa Ülkelerinde günümüzde dahi (2012) bir çok hayvan soykırımı

ve türçülük anlayışı en üst seviyededir. Hayvan Korumacılığa karşı yaklaşılan tutumlar, ilk yasalar bu kıtalarda oluşmuş olsa bile, bu yasaların ve kanunların uygulanabilirliği gerçekleşmemektedir. Hayvanları sadece insan yararına yönelik olup olmamakla koruyan yasalar Avrupa Ülkelerinin insan merkezci bakış açısını da ortaya koymaktadır.

Türk Kültüründe ise; 13. Yüzyılda Kayseri yakınlarında vakıf olarak kurulan Kervansaraylarda, yolcuların hayvanlarının da rahatça barınacağı yerler düşünülmüştür ve hayvanların her türlü bakımı da ücretsiz olarak yapılmıştır. Hasta hayvanların tedavileri için de bir baytar görevlendirilmiştir (Güven, 2011). Bir kervansaray içerisinde hayvanların her türlü ihtiyacı karşılayacak: erzak ambarları, ahırlar, samanlıklar, hayvanları nallamak için nalbantlar vardır. Kervansaraylarda yazın kapalı mekânlarda hayvanlar, açık mekânlarda insanlar ve arabalar kalmaktaydı. Kışın ise ticari hareketliliğin azalmasına rağmen kapalı mekânlarda insanlarla hayvanlar aynı mekânı paylaşırlardı. İnsanlar yüksek olan sekilerde, hayvanlar daha aşağıda olan bölümlerde kalırdı. Kervansarayların münferit odaları bulunduğu gibi avlularında hayvanları sulamak için yalıkları da bulunurdu (istanbulkulturenvanteri).

Kültürümüzde hayvanlara değer vermek, onlar içinde düşünmek hep gündemdedir. Osmanlı Devleti'nde ise, hayvanların bakımı ve korunmasına ilişkin uygulamalara büyük bir önem verilmiştir. Özellikle toplumsal dokunun bir parçası olarak kabul edilen sokak hayvanlarının beslenmeleri için vakıflar kurulmuş, vasiyetnameler düzenlenmiştir (Sungurbey, 1993). Doğa ve hayvanlara gösterilen nezaket, Osmanlı Mimarisi'nde de yerini bulmuştur. Cami, medrese ve sarayların en çok güneş alan ve rüzgardan korunan yerleri seçilerek, buralara 'Kuş Köşkü' denilen taş ya da ahşaptan barınaklar yapılmıştır. Hatta sakatlanan göçmen kuşların tedavi edilip zamanında dönmesinin sağlanması amacıyla, leyleklerin göç yolu üzerindeki Bursa'da dünyanın ilk hayvan hastanesi "Guraba-hane-i Laklakan" (Şekil;2.3) kurulmuştur. Ahmet Haşim (2011), "Guraba-hane-i Laklakan'dan "Bilmem Bursa'yı gezerken gördünüz mü? Haffaflar Çarşısı'nın ortasında bir meydan var. Bu meydan malul hayvanların düşkünler yurdu. Kanadı, bacağı kırık leylekler, bunamış kargalar halkın sadakasıyla yaşarlar" diye bahsetmiştir. Aynı zamanda bir vakıf olan ve 20. yüzyılın başlarında işlevini yitiren bu hastane, 2010 yılında Osmangazi Belediyesi tarafından yeniden açılarak hizmet vermeye başlamıştır (Şekil;2.5) (Güven, 2011).

Şekil 5.3 : Guraba-hane-i Laklakan Orijinal Yapı
(Düşkün Leylekler Evi) (Haytap)

Şekil 5.4 : Osmangazi Belediyesi tarafından yeniden canlandırılan
Guraba-hane-i Laklakan (Osmangazi.bel.tr)

19. yy'da Alman Mareşeli Moltke Üsküdar'da hizmet veren kedi hastanesi olduğunu anılarında belirtmiştir (animallia.com, 2012). Padişah II.Abdülhamit Dönemi'nde (1877-1909), 10 bin altın harcanarak Fransa'daki Pasteur Enstitüsü'ne bir heyet

gönderilmiştir ve dünyadaki 3. Kuduz Enstitüsü İstanbul'da kurulmuştur. Osmanlı Devleti , sadece hayvanların beslenme ve bakımlarıyla değil, hastalıklarıyla da ilgili girişimlerde devrin öncülerinden olmuştur (Güven, 2011).

“İstanbul’un Köpekleri” adlı yayının yazarı Catherine Pinguet, 50’li yıllarda kaleme alınmış İstanbul’a tanıklık etmiş bir yazıyı şöyle aktarır; *“Eski Türk Evleri yalnız insanların barındıkları yerler değil, büyük küçük her çeşit hayvanında barındıkları yerlerdi. Eski İstanbul panoramasının rengi yeşile çalardı.Hemen hemen her evin bahçesinde meyve ağaçları bulunurdu. Bugün artık bu yeşil renk ortadan kalkmıştır. Yapılar eninden çok boyuna yükselmekte, eski bahçelerin yerini apartmanlar almaktadır. Köşede bucakta görülen incir ağaçları,çardaklı asmalar, erikler, kayısılar,çitlenbik ağaçları da birer birer sökülmetedirler. Ağaçlar böyle olduğu gibi hayvanlarda yeni apartmanlarda barınamaz olmuşlardır. Eskiden hayvanlarla insanlar akrabalar gibi bir arada yaşarlardı. Kediler davetsiz misafirlerdi. Köpekler hakkında hadis olduğu için eve sokulmazdı. Fakat sokakta bunlara ekmek doğranır,et dağıtılırdı.Yarasa, sansar, gelincik ise evin en kuytu köşelerini doldururlardı. Temel yılanına dokunulmaz , görüldüğü zaman ‘Şahmelek veya Şahmaran başı’ için bana dokunma denir. İyi kötü her türlü hayvanlara dostluk ve misafirperverlik gösterilir, ayrı ayrı konuklanırdı. Evlerin üst katlarında bir odanın tavanı bitirilmemiş olarak bırakılırdı. Bitirilen evin sahibine uğur getirmeyeceği inanılırdı. Ağaçların tepesinde,bacalar da leylekler yer tutardı. Çatı aralarında kırlangıçlar, boş tavanlarda örümcekler...Şayet örümcekler alınacak olursa öğleden evvel alınmalarına dikkat edilir,öğleden sonra başka yerlere yuva yapabilsinler diye. Hele kuş yuvalarına el değdirilmez, tedirgin edilmezdi. Evin alt katında kalan hayvanlarla üst katında kalanlar ayrı ayrı değer taşırdı. Leylek uğurludur.Kumru ve güvercinler kafeste beslenmezler.Kafeste beslemek günah sayılırdı.Papağan, dudukuşu ve muhabbet kuşları kibar ve ev konaklarının kuşları idi” (2008).*

İstanbul’da sokakta yaşayan sahihsiz hayvanların Osmanlı Devleti’nde çok büyük önemi bulunmaktadır. O dönemde bu hayvanların beslenmesi için ücretli adamlar tutulmuştur, bu kişiler , sokak başlarında kedi-köpeklere et dağıtırlarmış.Halk, vefatlerinden sonra miraslarını kedi ve köpeklere bırakmış. Onların uğurlu geldiğine inananlara bulunmaktaymış. İstanbul’un köpekleri bir sonraki bölümde daha ayrıntılı incelenecektir.

5.1.2.1 İstanbulda sokak köpekleri

Yolu İstanbul'a düşen birçok Batılı Seyyah'ı şaşırtan,hatta şoka uğratan şey şehir sokaklarında dolaşan köpek sürülerinin görünüşünden çok onlarla halk arasındaki ilişkililerdir.Jean Thevenot 18. yy'ın ortasında Voyage Levant'ta şöyle yazıyordu;

“Türklerden kimileri ölürken her hafta şu kadar kez şu kadar köpek , şu kadar kedi beslensin diye büyük servetler bırakırlar, sadakaları dağıtsın diye,fırıncılara,kasaplara para verirler,bu da sadakatle, titizlikle yerine getirilir. Hergün bir takım adamların ellerinde etlerle kedileri ya da köpekleri çağırmasını seyretmek çok keyiflidir. Hayvanlar etraflarını sarınca da etleri parça parça dağıtırlar. Burada Türklerin hayvanlara işlediği hayırlara yüz örnek verebilirdim, ki bunlar bize çok gülünç gelir;tepeden tırnağa örtülü pek çok insanın bir sokakta, yeni yavrulmuş bir köpeğin başında durduklarını , üzerine basmasınlar diye hep birlikte taş toplayıp etrafında bir duvarcık ördüğünü ve böyle şeyler yapan nicelerini gördüm, ama okuru bu ipe sapa gelmez işlerle sıkmaya niyeti yok” (Thevenot, 18yy).

18 yy hemen başlarında Fransız botanikçi ve seyyah Joseph Piton deTournefort'un anlattıkları, Jean Thevenot'nun sokak köpekleri için işlenen hayırlar ve vakfedilen bağışlarla ilgili sözlerini destekliyor. Montaigne de, De la cruauté'de “Türklerin hayvanlar için vakıfları ve hastaneleri var” diye belirtmiştir (Pinguet, 2008).Macar asıllı Fransız bir diplomat olan ,Sultan III.Mustafa'nın ordunun ıslah edilmesi işini emanet ettiği Baron de Tott,İstanbul halkının kedilerle ve güvercinlerle ilgilenmesine ne kadar şaşırdığını anlatır.1784'te yayınlanmış olan Memoires'de şunları kaydeder;

“İstanbul'un köpekleri hüznü yüzleri,zayıf,uyuşuk duruşları,ayrıca kasapların olduğu mahallelere doğmayıp,sırf atılan çöplerle beslenen köpeklere özgü aşırı cılızlıklarıyla ve çöpleri oraya bırakan zabitaların yokluğunda, neşeli halleriyle kendilerini belli ederler.Çocukların eli açıklığı da bir parça karınlarını doyurur. Bu yerli sınıfın dişileri bazen yavrularını emzirmek için iki taşın arasında bir hasır bulurlar.” (Tott, 1784).

Şekil 5.5 : Osmanlı'da hayvan besleyenlerden bir görüntü
(İstanbul'un köpekleri,2008)

Şekil 5.6 : Osmanlı'da sokak köpekleri (İstanbul'un köpekleri, 2008)

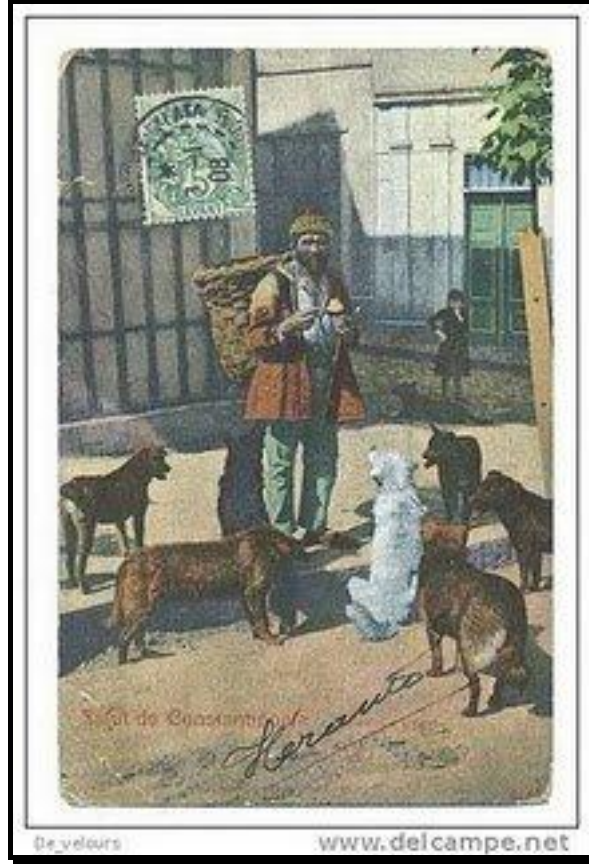

Şekil 5.7 : Osmanlı'da sokak köpeklerini besleyen hayırseverler
(İstanbul'un köpekleri, 2008)

Şekil 5.8 : Osmanlı'da sokak köpeklerini besleyen hayırseverler
(İstanbul'un köpekleri, 2008)

Şekil 5.9 : Osmanlı’da sokak köpeklerini besleyen hayırseverler
(İstanbul’un köpekleri, 2008)

Bir İngiliz olan Lady Craven da aynı dönemlerde İstanbul da Pera semtinde Fransız sarayında kalmaktaydı. Mektuplarından birinde köpek sürülerine gösterilen “hayırseverliği” yanlış olarak nitelendirmiştir. Lamartin ise 1833’te Osmanlı başkentinde yaklaşık üç ay kalmış ve Voyage en Orient*’in bütün bir bölümünü İstanbul’a ayırmıştır.Lamartin Türklerin hoşgörüsünü, Müslümanların dindarlığını takdir eder. *“Türkler canlı cansız bütün yaratıklarla barış içerisinde yaşıyorlar; ister ağaçlar ister kuşlar ya da köpekler olsun,Tanrı’nın yarattığı her şeye saygı gösteriyorlar ;hayırseverlikleri bizde terk edilen ya da zulüm gören bu zavallı türleri de kucaklıyor. Bütün sokaklarda yer yer mahallelinin köpekleri için su dolu kaplar var , bazen de sağlıklarında besledikleri Güvercilere yem verilsin diye, ölürken vakıflar kuruyorlar (1833)”*.

*frenk sair gerard de nerval’in gerçekustu seyahat kitabı.

Ünlü seyyahlardan Gerard de Neval 1843'te İstanbul'a yaptığı yolculuktan şöyle aktarmaktadır; *“Herzaman buralarda hazır ve nazır olan başıboş köpekler, çocukların atacağı yemek artıklarını bekleyerek karınlarını doyurma umuduyla uslu uslu duruyorlar. Büyük oranlarda yapılmış bir topçu kışlasını çevreleyen bu korudan çıktıktan sonra ,kendimi, Büyükdere yolunda buluyorum. Kışlanın ön tarafında , çimenlerle kaplı,işlenmemiş bir arazi uzanıyor. Burada, sabırsızlıkla ve şikayet edercesine bağırarak yüzlerce köpek çayırdaki toplanmıştı.Biraz sonra ,omuzlarına aldıkları uzun bir sılıkla , ikişer ikişer , koskoca kazanları taşıyan topçu askerlerinin dışarı çıktığını gördük. Köpekler sevinçle ulumaya başladılar. Kazanlar yere konulur konulmaz, bu hayvanlar içlerindeki yiyeceklerin üzerine atıldılar, askerlerde ellerinde ki sııklarla yiyecekleri dağıtmaya koyuldular.Yanımdan geçen bir İtalyan, “köpeklere verilen çorba bu; şanslı bu yaratıklar”, dedi. Aslında askerlerin yemeğinden kalan artıklar olmalı bunlar. Köpeklerin, Konstantinopolis'te gördüğü itibar,yolları,genellikle oralara atılan hayvansal maddelerden temizlenmelerinden kaynaklanıyor. Onlarla ilgili vakıfların, köpeklerin camilerin girişinde ve çeşmelerin yakınında kolayca buldukları su yalıklarının başka bir amacı yok kuşkusuz.”*

Fransız hekim Paul de Regla da İstanbul Köpeklerinin soyağacını çıkarmaya çalışmıştır. *“Son derece muhafazakar olan İstanbul Köpeği yabancılardan nefret eder,modern medeniyeti yaratan her şeye şüpheli yaklaşır. Özgürlüğüne ,haklarına düşkündür.Ama en azından görev dendi mi boyun eğmeyi bilir. Hiyerarşi duygusuna bile sahiptir, zira mahallelinin elebaşını tanır, itaat etmeyi,karşısında ses çıkarmamayı bilir. Yaygaracıdır,tehditkardır,tartışmayı her an kapışmaya çevirmeye meyillidir, ama aslında bir çocuğu bile incitemez.”* (Pinguet, 2008).

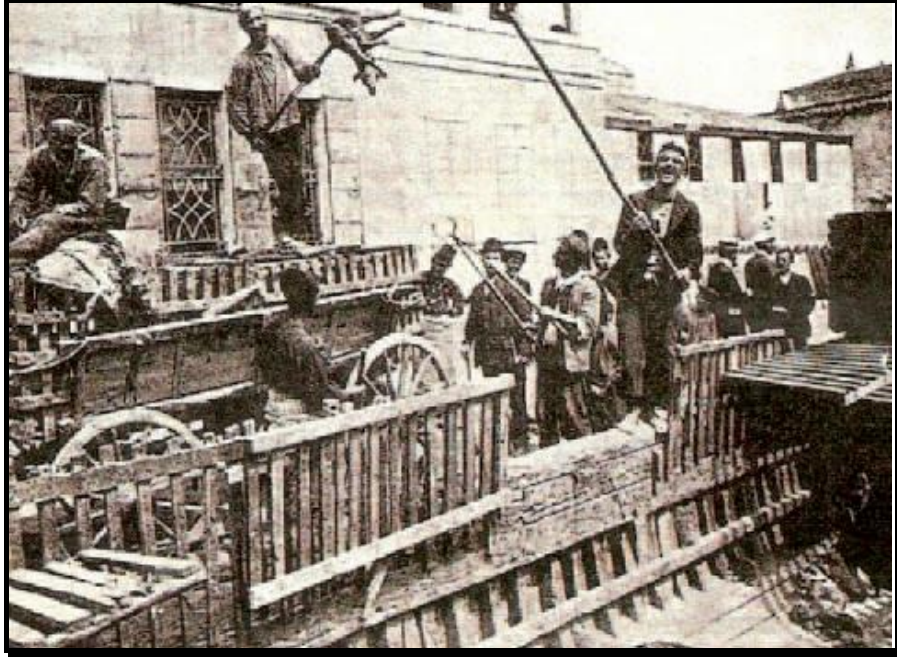
Yukarıda belirtildiği üzere Batılı yazarlar ve seyyahlar o günleri bazen aşağılayıcı bazen de şaşırarak anlatmışlardır. Hatta daha da ileri giderek bu gereksiz konuları okurlarıyla paylaşmaktan ve onları sıkmaktan dolayı özür dilemişlerdir. Kendi ülkelerinde olmayan bu hayvanseverliğin faydacılıktan kaynaklandığına inanmışlardır. Köpeklerin yemek artıklarını ve çöpleri temizledikleri için halkın onlara müseade ettiği düşüncesi yaygındır. Fakat neden her yer de , özellikle camilerin ve çeşmelerin yanlarında yalıklara temiz su konduğunu düşünememişlerdir. Büyük kışlalardan artık yemeklerin çöpe gitmemesi , köpekler ve sahipsiz hayvanlar için dağıtılması gerçekten de Türklerin ne kadar merhametli olduğunu göstermektedir.

Ancak XIX. yüzyılın son çeyreğinde giderek artan yeni şehircilik anlayışı ile birlikte bu hayvanlara yönelik bakış açısı değişmiş; toplumsal değerler giderek hayvanlardan uzaklaşmıştır. II. Meşrutiyet'in 23 Temmuz 1908 tarihinde ilan edilmesinin ardından, gerek Batılılaşma çalışmalarının getirdiği baskılar gerekse bu yüzyıl başında sayıları 60-80 bin olarak tahmin edilen sokak köpeklerinin kuduz salgınları açısından önemli bir tehdit oluşturması, ilk toplu itlaf politikasını da beraberinde getirmiştir (Gündoğdu, 2003). Yeni ittihatçı hükümet, iki yıllık bir tereddütten sonra sokak köpeklerinin uzaklaştırılması kararını almış; bu amaçla köpeklerin toplatılması ve Topkapı'da eski siper çukurlarında muhafaza edilmesi için 14 bin Fransız Frangı tutarında kredi ayırmıştır (Timur, 2000). Ancak toplatılan köpekler için ayrılan yerlerin yetersizliği, bu hayvanların çıkarttıkları gürültünün halkı rahatsız etmesi ve etrafa kötü koku yaymaları gerekçesi ile Dâhiliye Nezâreti tarafından 29 Mayıs 1910 tarihinde köpeklerin *Hayırsız Ada* olarak bilinen Sivri Adaya nakledilmeleri kararı çıkmıştır. Bunun üzerine dönemin Belediye Başkanı Suphi Bey'in emri ile yaklaşık 80 bin köpek mavnalara yerleştirilerek sürgün edilmiştir (Melikoğlu , 2009).

O yılları Catherine Pinguet, "İstanbul'un köpekleri" adlı kitabında anlatmıştır. 1910 yılında, Sultan II.Abdülhamid'in tahtan indirilmesinden ve Jön Türklerin başa geçmesinden bir yıl sonra, İstanbul'daki Sokak Köpeklerinin kökünün kazınmasına karar verilmiştir (Şekil;2.11). O dönem de İstanbul'da öğretmenlik yapan misyoner P.Colomban olayları şöyle anlatmaktadır;

"İlk başta köpeklere şehir kapılarında bakılması düşünülmüş, ama sürgünlerin büyük bir gürültü ile karşı koyacağı hesaba katılmamıştı. Balık istifi gibi yığılmış,gece gündüz uluyan , hiç durmadan kapışan köpeklerin olduğu yerde yaşamak imkansız gibi gelmişti.Birbirlerini yiyen köpeklere bakmaya insanların içi kaldırmıyordu.Bütün herkez bu sürgün cezasına karşı çıktı.Belediye de işi bitirmek için bu gürültücü hayvanları kimsenin yaşamadığı sivriada'ya göndermeye karar verdi.Böylece köpekler yeniden arabalara dolduruldu,teknelere atılıp sürgüne gönderildi.Hergün bir kayık tayınları götürüyordu. İki bekçi de adada açılan bir kuyudan su çekmekle görevlendirildi. Buna rağmen zavallı hayvanların durumunda bir iyileşme olmadı. Et artıkları ile yaşamaya alışmış olan köpeklerin çoğu önlerine atılan ekmeğe dönüp bakmıyor, onun yerine kardeşlerini yiyorlardı. Çoğu öldü, güneşin altında kalan cesetleri yüzünden adaya çıkmak imkansız hale geldi" (Şekil; 2.12).

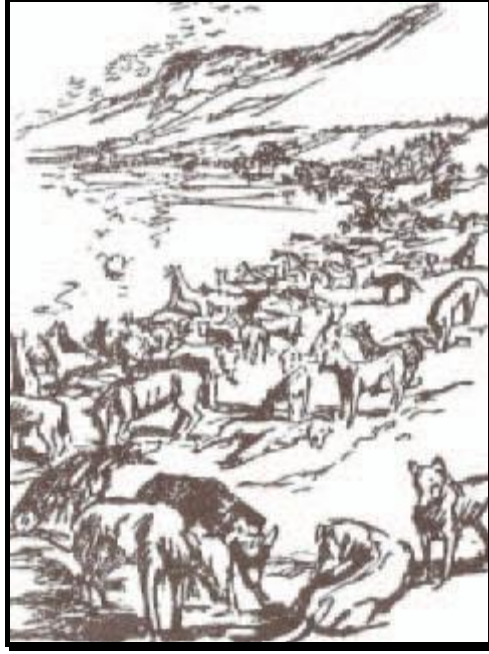

Şekil 5.10 : Hayırsız Adaya gönderilmek üzere toplanan sokak köpekleri (Pinguet, 2008)

Şekil 5.11 : Hayırsız Ada'ya atılan sokak köpekleri (Pinguet, 2008)

Fransız karikatürist Sem, adaya giderek gördüğü vahşeti anlatmış ve adada gördüklerini çizime aktarmıştır. Hayırsız Ada'ya yaptığı bir yat gezisini karikatürleri ile anlatması tüm dünya basınının ilgisini çekmiş; hayvan itlafının protesto edilmesine neden olmuştur (Şekil; 2.13).

Şekil 5.12 : Fransız Karikatürüst Sem'in kaleminden, Hayırsız Ada'daki köpeklerden bir görüntü (Pinguet, 2008)

Remlinger 1932'de Mercure de France'da yayınlanmış olan bir makalede 1910 olaylarına değinmiştir.

“Köpeklerin etrafında ahlak ve hijyenin hiçbir rolü olmamıştır. Zavallı hayvanlar yok edildiler çünkü inanması zor ama, siyasette hep görülen türden tuhaf bir bakış açısıyla eski Türk düzeninin canlı örneği , simgesi olarak görüldüler. Sokaktaki varlıkları gericiliğin, yobazlığın simgesi değilse neydi? Bu tarihsel hayvanları yok etmek suretiyle şehrin çehresini kökünden değiştirmekten daha fazla akıllarda yer edecek, zihinleri sarsacak, en önemlisi de gerçekleştirilmesi daha kolay bir reform olabilir miydi?”

Gerçekten de köpeklerin toplatılmasına en büyük tepkiler geleneksel Müslüman halkın mahallelerinden gelmiştir. Kimileri sivil itaatsizliğe , jandarmaya ,polislere göğüs germeye çalışmıştır.İstanbul halkı,onlarla aynı mekanı paylaşan köpeklere gönülden bağlıydı. Pinguet'e göre (2008) , köpekler yüzyıllardır halkla yan yana yaşıyorlardı.Şehir halkı köpeklerin yakalanmasını engellemeye kararlıysa , bunun

sebebi işinin ehli bu bekçileri, çöplerin ortadan kalkmasına yardım eden bu yaratıkları kaybetmekten korkmalarından çok, geleneksel yaşam tarzına kabul edilemez bir müdahale olarak gördükleri tedbirlere tepkili olmalarından kaynaklanmaktaydı.

Claude Farrere Fin de Turquie’de benzer görüşleri savunarak ,medeniyet bahanesiyle hem barbarca hem de bir o kadar kibir dolu bir bahane (altmış ila seksen bin köpeği katlemiş olan) ve güya Kızıl Sultan diye anılan ihtiyar Abdülhamid’in hiç olmadığı kadar zalimce ve acımasızca davranan Jön Türk hükümetini açıkça hedef gösterir. Arkasından aynı hükümet Türkiye’yi de katletti der. Farrere’ye göre sokak köpeklerinin “iğrenç bir şekilde kırılmasının”sorumlusu gerçek Müslüman Türk değil ,Yarı batılı Türk, Jön Türk’tür.Bunlar öteden beri Türkiye’nin başına belalar açmış Levantenlerle fazla düşüp kalkmaktan bozulmuşlardır. O dönemdeki kimi karikatürlerde ise köpekler insanlardan adalet ve tazminat talep ederler; bir dilekçe ile itlaf tasarısının iptalini istediği “izinsiz nümayiş” buna bir örnektir (Şekil; 2.14).

Şekil 5.13 : Köpeklerin itlaf yasasının iptalini istediği bir karikatür

(kalem,nisan, 1909) (Pinguet, 2008)

Daha sonraları, İstanbul halkı köpeklerin bir kısmını kurtarmayı başarmışsa da adada kalan köpekler bir taraftan ölüm kalım savaşı verirken, diğer taraftan adaya yerleşen Fransız bir iş adamı tarafından Marsilya’ya deri, kemik tozu ve köpek yağı ihracatında kullanılmıştır (Gündoğdu, 2003).

Bu itlaf sonrasında çıkan büyük İstanbul yangınına "köpek itlafının yol açtığı uğursuzluk" olarak bakılmıştır. Hayırsız ada tarih boyunca İstanbul'un köpek sorununa, köpeklerin terk edildiği bir itlaf merkezi olarak hizmet vermiştir (Erdur, 2005).

Jön Türk Hükümeti 1910'daki operasyonu bir daha tekrar etmemiştir. Hatta Fransız ve İngilizlerin gözündeki imajını düzeltmek için çaba harcamıştır. Tarihin bir sayfası kapanmıştır ancak İstanbul halkıyla mahallelerindeki köpeklerin birlikte sürdüğü yakınlığın ,ortak çıkarların ,karşılıklı alışveriş payı gelecekte giderek azalacaktır (Pinguet, 2008).

Türkiye tarihi boyunca hayvanlar ile ilgili olarak kurduğu hayvanları koruma korumaya yönelik ilk sivil toplum kuruluşları aşağıdaki gibidir;

Türkiye'de hayvanların korunmasına ilişkin ilk topluluk, "*Şefkat Kolları - Arms of Mercy*" adı altında Alice Washburn Manning öncülüğünde Robert Kolejinin bazı öğretmen ve öğrencileri tarafından oluşturulmuştur (Melikoğlu 2009'da atıfta bulunduğu gibi). Dönemin ilk yardım kurumlarından biri olan toplulukla beraber halktan birçok kişinin, 1912 yılında İstanbul'da düzenlenen boğa güreşi gösterilerinin yapılmasını engellemek üzere girişimlerde bulunması, Hayırsız Ada itlafından sonra oldukça sık gündeme gelen hayvanları koruma derneğinin kuruluş fikrini uygulamaya geçirmiş ve İngiltere Büyükelçisinin eşi Lady Lowther'ın çalışmaları ile "*İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyeti*", 1912 yılında İstanbul'da, "Altıncı Daire-i Belediye" adıyla anılan Beyoğlu Belediyesi bünyesinde kurulmuştur (Gündoğdu, 2003).

Şeref Üyeleri arasında Müze-i Humayun Müdürü, Maarif Nazırı, ayrıca İstanbul Valisi ve Belediye Reisi Tevfik Bey vardı. Tevfik Bey sokak köpeklerinin Sivriada da itlaf edilmesine sevinen bir kişiydi. Derneğe üye olması tıpkı Avrupa'daki gibi, Türkiye de de hayvanları korumanın bir sınırı olduğunu gösteriyordu. Bazı hayvanların acıları tepki doğuruyor, bazılarının ki doğurmuyordu (Çizelge 1) (Pinguet, 2008).

**Çizelge 5.1 : İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyeti Yönetim Kurulu
(1912)(Melikoğlu, 2009)**

Başkan	Ayan Meclisinden Hüseyin Hilmi Paşa	Üye	Şehremini Tevfik Beyefendi
İkinci Başkan	Şûra-yı Devlet Reisi Prens Said Halim Paşa	Üye	Müze-i Hümayun Müdürü Halil Beyefendi
İkinci Başkan	Teşrifat-I Umumiye Nazırı İsmail Cenani Bey	Üye	Hariciye Nazırı Asım Beyefendi
Veznedar	Türkiye Milli Bankası Heyet-I İdaresi Reisi Sir H.Babington Smith	Üye	Ferik İzzet Fuat Paşa
Sekreter	Ayan Meclisinden Baserya Efendi	Üye	Şehremaneti meclisi Azasından İsmet Efendi
Sekreter	Şûra-yı Devlet Azasından Yusuf Razi Beyefendi	Üye	Ayan Meclisinden Şerif Ali Haydar Beyefendi
Üye	Ayan Meclisinden Abraham Paşa	Üye	Ayan Meclisinden Damat Ferit Paşa
Üye	İstanbul Valisi İbrahim Beyefendi	Üye	Ayan Meclisinden Mavrokordato Efendi
Üye	Ayan Meclisinden İsmail Hakkı Beyefendi	Üye	Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa
Üye	Ayan Meclisinden Ekrem Beyefendi	Üye	Mir-liva Mahmut Muhtar Paşa
Üye	Maarif Nazırı Emrullah Efendi	Üye	Beyoğlu Mutasarrıfı Muhiddin Beyefendi
Üye	Adliye Nezareti Müşavir-I Sabıkı Kont Ostrogog	Üye	Ankara Mebusu Nusret Sadullah Beyefendi

İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyetinin iki temel amacı bulunmaktadır. İlk olarak, hayvanlara yapılan zulüm ve haksızlıkları engellemek ve hayvanların içinde buldukları kötü yaşam koşullarından olanaklar dâhilinde kurtarılmalarına hizmet etmek; ikinci olarak ise halk arasında, özellikle de çocuklarda, hayvanlara karşı adalet, iyilik ve hayırseverlik duygularını yaymak ve onları hayvanlara karşı iyi davranmaya alıştırmak gelmektedir. İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyeti, kurulduğu ilk günden itibaren hükümet tarafında desteklenmiştir. Ancak kuruluşundan iki sene sonra Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına girmesi nedeniyle, Derneğin faaliyetlerine zorunlu olarak son verilmiştir.(Melikoğlu 2009'da atıfta bulunulduğu gibi).

Cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul Himaye-i Hayvanat Cemiyetinin idare meclisi tamamen yenilenmiştir. Himâye-i Hayvânât Cemiyeti ; daha sonraki adıyla “Türkiye Hayvanları Koruma Deneği”, merkezi İstanbul olmak üzere 1923 yılında kurulmuş , Emekli Orgeneral Zeki Baraz Başkanlığında, 6 Mart 1924 tarihinde resmi olarak faaliyetlerine başlamıştır (Melikoğlu, 2009) (çizelge 2).Mecliste artık kadınlar kadar

erkeklerde bulunmaktadır. İstanbul valisi onursal başkan seçildi. Şehrin pek çok ilçesinin kaymakaları ve ziraat bakanlığı veteriner işleri müdürü onursal üyeler arasında boy gösteriyordu, bu simalar cemiyetin etkinliklerine katılmıyor ama ona destek veriyorlardı. O dönemde Adalar da , faaliyet raporuna göre eşeğe iyi muamele edenler nakit para ile ödüllendiriliyordu (Pinguet, 1008).

Bu siyaset,on yıl sonra ,1932’de “Hayvanları Nasıl Koruyabiliriz” başlıklı yasa tasarısının kaleme alınmasıyla doğrulanmış oldu. Türkiye’de bu tasarı bir ilkti, üstelik iktisat bakanlığı tarafından sunulmuştu. Ne var ki meclis yasadan ne etkilendi ne de yasayı benimsedi. Yasa , bir hayvana aşırı yük yüklemenin, vurmanın , hasta,yaralı,sakat ya da yorgun hayvanları işe zorlamanın yasaklanmasını öngörüyordu. Kedilere, köpeklere ve akla gelebilecek bütün hayvanlara taş atmak, her nasıl olursa olsun işkence etmek,bir yerden bir yere taşınırken kötü muamele etmek,ayrıca mezbahaya gidenlere yiyecek ,içecek vermemek, iyice sersemlemeden öldürmek kesinlikle yasak olacaktı. Tasarı ayrıca kuş yuvalarını dağıtmayı, uyuşturulmamış hayvanlar üzerinde deney yapmayı, hayvanların para karşılığı teşhir edilmesini ve hayvan dövüşlerini de kınıyordu. Bu yasa tasarısı batı geleneğinden ilham alınarak hazırlanmıştı.Yasa tasarısının başında Gammont yasasından parçalar ve faydacılığın babası düşünür Jeremy Bentham’dan alıntılar göze çarpmaktadır. (Pinguet, 2008). Bentham’a göre; insanın hayvana karşı davranışı, hayvanın ontolojik konumuna göre değil, acısına göre belirlenmeliydi. “Mesele , akıl yürütebilirler mi ya da konuşabilirler mi değil , acı çekebilirler mi ? olmalıdır.

Çizelge 5.2: Türkiye Hayvanları Koruma Cemiyeti’nin Kurucu Üyeleri

(1924)(Melikoğlu, 2009)

Alice W.Manning	Ekrem Akömer	Mustafa Hakkı Nalçacı	Refika Etem Dirivana
Ali Galip Taş	Hazım Atıf Kuyucak	Muhip Kuran	Sedat Aziz Eri
Alfred Isaac	Hikmet Baykal	Nazım Kıbrızlı	Seniye Cenani
Ata Sayar	Hüseyin Pektaş	Naci Lütfü	Sırrı Celal Atamer
A.W.Sellar	Melahat Akgerman	Nilüfer Baha Pars	Vahran Ekmekçi
Artin Zeki	Muhittin Omay	Orhan Tahsin Yayla	Zeki Baraz

Alice Wasburn Manning*, Türkiye Hayvanları Koruma Derneğinin, kuruluş amaçlarına yönelik çalışmalarını gerçekleştirebilmesi için, 1926 yılında Şişli’de

büyük bir köpek barınağının kurulmasını sağlamıştır. Barınakta, uyutulmasına karar verilen hayvanlar için düzenlenmiş bölümler ile yirmi köpek kulübesi ve atların barınabileceği bir ahır temin edilmiştir. Sokak hayvanları ve yoksul kişilere ait hayvanların yanı sıra gümrük vergisine tabi tutulduğu için sahipleri tarafından gümrükte bırakılan hayvanların da bakım, muayene ve tedavileri yapılmış; bu hayvanlar belirli bir süre dâhilinde sahiplendirilmeye çalışılmıştır. Ancak günden güne artan ihtiyacın karşılanamaması nedeniyle, Dernek, 1927 yılında Nişantaşı'nda bulunan hastane amaçlı düzenlenmiş yeni bir binaya nakledilmiştir (Resim 5).

* Alice Washburn Manning, eşi George Lincoln Manning'in Robert Koleji'nde çalışmaya başlaması üzerine, 1902 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden Türkiye'ye gelmiştir.

Şekil 5.14 : Türkiye Hayvanları Koruma Derneği merkez binası ve hayvan hastanesi , Nişantaşı (Bekman M , 1940)

Dernek, 1940'lardan itibaren çalışmalarını hızlandırmak amacıyla, kamu yararına çalışan kurumlar arasında yer alabilmek için, kurucu üyeler arasında bulunan dönemin İstanbul Üniversitesi İktisadi Bilimler Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hazım Atıf Kuyucak önderliğinde, gerekli ön şartları tamamlamak üzere girişimlerde bulunmuştur. Bakanlar Kurulu Kararı ile 28.04.1950 tarihinde "*kamu yararına çalışan kurum*" statüsünü kazanmıştır (Melikoğlu 2009'da atıfta bulunulduğu gibi).

5.1.2.2 Osmanlı da kuş evleri

Türklerin İslam öncesi çağlardan beri diğer hayvanlar ile özellikle kuşlara karşı özel bir ilgi gösterdiği bilinmektedir. Kanatlı olmaları, özel bir kudrete ve kuvvete sahip olduklarının kanıtıdır. Yaşanılan alemden uçarak yükselebilmek, Gök Tanrıya ulaşabilmek, yer ile gök arasında serbestçe dolaşabilmek ilahi bir vasıftır. Bu yüzden kuşlara ayrı bir sevgi ve saygı duyulmaktadır. Eski şehirlerde insanlarla birlikte yaşayan leylek, güvercin, kumru, kırlangıç serçe gibi kuşlar bu eski düşünce ve inançların tesiri ile kutsal ve sevilen hayvanlardır. Bunları rahatsız etmek, öldürmek günah, yuva yapmalarına yardım etmek sevap sayılırdı (Yörükoğlu, 2008). Osmanlı Döneminde Evliya Çelebi'nin anlattıklarına göre, Osmanlı halkı İstanbul'da kurulan büyük kuş pazarlarına haftada bir giderek kafesteki kuşları satın alır, bunları orada uçurup özgürlüklerine kavuştururlarmış (Aver, 2008).

Osmanlı Döneminde küçük kuşların barınması, konaklaması amacıyla tasarlanmış kuş evleri bulunmaktadır. Kuş yuvası veya küçük maket niteliğindeki konut olarak tanımlanabilecek kuş evleri serçe saray, güvercin saray, kuş köşkü, kuş takası v.b. gibi isimlerle de bilinmektedir. Türk yapılarında heykel kabartmalarının yerini alan bu küçük süs evler, yapının en görünür bir yerine konur, bu minyatür yapı oya ve dantel gibi işlenirdi (Yörükoğlu, 2008).

Çoğunlukla serçe, saka, kırlangıç, güvercin ve leylekler için tasarlanan kuş evleri, önceleri camii, medrese, kütüphane, han, hamam, türbe, köprü, kilise, sinagog ve sarayları süslemiş, ardından evlere de yapılmaya başlanmıştır. Kuş evleri, genellikle tuğla, kiremit, taş, harç, gibi malzemeler kullanılarak yapılmış, zarar görse de zamanımıza varabilmiş; ahşap evlerin minik sarayları ise çıkan yangınlar sonucu yok olmuş, günümüze ulaşamamıştır (Aver, 2008).

Kuş saraylarının ve evlerinin tarihini araştırdığımızda çok eskilere dayandığını. İlk kuş evleri Sivas'taki İzzettin Keykavus Şifahanesi'ndedir. Bunlar 13. yüzyıla ait örneklerdir. 15. yüzyılda klasik Osmanlı mimarisinin etkileriyle sayıları çoğalan kuş malikanelerinin yapımı, 19. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. Minyatür saraylar, Osmanlı'nın sevgi ve merhametini sembolize etmenin yanı sıra Türk sanatını şekillendiren sanatkarların ince zevkini, geniş hayal gücünü, ayrıntılara verdiği önemi ve dönemin mimari anlayışını gözler önüne sermektedir (Aver, 2008).

İstanbul'un kuş evleri örneklerinden bazıları; Bali Paşa, Ayazma (Şekil;2.16), Doğancılar, Şeb Sefa Hatun, Nuruosmaniye, Fatih, Eyüp Sultan Camileri (Şekil;2.17), Bereketzade, Kara Mustafa Paşa, Amcazade Hüseyin Paşa, Seyyid Hasan Paşa, Feyzullah Efendi Medreseleri, Süleyman Halife, Ragıp Paşa, Amcazade Hüseyin Paşa, I. Mahmut, Şah Sultan Sıbyan Mektepleri, Laleli Sebili, Laleli Taşhan, Büyük Vakıf Han, Feyzullah Efendi Kütüphanesi, III. Selim ve III. Mustafa Türbeleri, Balat Köprübaşı Durağı, Küçükpazar Araphan'da bulunmaktadır (Aver, 2008)

Şekil 5.15 : Ayazma Camii,kuş evleri (Sultan III.Mustafa Camii) Üsküdar

Şekil 5.16 : Fatih Camii Kuş Evleri

Şekil 5.17 : Yeni Valide Camii Kuş evleri, Üsküdar

5.1.3 Günümüzde sokak hayvanlarının durumu

1910 Hayırsız Ada katliamından günümüze dek Türkiye'nin bütün şehirlerinde, mahallerde köpekleri zehirlenme hareketleri bitmemiştir. Bunları en etkili olanı 1996'da , İstanbul'un Avrupa Yakası'nda , dünya şehirler zirvesi habitat II toplantısından kısa bir süre önce gerçekleşmiştir. Büyük miktarda strikinin içeren köfteler sokaklara saçılmış, bir çok kedi ve köpek can vermiştir. Kampanyayı başlatan dönemin İstanbul Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'dı. Halkı, özellikle de çocukları tehlikeye atması kamuoyunun büyük bir kesiminde protestolara neden olmuştur (Pinguet , 2008).

Günümüzde hayvan hakları ve refahı batı ülkelerin de (gelişmiş ülkelerde) gündeme gelse de bir o kadarda hayvanlara zulüm gizli kapılar arkasında yine o ülkelerde olmaktadır. Bununla ilgili Heller (2006) yorumu şöyledir. Her ne kadar Batı geleneklerinin, hayvanlara karşı daha az saygılı olduğu varsayılrsa da çağdaş hayvan hakları fikirleri ve siyasası Batı'da doğmuş ve yine buradan aldığı ivme ile gelişimini sürdürmüş ve hayvanlara ilişkin tartışmaların gündeme oturmasını sağlamıştır (Heller, 2006).

AB ülkelerinde barınak anlayışı ve sahihsiz hayvanlara yapılan uygulamalar ülkeden ülkeye değişmektedir. İtalya’da bine yakın barınakta 640.000 köpek, 1290 kedi yaşatılmaktadır. Almanya’da binden fazla hayvan koruma derneği ve barınağı olup hiç bir barınakta hayvan öldürülmemektedir. Bunun yanı sıra, İngiltere’de sahipleri tarafından aranmayan başı boş hayvanları kısa bir süre bekletip öldüren barınaklar da, bu uygulamaya karşı çıkıp yaşatan barınaklar da vardır. İngiltere’de 2003 yılında yapılan bir araştırmaya göre, bu şekilde öldürülen köpeklerin sayısı 100.000 civarındadır. “Sokak köpeği” kavramı İtalya, Yunanistan gibi Avrupa ülkelerinde de vardır. Bunların neredeyse tamamı evlerinden atılan hayvanlardır. İtalya’da her yıl 300.000’e yakın köpek ve kedi, cadde ve parklara atılmaktadır (abveteriner, 2012).

5.1.3.1 Sokak hayvanlarının Avrupa’daki durumu ve yasalar

Avrupa Birliği Anlaşması kapsamı dışında kalan tek konu ev ve sokak hayvanlarının korunması olduğundan, Topluluk düzeyinde sokak hayvanlarına yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 125 no’lu “Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”ne 16 AB Üye Devleti taraf olmuş, İtalya ve Hollanda ise sözleşmeyi imzalamakla birlikte henüz onay sürecini tamamlamamıştır. Sözleşme taraf olan devletlere, sokak hayvanlarına ilişkin olarak bir takım yükümlülükler doğurmuştur.

Bu anlaşmanın sonucunda, insanoğlunun yaşayan bütün canlılara karşı ahlaki bir sorumluluk taşıdığı, evcil hayvanların topluma önemli bir değer kattığı ve evcil hayvanlara yönelik muamelelerde ortak bir standart oluşturarak sorumluluk geliştirmenin temel hedef olduğu belirtilmektedir. Anlaşmanın 1 inci Maddesinde, *sokak hayvanı*, “*evi olmayan ya da sahibinin/bakıcısının hanesi dışında ve herhangi bir bakıcının/sahibin denetimi ve kontrolü dışında bulunan evcil hayvan*” olarak tanımlanmıştır. Taraflar kimsenin evcil bir hayvanda gereksiz acı, eziyet veya sıkıntıya yol açacak şekilde davranmaması gerektiğini, hayvan refahına ilişkin temel bir ilke olarak benimsemişlerdir. Bunların yanı sıra, evcil hayvan sahibi olmak için getirilen yaş sınırı, çeşitli yarışma, reklam ve bunun gibi aktivitelerde evcil hayvanların kullanılması, evcil hayvanların eğitimi, ameliyatı, itlaf edilmesi gibi birçok alanda Anlaşma, belirli kurallar koyma ve bunların uygulamalarını denetleme yönünde tarafları yükümlü kılmaktadır.

Anlaşmanın III. Bölümünde, sokak hayvanlarına ilişkin olarak ek tedbirler sıralanmıştır. Buna istinaden taraflar, sokak hayvanların sayısının sorun teşkil ettiğine kanaat getirdiklerinde önlenabilir acı, eziyet veya sıkıntıya neden olmayacak şekilde gerekli yasal ve idari tedbirlere başvurmalıdır. Ancak;

a) hayvanın yakalanmasını gerektiren durumlarda bu işlem, hayvanda ortaya çıkabilecek fiziksel ve ruhsal acının mümkün olan en düşük düzeyde olacak şekilde gerçekleştirilmelidir,

b) tarafların, hayvanlarda ortaya çıkabilecek acı eziyet veya sıkıntının en az olacağı bir yöntemle onları tanımlamaları (kimliklendirmeleri) gerekmektedir,

c) taraflar, plansız bir şekilde üremelerini kontrol altına almak amacıyla kedi ve köpekleri kısırlaştırmalıdır,

d) taraflar, sokak köpekleri ya da kedilerinin, bulunmaları durumunda bulan kişi tarafından yetkili makama bildirilmesini teşvik etmelidir.

Anlaşmaya taraf olan devletler, ulusal hastalık kontrol programları çerçevesinde zorunlu kaldıkları durumlarda evcil hayvanların yakalanmasında, bakımında ve itlaf edilmesinde belirli kurallar getiren hükümlere istisnai uygulamalar gerçekleştirebilmektedir. Avrupa Parlamentosu üyeleri, 2 Şubat 2009 tarihinde yayımladığı yazılı beyanda, Üye Devletlerin yukarıda bahsi geçen Anlaşmaya taraf olmaları, cezai müeyyidelerin yanı sıra toplama, kısırlaştırma ve aşlamaya ilişkin Üye Devletlerin gerekli mekanizmaları uygulamaya koymalarına yönelik Topluluk düzeyinde önlemler alınması, Konsey ve Komisyon tarafından halihazırda Anlaşmada yer alan yükümlülüklerini yerine getirmeyen Üye Devletlere yeterli düzeyde yaptırım uygulaması gerektiği hususlarında mutabık kalmışlardır (Tasker, 2007).

AB üye devletlerinde sokak hayvanlarına ilişkin düzenlemeler, bunların nüfuslarının nasıl kontrol altına alındığına ilişkin ayrıntılar ile bu ülkelerde uygulanan cezai yaptırımlar aşağıdaki gibidir.

Belçika, Danimarka, Almanya, Hollanda ve İsveç'te, sokak hayvanlarının kontrolüne ilişkin oldukça etkili bir yasal zemin bulunmaktadır. Söz konusu mevzuatın uygulanmasından yerel otoriteler sorumlu tutulmuştur. Bu ülkelerde sokak hayvanlarına yönelik zorunlu kayıt sistemi uygulanmakta olup, köpeklerin kalıcı olarak tanımlanmasında mikroçip veya dövme (tattoo) yaygın olarak

kullanılmaktadır. Ayrıca, AB üyesi olmayan Norveç ve İsviçre de dahil olmak üzere, bu ülkelerde hayvan popülasyonunu kontrol altına almak adına yerel düzeyde eğitim programları düzenlenmektedir. Sokak hayvanlarıyla mücadele noktasında, hayvanlar barınaklara yerleştirilmekte, Almanya dışındaki yukarıda bahse konu ülkelerde, barınaklara yerleştirilemeyen köpekler ötenazi işlemine tabi tutulabilmektedir. Diğer taraftan, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti ve İtalya ötenazinin yasal olmadığı ülkeler arasında yer almaktadır.

Yasal düzenlemelerde bir takım iyileştirmelerin gerçekleştirilmesine karşılık, uygulamada ortaya çıkan sorunlar, birçok hayvan sever kuruluş tarafından eleştirilmektedir. Sokak hayvanlarının ve bunlara ilişkin mevzuatın uygulanması esnasında teknik ve idari yetersizliklerin ciddi problemlere yol açtığı bazı AB Üye Devletlerindeki mevcut durum aşağıda özetlenmektedir:

Birleşik Krallık'ta, sokak hayvanlarıyla mücadeleye ilişkin 1878'de yürürlüğe konulan kanunla kayıt altına alma işlemi zorunlu tutulmuş, ancak uygulamada etkinliğin sağlanamaması nedeniyle bu zorunluluk 1988 yılında ortadan kaldırılmıştır. Son yıllarda benimsenen politikalar sayesinde sokak hayvanları sorunuyla mücadele kapsamında oldukça önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 2005 yılında çıkarılan kanunla, sokak hayvanlarının toplanması, yerel otoritelerin sorumluluğuna verilmiştir. Toplanan hayvanlar 7 gün boyunca yerel otoriteler tarafından barınaklarda tutulmakta olup, bu süre sonunda sahiplendirilemeyen hayvanlar hayvan refahı kuruluşlarına gönderilmekte ya da bu hayvanlara ötenazi uygulanmaktadır. Sokak hayvanlarının sayısını kontrol altına almak için kısırlaştırma yöntemine başvurulmaktadır.

Kırsal alanlarda sokak hayvanlarının sayılarında kontrolsüz bir şekilde artış görülen *Fransa'da*, tanımlama ve kayıt altına alma işlemlerinin gerçekleştirilmesi bir zorunluluk olmasına rağmen, uygulamada ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Kaybolan veya terk edilen sokak hayvanları sadece geçici bir süre için barınaklarda tutulmaktadır. Bu süre zarfında sahibi bulunamayan ya da yeniden sahiplendirilemeyen hayvanlara, veteriner hekimler gözetiminde ötenazi uygulanabilmektedir. Bu durum, hayvanların sağlıklı ve genç olup olmadığına bakılmaksızın itlaf edilmesi sonucunu doğurması nedeniyle hayvan severler tarafından sıkça eleştirilmektedir.

İtalya'nın 1991 yılına kadar sokak hayvanları sorununu çözmek için kullandığı yöntem, hayvanların yakalanması ve akabinde öldürülmesi olmuştur. 1991 yılında yürürlüğe konulan yasa ile beraber bu politikaya son verilmiş olup, hayvanların bakımı ve popülasyon kontrolü devletin yükümlülükleri arasında yer almıştır. Sokak hayvanlarının sayısını kontrol altına almak için cerrahi kısırlaştırma yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak, barınakların fiziki şartları ve denetimlerinin yetersizliği, özellikle ülkenin güney bölümünde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

Polonya'nın hayvanların korunmasına ilişkin mevzuatında, insancıl olmayan ve meşru gerekçelere dayandırılmayan her türlü öldürme yasaklanmaktadır. Bu kapsamda, hayvanların yasal olarak öldürülebilmesi ise, ekonomik gereklilik, hijyen koşulları, bilimsel deneyler gibi nedenlerin ortaya çıkmasıyla sınırlı tutulmuştur. Hayvan barınaklarında ölümle sonuçlanan vakalara sık rastlanmamakla birlikte, barınakların sayısı hayvan popülasyonu için yetersiz kalmaktadır.

Portekiz'de yürürlükte olan ulusal mevzuatta, 125 No'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinde de yer aldığı üzere hayvanların gereksiz acı çekmelerini engelleyen hükümler bulunmaktadır. Ancak, cezai müeyyidelere yönelik herhangi bir hükmün yer almaması mevzuatın uygulamadaki yaptırım gücünü zayıflatan bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Hayvanların korunmasına yönelik mevzuatın ihlali halinde bazı devletler tarafından uygulanan bazı cezalara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Birleşik Krallık; Hayvan hakları ceza kanununda düzenlenmiş ve hayvan haklarına aykırı muameleler suç olarak addedilmiştir. Ceza Kanunu'nun ilgili 62 inci maddesi gereğince, yasal olmayan hayvan öldürmeleri "hayvan cinayetleri" başlığı altında düzenlenmiş olup, yasal olmayan yöntemlerle ve izinsiz olarak hayvanları öldürmek yaptırıma bağlanmıştır. Öldürülen hayvanların çaresizlik, hastalık ya da hamilelik gibi durumları söz konusu ise suçun derecesi artmaktadır. Kişinin kendini savunmak için gerçekleştirdiği eylemler ise yine yaptırıma bağlanmakla birlikte "gerekçeli öldürme" başlığı altında düzenlenmiştir. Ceza Kanunu'nun 63 üncü ve 64 üncü maddelerinde hayvanlarda daimi ve geçici hasarlara yol açacak davranışlar, kasıtlı olup olmaması ayırımı gözetilerek yaptırıma bağlanmıştır. 65 inci maddede hayvanların sağlıklı olmayan koşullarda tutulmasıyla ilgili olarak hem ticari

amaçlarla tutulan hayvanlar için hem de ev hayvanları için genel düzenlemeler getirilmiş ve hayvanların sağlıklı koşullarda tutulması yasaklanmıştır.

Fransa; Hayvan hakları ceza kanununda düzenlenmiş ve hayvan haklarına aykırı muameleler suç olarak addedilmiştir. Ceza Kanunu'nun R.653-1 numaralı maddesi hem sahipli hem sahipsiz hayvanların vücut bütünlüğüne zarar verecek ve hayatına kastedecek davranışları yasaklamakta, bu tip davranışlarda bulunanların 450 avro para cezasına çarptırılmasını öngörmektedir. Eğer hayvanların hayatına yönelik saldırı bilinçli bir şekilde yapılmış ise Kanunun R.655-1 numaralı maddesi gereğince 1 500 avro para cezası uygulanmakta, hayvanlara kasteden kişinin daha önce de böyle bir suçu var ise ceza 3.000 avroya çıkmaktadır. Hayvanlara yapılan işkenceler, hayvanların kötüye kullanılması ve zalimlik suçlarına Fransız Ceza Kanunu'nun 521-1 numaralı maddesine göre iki yıl hapis ve 30.000 avro para cezası uygulanabilmektedir. Ancak bu cezaların kapsamında boğa ve horoz dövüşleri bulunmamaktadır.

İtalya; 2004 yılında yürürlüğe konulan 281 sayılı Kanun ile hayvanlara karşı işlenen suçlara ağır yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Hayvan sahiplerinin hayvanlarını terk etmesi durumunda bir yıla kadar hapis ve 10.000 avro para cezasına kadar yaptırım uygulanmaktadır. Hayvanları gereksiz yere öldürmenin ya da kötü muameleyle tabi tutmanın ise 18 ay hapis ve 15.000 avro para cezası bulunmaktadır.

Macaristan; Ceza kanunu 226/B maddesine göre; hayvan sağlığına aykırı haksız ve kötü muamelede bulunan veya hayvanlarda kalıcı hasarlara yol açan kişiler ile evcil bir hayvanı terk edenlere iki yıla kadar hapis cezası, toplum hizmeti veya para cezası uygulanmaktadır. Kanunun 226/A maddesinde ise hayvan dövüşleri yasaklanmıştır.

Litvanya; Ceza Kanununun 230 uncu Bölümüne göre hayvanlara işkence, kötü muamele ve öldürme 3 yıla kadar hapis cezası, toplum hizmeti, para cezası veya asgari ücrette kesinti ile cezalandırılmaktadır.

İsveç; Ceza Kanunu 16 ncı Bölümün 13 üncü Kısmı uyarınca, dikkatsizlik ya da kasıtlı bir hayvana acı çektirecek kötü muamele, fazla çalıştırma suçları iki yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılmaktadır.

Almanya; Almanya Ceza Kanununda hayvan haklarına ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte Anayasa'nın 20 inci Maddesi "Devlet gelecek nesiller yararına doğal hayatı ve hayvanları korumak sorumluluğundadır" hükmüne amirdir.

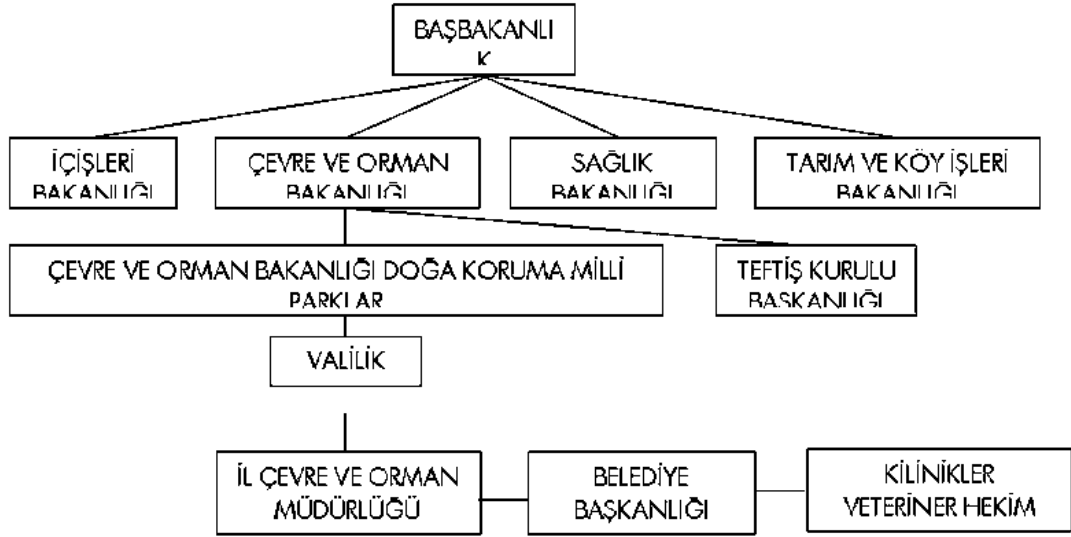
Bu maddeyle Almanya hayvan haklarının korunmasına anayasal bir temel kazandırmıştır (Tasker, 2007).

5.1.3.2 Sokak hayvanlarının Türkiye’deki durumu ve yasalar

Türkiye de ise; 2004 yılının Ocak ayında Hayvan Sağlığı ve Zabıtası ile ilgili düzenlemeye gidilmiş (22.01.2004 tarih ve 5074 sayılı) (Ilgar, 2007), altı ay sonrası ise 24.06.2004 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile devam eden hayvanları korumaya yönelik yasa (EK 1) yürürlüğe girmiştir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve uygulama yönetmeliği uyarınca; sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların toplatılması, kısırlaştırılması, aşılanması, gerekli tıbbî bakımlarının yapılması ve işaretlenmesi, alındığı ortama geri bırakılması, sahiplendirilenlerinin kayıt altına alınması yerel yönetimlere bırakılmıştır. Kanunda yetkili makam olarak tanımlanan Çevre ve Orman Bakanlığı, yetkilerini il müdürlükleri ve yerel yönetimlere devretmiştir.

Yönetmeliğe göre; geçici bakımevlerine getirilen hayvanların sahiplendirilmesi için belediye tarafından belediye ilân panoları ile belediyenin internet ortamında ve diğer tüm yayın organlarında duyuru yapılmakta ve sahiplendirilme teşvik edilmektedir. Geçici bakımevlerinde on gün süre ile gerekli duyurular yapıldığı halde sahiplendirilemeyen hayvanların; kontrolleri, aşıları ve tıbbî müdahaleler ile kısırlaştırılmaları yapıldıktan ve operasyon yaraları kapandıktan en az yedi gün sonra kayıt altına alınıp, müdahale görmüş olduklarını gösteren işaretleri üzerlerinde olacak şekilde veteriner hekimin onayı ile alındıkları ortama geri bırakması gereklidir. Hayvanların, ilgili belediye sınırları dışındaki bir ortama, ormanlık alana veya diğer yaban hayatı yaşam alanlarına bırakılması yasaktır (AB Bakanlığı, 2011).

Şekil 5.18 : Hayvan Koruma Yasasına yönelik kamu kuruluşları bağlantı şeması (HAYTAP)

Türk hukuk sisteminde hayvanların vücut bütünlüğüne yönelik saldırılar, işkence benzeri fiiller “suç” değil “kabahat” olarak değerlendirilmekte ve bu kapsamda yaptırım olarak sadece idari para cezaları öngörülmektedir. Sonuç olarak yaptırımlar yetersiz kalmakta, hayvanlara yönelik “suç” işleyenler, onların yaşam hakkına saldıranlar mahkeme karşısına dahi çıkarılmamaktadır. 5199 sayılı “Hayvanları Koruma Kanunu” 14. Maddesi çerçevesinde; hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak 300 TL para cezasına tabidir. Aynı kanunun 6. Maddesine göre sahipsiz ya da güçten düşmüş hayvanları öldürmek yasaktır. Bu hükme aykırı hareket edenler ise 600 TL para cezasına çarptırılmaktadır. Ayrıca sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur (AB Bakanlığı, 2011).

Sonuç olarak, yukarıda açıklandığı üzere, sokak hayvanlarının korunması konusunda ülkemizde yasal düzenleme olmasına rağmen, uygulamada bazı önemli eksiklikler bulunmaktadır.

11.09.2012 tarihinde Hayvanları koruma kanununda değişiklik yapılmasına dair Kanun Tasarısı (EK 2) şeklinde TBMM’ne sunulmuştur. STK’lar mevcut yasa da

bazı farklı değişiklikleri öngörürken, Bakanlık bu yasa tasarısını çok daha farklı bir hale gelmesine neden olmuştur.

5199 sayılı kanunda yapılacak değişiklikler arasında geçen "uyutma" kelimesi ve sokak hayvanlarının toplanarak doğal yaşam parklarına götürülmesi başlıkları, tartışmaya neden olmuştur. Bunların başında şu maddeler gelmektedir;

- “Sahipsiz hayvanlar barınaklarda kısırlaştırılıp aşılandıktan sonra sahiplendirilinceye kadar ormanlık alanlarda kurulacak ‘Doğal Hayat Park’larına yerleştirilecek”

Bu madde sayesinde sokaklardaki başıboş köpeklerin toplanarak “Doğal Hayat Parkı” adı altında ormanlık bölgelere bırakılması ihtimali bulunmaktadır. Ve sokaklarda çöpleri karıştırarak veya hayırsever insanlar tarafından beslenmeye ve bu şekilde yaşamaya alışmış köpeklerin ormanlık alanlarda yaşamlarını sürdüremeyecekleri kesindir. Ve yine bir şekilde o alanlarda aç kalan hayvanlar kent içlerine doğru gelmeye devam edecektir. Ayrıca Hayvan Hakları Federasyonu (HAYTAP) Başkanı Ahmet Hamdi Şenpolat (2012)’ye göre; *“bu yasa ile getirilen teklif sokaklarımızda beraber yaşadığımız , sosyalleşmiş hayvanları da içeriyor. Yani kırmızı ışıktaki duran , yeşil ışıktaki geçen , nereden su içeceğini yemek yiyeceğini bilen , dükkan kapısının önünde duran , ağaca tırmanıp uyuklayan kedinin de alınıp götürülmesi anlamına geliyor. Yani bu tasarı ile artık bizimle mahallemizde , dükkanımızın önünde , çöpün köşesine sığınarak yaşayan bu hayvanlar sahipsiz kabul edilecek ve bakanlığın oluşturduğu binlerce dönümlük alanlara geliş güzel koyulacaklar. 2004 ten beri hayatımıza “ barınak” adı altında ölüm hücrelerini oluşturan kurumlar buralarda 200-300 hayvana bile bakmazken onbinlerce hayvana hangi bütçeyle , hangi elemanla bakacaklar? Hele büyük şehirlerde rantın bu kadar çok yüksek olduğu , her siyasinin her metrekaresi yeşil alan üzerinde hayal kurduğu bir gerçekte kimse binlerce kedinin köpeğin buralarda olmasını zaten uzun vadede de istemeyecektir. Yani bu hayvanları bir şekilde büyük olasılıkla işini zaten sevmeyen işgüzar işçi zaten öldürecektir. Ya da bakmayacaktır. Teknik anlamda güzel bir tasarı ama özünde hayvan görmek istemeyen bir bakış açısı çaktırmadan dayatılmaktadır diye belirtmiştir.”*

- “Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlar , mevcut 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri , Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıha Kanununda öngörülen durumlarda uyutulabilecekler”

Bu değişiklik ile de sokaklardaki kedi ve köpekler eğer ormanlara götürülemeyek kadar güçsüzlerse uyutulabilecektir. Bu yasa bir çok kötü niyeti beraberinde getirebilir ve uygulama çarpıtılabilir.

- “Evde bakılabilecek hayvan sayısı Bakanlıkça çıkan yönetmelikte belirlenebilecek”

Bakalık’ın evin içine kadar girmiş olması rahatsızlık vericidir. Zaten hayırsever insanlar günümüzde çok az. Bazen şartlar gereği iki ve ya çok daha fazla hayvana bakmak zorunda olan , geçici yuva şeklinde hayvanların ameliyatlarından sonra evde bakmaya çalışan ve bunu çok severek yapan hayvanseverlerin evine müdahale etmeye çalışmak haksızlıktır. Avrupa’da benzeri olaylarda apartmanlardaki hayvansever insanları destekleyen ve onların haklarını savunan yasa varken ülkemizde hala bunun tartışılıyor olması da üzücüdür. Bu yasa değişikliği de diğerleri gibi kötüye kullanıma açıktır.

Sivil Toplum Örgütleri ve bağımsız hayvan hakları savunucuları, mevcut yasanın tasarısının yeniden düzenlenmesi için girişimlerde bulunmuşlardır Birçok ünlü isimde katıldığı 30.09.2012 tarihinde ve saat 14.00’te eş zamanlı olarak bir çok merkezde eylemler yapılmıştır.

- İstanbul Taksim Galatasaray Lisesi
- İzmir Konak YKM önü
- Bursa Kent Meydanı
- Çanakkale Cumhuriyet Meydanı
- Bodrum Belediye önü
- Antalya M. Paşa Camii Kapalı yol Halk Bankası önü
- Eskişehir Adalar Migros önü
- Giresun Atapark Kent Meydanı
- Tekirdağ Tuğlalı Parkı
- Mersin Çarşı Taş Bina önü
- Denizli Belediyesi önü
- Aydın Zafer Meydanı
- Samsun Cumhuriyet Meydanı (haber.mynet.net,2012).

Şekil 5.19 : İstanbul,Beyoğlu Hayvan Hakları yürüyüşünden bir fotoğraf

(Gülçin Ürgüplü 30.09.2012)

Şekil 5.20 : İstanbul Hayvan Hakları yürüyüşünden bir fotoğraf

(yesilgazete.org,alıntılama tarih : 30.09.2012)

Şekil 5.21 : İzmir Hayvan Hakları yürüyüşünden bir fotoğraf

(haberexpress.com,alıntılama tarih : 25.12.2012)

Türkiye’de bunları tartışırken İtalya’da 2012 yılı itibariyle örnek teşkil eden yasa meclisten geçmiştir. Artık ‘Evcil hayvanlar’ sokağa atılamayacaktır. Yeni yasa evcil hayvanların sahipleriyle birlikte yaşadıkları evlerinden uzaklaştırılmalarını yasaklamaktadır. Yasada, apartman kurallarının insanlara hayvan sahip olmayı yasaklayamayacağı ve hayvan sahibi sakinlere karşı ayrımcılık uygulanamayacağı belirtilmektedir. Yeni yasa uygulanmaya başlandığında, örneğin komşuların havlayan köpekleri apartmandan atırma hakları kalmayacaktır. Ev sahipleri evcil hayvanları olduğu gerekçesiyle kiracıları reddedemeyecektir (milliyethaber, 2012).

5.1.3.3 Derin ekoloji bağlamında çözüm önerileri

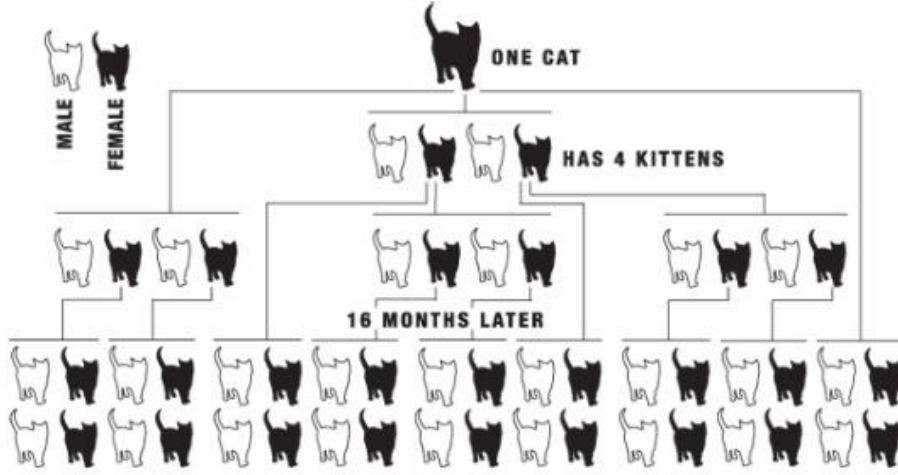
Yeni yasa tasarısında öngörülen “doğal hayat parkları”nın hayvanların yaşam alanlarını sınırladığını belirten Hayvan Hakları Aktivistleri Derneği (HAYVİST) Başkanı Asude Ustaoglu, “Hayvan severlerin yıllardır sokakta, parkta, bahçede bulabildikleri, boş alanlarda bin bir emekle bakımını üstlendikleri hayvanlara el konulması ve onların kamuoyunda ‘ölüm parkları’ adı verilen ortamlara gönderilmesi hayvanlara yapılacak en büyük kötülüktür” demektedir (Hayvist, 2012) Bu konu ile ilgili Hayvan Hakları savunucuları daha fazla yeşil alan oluşturmayı savunmaktadır.

Çizelge 5.3 ;Yeni yasa tasarısı ve öneriler çizelgesi (Haytap, 2012)

TBMM'YE ÖNERİLEN YASA TASARISI	HAYTAP ÖNERİSİ	MEVCUT 5199 NOLU YASA TASARISI
<p><u>Hayvan Bakımevi</u> “Mahalli idareler ve sivil toplum kuruluşlarınca yapılan, işletilen veya yönetilen sahihsiz hayvanların rehabilite edildiği ve sahiplenilinceye kadar bakıldığı tesis” olarak geçmektedir.</p>	<p><u>Hayvan Bakımevi</u> Hayvanların aşılama,kısırlaştırma tedavi ve bakımlarının,rehabilitasyon süresince yapıldığı,beslenme ve barınma gibi ihtiyaçlarının sağlandığı rehabilitasyon merkezini,bakıma muhtaç,sahipsiz ve güçten düşmüş,doğası dışı agresif ve saldırgan tavırlar gösteren hayvanların rehabilite edildiği ve bu süre içerisinde ihtiyaçların karşılandığı merkez</p>	<p><u>Hayvan Bakımevi</u> Hayvanların rehabilite edileceği bir tesis.</p>
Tasarı da yok	<p><u>Koşullu etik körlük</u> Mesleki ödüller almak için hayvan deneylerinin doğurduğu etik meselelerin göz ardı edilmesi yasaktır.</p>	Yasa da yok
<p><u>Sahipsiz Hayvanlar Doğal Hayat Parkı</u> Hayvan Bakımevlerinde kısırlaştırılıp aşılandıktan sonra kayıt altına alınan sahihsiz hayvanların hayvan bakımevlerinde yeterli yer olmadığı takdirde sahiplendirilinceye kadar bakıldığı , hayatlarını etolojik ihtiyaçlara uygun olarak sürdürdükleri, mahalli idareler ve sivil toplum kuruluşlarınca yapılan ve / veya işletilen sahihsiz ve sokak hayvanı bakımevleri</p>	<p>Bu tarz da bir öneri yok Şehirlerde görmeye alışık olduğumuz beton kafesler içerisinde idrarının içinde yüzen, zincirli,toprak zemini olmayan, klubeleri ve ameliyat teşkilatı olmayan toplama merkezlerini savunmamaktadır. Mağdur ve güçten düşmüş hayvanların barınabileceği , çok fazla hayvan barındırmayan çevre ile uyumlu yeşil alanları savunmaktadır.</p>	Yasa da yok

Hayvanları öldürmek, ölüm kamplarına terketmek,zehirlemek onların yaşam haklarını ellerinden almak insanların karar veremeyeceği bir durumdur. Zehirleme kampanyaları şehir hayatına uyum sağlamış köpekleri itlaf etmek için son derece zalimce bir o kadarda etkisiz yöntemlerdir. Köpeklerin belli bir bölgede ortadan kalkmasıyla yerlerine yenilerinin gelmesi bir olur. Asayışı sağlamak için başvuru olan diğer bir çare olan sığınaklarda başarısızlığa mahkumdur. Belediyeye ait köpek barınakları çoğu zaman köpeklerin balık istifi gibi yığıldığı, doğru dürüst beslenmediği ve bakılmadığı birer ölüm yuvasından farksızdır. Kimi derneklere göre ; hayvanların burada kendilerine bir yuva bulmak gibi bir şansı vardır. Ama Hayvanları Koruma derneği raporu yüzde birden daha düşük bir oranda köpekler kendine bir sahip bulmuş. Bunlarda genellikle iş yerlerinde ya da hapishanelerde bekçilik üzere alınmışlardır. Barınaklardan sorumlu özel dernekler, akın akın gelen hayvanlara başa çıkmakta zorlanmanın dışında , çoğunlukla ciddi maddi sorunlarla da boğuşmaktadır. Her türden bağış (Para,yiyecek,ilaç,eski gazeteler) kabul etmektedirler.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi aşırı köpek nüfusunda gözle görülür bir azaltı yaratacak yegane yöntemi hiçbir zaman ciddiyetle uygulamadı. Kısırlaştırma ya da erkek köpeklerin soydaşları tarafından dışlanmaması için, hadım etmekten ziyade vazektomi yöntemi kullanılmalıdır. Birkaç yıldan beri bu çareye başvuran belediyelerin sayısı pek az (ameliyat edilen köpeklerin kulağına bir küpe takılıyor) bu yöntemi benimseyenlerse gerisini getirmiyorlar. Bu uygulamayı bütün şehre yaymak için ameliyatların en az üç yıl aralıksız devam ettirilmesi ve finanse edilmesi gerekir.Şart olan başka bir şeyde yerel idarecilerin hem kendi aralarında hem de dernek çevreleri ve vatandaşlarla işbirliği yapmalarıdır. Vatandaşların konuya hassasiyetini artırmak için önceden kampanyalar düzenleyerek onlara benimsenen yöntemlerin doğru olduğunu anlatmadan, yardımlarını isteyip başvurabilecekleri veteriner klinikleri göstermeden köpekler yakalanamaz. Ellerinde köpeklerin kısırlaştırılması için bir bütçe bulunan yerel idareciler bu bütçeyi pek te saklamaksızın siyasi amaçlarla kullanıyorlar. Sokak köpeklerinin itlafını savunanlar sorulduğu zaman,güvenlik meselesini,bulaşıcı hastalıkları, gürültü kirliliğini ve sokakların pisliğini savunuyorlar. Oysa onların birer can olduğu unutulmadan bakım ve sağlıkları için bütçe ve hatta şehirlerin merkezlerinde barınmaları için bir yer ayarlansa bu tarz sorunları ortadan kaldırmak çok kolay olacaktır.

Şekil 5.22 : Kedi Nüfusunun Üreme Şeması

5.2 Hayvanların İnsan Psikolojisi Üzerinde Olumlu Etkileri

Son yıllarda bilim adamları yaptıkları pek çok değişik çalışmada, hep hayvan sevgisinin insanın hayatını olumlu yönde değiştirdiğini ve geliştirdiğini görmüşlerdir. (alopsikoloji.net)

Hayvanların, insanların fiziksel ve ruh sağlıklarına olumlu etkilerinin ortaya çıkışının başlangıcını belirlemek imkansızdır. Son yıllarda Kanada’da yapılan bir çalışmada, köpekler ile insanların dostluğunun 30.000 yıl öncesine dayandığı belirtilmektedir.

Hayvanların, insanlar üzerindeki olumlu etkileri 18. yüzyılın sonuna kadar kimsenin dikkatini çekmemiş ve bu konu ile ilgili kayıt tutulmamıştır. 1792’de İngiltere’de York Retreat Hastanesi kurulmuş, burada hastalar hayvanların bakımı konusunda desteklenmişlerdir. 1867 yılında Almanya’da bir rehabilitasyon merkezi kurulmuştur. Epilepsi hastalarının evi gibi olan bu merkez o yıllardan bu yana hayvanların terapötik etkisinden faydalanmaktadır. 1966’da Norveç’te kurulan bir klinikte ise fiziksel engeli olan hastalara egzersiz yaptırmak amacıyla köpekler ve atlar kullanılmıştır. Yine 1901’de İngiltere’de bir ortopedi hastanesinde, hastaların ata binmesi desteklenerek, atların bu hastalara hem fiziksel egzersiz yaptırması hem de sosyal destek olması sağlanmıştır. Evcil hayvanlar ile terapi yöntemi; resmi olarak ilk kez Amerika’da 1942 yılında (New York) Pawling Army Air Force Convalescent Hastanesi’nde uygulanmıştır (Tor, 1986).

II. Dünya Savaşı’ndan sonra evcil hayvanlar ile terapi bilim adamlarının dikkatini çekmeye başlamıştır. Hayvanların terapötik etkilerini araştıran ilk bilim adamı bir

çocuk psikiyatristi olan Dr. Boris Levinson'dur. Levinson'un 1970'li yıllarda yaptığı bu öncülüğü; Friedman (1980), Haris (1982) ve Walster (1982) yıllarında yaptıkları bilimsel araştırmalarla takip etmişlerdir (Fine, 2000). 1792'de William Tuke akıl hastalarını davranışlarını kontrol altına alabilmek için hayvanları kullanmıştır (Perelle, 1993).

Evcil hayvanlar ile terapi, yaşlıda iyilik halini, baskalarıyla iletişim kurmayı, yaşam memnuniyetini, uygun davranışlar sergilemesini artırırken, depresyonunu azaltmaktadır. Evcil hayvanlar ile terapi programları ise yaşlılara günlük yaşam aktivitelerini hatırlatarak, nitelikli bir yaşam sürdürmeleri için fırsat vermektedir (Hutchcroft, 2006) (Şekil;2.24). Becker'ın 2000 yılında yaptığı çalışma sonucunda bir hayvanla konuşmanın bir insanla konuşmaktan daha etkili olduğu, hayvanla konuşmanın kişide daha az hasara yol açacağı ortaya konulmuştur. Evcil hayvanlar ile terapi yöntemi; çocuklar, kanser hastaları, ayaktan izlenen psikiyatri hastaları, mahkumlar ve yaşlılar için uygulanabilmektedir. Evcil hayvanlar yıllardır terapotik etkileri nedeniyle çocuklar için kullanılmıştır. Pek çok araştırmacı çocukluk yıllarında evcil hayvan beslemenin yararlarından bahsetmektedir. Poresky ve Hendrix'inyaptığı çalışmada; evcil hayvan sahibi olan çocukların hayvanı olmayanlara göre, empati, kendine güven, bağımsız karar verebilme becerilerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Beck, 2000).

Şekil 5.23 : Kentte yaşlıların sokak hayvanları ile iletişimlerini gösteren iki fotoğraf

(Kaynak soldaki; milliyethaber.com, sağdaki ; Ania Wanda Glowska'dan)

Hayvan sevgisi ile büyüyen çocuklar;

- Sevgiyi, saygıyı ve bağlılığı ve sorumluluk almayı öğrenirler.
- Daha çok fiziksel aktivitede bulunur. Bu çocukları zararlı alışkanlıklardan da uzak tutar.
- Doğum, üreme, ölüm gibi yaşamsal kavramları tanır ve deneyimler.
- Yeni arkadaşıyla sırdaş olabilir. Yargılanmadan, suçlanmadan, eleştirilmeden dinlendiği için kendini rahat ifade etme yeteneği kazanırlar.
- Hayvanlarıyla konuştuklarında dil gelişimleri artar.
- Korkularını yenmeyi öğrenirler.
- Empati yeteneklerini geliştirirler.
- Sabırlı olmayı, isteklerine erişebilmek için çabalamayı öğrenirler.
- Öfkelerini kontrol edebilmeyi öğrenirler.
- Özellikle zihin engelli ise psikolojik ve zihinsel rahatlama görülür (Çelik, 2010).

Montagu, (1978) bir hayvana dokunmanın insanda fiziksel ve ruhsal olarak kendini iyi hissetme duygusu uyandıracakını belirtmiştir. 10 tane katılımcı ile yapılan bir çalışmada; katılımcıların her gün bes dakika hayvanları beslemesi, onları oksaması sağlanmış ve çalışmanın sonunda katılımcıların anksiyete ve gerginliklerinin azaldığı, tansiyonlarının düştüğü açıklanmıştır (Bronson , 1987)(Şekil;2.24).

Şekil 5.24 : Hayvanlara dokunma hissinin verdiği mutluluk hali gösteren bir fotoğraf

(Kaynak ; soldaki Nazar Kucher ,sağdaki Sebastian Bastex (pinterest.com)

Hayvan sevgisi hayatımızı güzelleştirir, bizi mutlu kılar, huzur, rahatlık ve kendine güven duygusu verir. Hayata güzel, neşeli bakmamızı sağlar. Hayattan tat almamızı kolaylaştırır. Kısacası hayatımızı yaşanılır hale getirir (alopsikoloji.net). Kent yaşamı 21. yy ile çok stresli bir hale gelmiştir. Kentlerde birçok etken (insan yoğunluğu, trafik, yüksek katlı binalar, yeşil alanların azlığı.. vb.) insan üzerinde stres yapmaktadır. Bu nedenlerden dolayı kentlerden hayvanları uzaklaştırmak insanoğlunu iyice yalnızlığa itecektir.

5.3 Hayvanları Kente Geri Çağırarak; Zoopolis Örneği

Güney Kalifornia üniversitesinde Profesör ve Sürdürülebilir şehirler projesi yöneticisi olan Jenifer Wolch , şehirlerdeki bazı alanların arazi planlama , mimari tasarım ve kamusal eğitim yoluyla doğal habitatlara dönüştüğünü düşlerken, “metropolis” sözcüğüyle uyaklı olan zoopolis sözcüğünü kullanmıştır (Richard Louv , 2010). Şehrin çeperlerindeki “boş araziler” den (oysa insan dışındaki yaşam biçimleriyle doludur) ve araziye “düzeltmekten” (düzleştirmek, doldurmak vs) söz edilirken şehircilik kuramlarının büyük çoğunluğu insan dışındaki canlı türlerini

görmezden gelir. Wolch'a göre ,yine de, yeterince belgelenmiş olmasa bile , A.B.D.'nin birçok şehrinde ,genellikle pratik nedenlerden dolayı bir zoopolis akımı doğmaktadır. Örneğin , geleneksel peyzaj mimarlığı, biyolojik olarak kısır ve suya bağımlı çevreler üretir. Bu nedenle kurak bölgelerdeki bazı belediyeler daha az bakım isteyen ve yaban hayat tabiyatlarına katkı sağlayan yerli bitki türlerine ağırlık vermeye başlamışlardır. Bu düşüncenin merkezinde biyoseverliğe ,yani doğaya kök salarak yaşamı çoğaltma duygusuna olan psikolojik bir ihtiyaç vardır (Richard Louv , 2010).

Harward Tasarım okulundan John Beardsley; “çocuklarımızın ve onların çocuklarının bir gün yepyeni peyzaj anlayışına sahip şehirlerde ve banliyölerde büyümesi umudunu dile getirir.Şehirlerde ve banliyölerde sağlıklı ekosistemler dışında hiç birşeyi kabul edilmemelidir. Bir alışveriş merkezi ya da özel bir teması olan parkta bu ne anlama gelir? Aynı zamanda canlı bir arazi olan, enerji de kendini yeten , atık suyunu arıtan ve malzemelerini geri kazanan bir alışveriş merkezi hayal edebilir miyiz?. Sahiden eğlenceli ve gerçek anlamda hem eğitici ve hem de çevreye duyarlı olan bir temalı park hayal edebilir miyiz? Beardsley'e göre Pazarda alıp satılan bir “doğa” yaratma anlayışının artık değiştirilmesi gerektiğidir (Richard Louv, 2010).

Zoopolis düşüncesi görüldüğü kadar yeni ya da ütöpik değildir. 1870'lerin “oyun bahçeleri akımı” şehirdeki doğaya, salıncaklardan ve beysbol sopalarından daha fazla değer vermekteydi. Doğa , Amerikan işçi sınıfı ve özellikle de onların çocukları için sağlık hakkı olarak sunulmaktaydı. Bu akımın sonucunda , Newyork'taki Centrel Park da dahil olmak üzere, ülkenin en büyük şehir parkları ortaya çıkmıştır.Şehir parklarında tüm canlı yaşamı korunmaktadır. Geçtiğimiz yirmi, otuz yıl içinde ise ne çocuklar ne de yaban hayatı , şehir plancıları için önemli konular olmamışlardır. Geçtiğimiz otuz yıldan beri bir çok şehirde , oyun bahçeleri ve parkların kapladığı alan nüfus artışıyla orantılı bir şekilde büyümemiştir. Bu kamusal alanlar giderek daha evcil , daha düz daha avukatlı ve daha sıkıcı hale geldiği gibi , yaban hayatını dikkate almaksızın tasarlanır olmuştur. Wolch, düzensiz şehirleşme ile ilgili tartışmalarda yaban hayatı konusunda hiç değinilmemiş olduğuna dikkat çekmektedir; Yeni şehircilik anlayışı sürdürülebilirliği sadece bir enerji kaynakları, ulaşım barınma ve alt yapı meselesi olarak tanımlama eğilimindedir. Wolch, hayvanları geri getirerek “*şehri yeniden büyülü hale getirmek*” ten söz etmektedir.

Görüşlerinin temelinde hayvan hakları felsefesi ; öyle ki , şehirlerin yeniden doğal hale getirilmesinden en başta yarar görecektir olanların hayvanlar olduğunu düşünmektedir. “İnsan /hayvan ayrımıyla ilgili genel kabul gören görüş bir süre önce çöktü “ diye belirtiyor. “Aydınlanma çağı sonrasında bilimini eleştirenler hayvanlarla insanlar arasında mutlak bir fark olduğu iddialarını çürütmüş ve modernist bilimin derinlerdeki insan-merkezli ve erkek merkezli köklerini açığa çıkarmışlardır.

Richard Louv (2010) “Doğadaki Son Çocuk” kitabında doğasızlaştırılmış bir şehir yada banliyö ortamının hem çocuklar hem de toprak için iyi olmadığını belirtir. İstenilen şey, doğayla yeniden bağ kurmaktır. Bir ateşkes bile bir ilerleme olacaktır diye belirtmektedir. Bir yaban hayatı biyoloğu ve ünlü bir sürdürülebilir yerleşim tasarımcısı olan Ben Breedlove’un ise düşüncesi şöyledir; “İnsanların ve hayvanların birçok yerde birlikte var olması bizim için büyük bir fırsattır. Amerika’nın kendi başına bırakılmış en büyük ekosistemleri banliyölerdir. Wolch’a göre ; “Büyük şehirlerin çeperlerinin hızla genişlemesi, aralarında yırtıcılarla olan çeşitli yabanıl hayvanları arka bahçelere ve kamu alanlarına çekiyor. Bu durum onların davranışlarını tanımayan ve varlıklarına hazır olmayan şehir sakinlerinde büyük dehşet uyandırıyor. Yabanıl hayvanların varlığı bu nedenle sık sık toplumsal tartışma ve çatışmalar ,yaban hayatıyla ilgili yararlanmalardan dolayı açılan davalar, ödüllü avlar ve hayvanların soylarını yok etme çabalarını tetikliyor.Halkın büyük bir bölümü için doğanın yok edilmesi ya da boyunduruk altına alınması kabul edilebilir değildir ama yabanıl hayvanlarla bir arada yaşama sanatı hala bilinmiyor.”

Wolch’a göre , “geleneksel peyzaj mimarlığının “biyolojik olarak kısır, yoğun kaynak harcayan çevreler” ürettiğinin farkına giderek daha çok varılması , “bazı belediyeleri, kaynaklara bağımlılığı azaltan ve yaban hayatı için habitat oluşturan yerli türlere ağırlık veren yasal düzenlemelere yönelmektedir. Ayrıca şehrsel bölgelerde bazı yabani hayvanların ya da hayvan topluluklarının, kanyonların, ağaçlık alanların, sulak alanların ve diğer yaban hayatı tabiatlarının korunmasına yönelik tabandan gelen mücadelelerin sayısının arttığını belirtiyor. Bilimin insanların ve diğer hayvanların bedenlerini metalaştırdığı şu zamanda bile , Wolch ve diğer bazı araştırmalar ,yabani hayvanları kendi haklarına sahip varlıklar olarak görmek konusunda toplumsal duyarlılığın arttığını tespit ediyorlar.

Gelişmiş tasarımlara sahip parklar yeni bir yaşam tarzının ; zoopolis’in fiziksel yapısının birer parçası olmalıdırlar. Zoopolis’in iyi bir örneği Oregon’un Portland

Metro alanını çevreleyen ve ‘Loop’(döngü) olarak bilinen ünlü patikalar sistemidir. Yüz yıl önce 640 kilometrelik bir patikalar sistemi olarak planlanmıştır. Bugün sistemin uzunluğu 225 kilometredir ve büyümeye devam etmektedir. Döngü, parkları, açık alanları ve semtleri birbirine bağlar. Döngüden dışarı doğru yayılan diğer patikalar yönetim bölgesinin, eyaletin ve federal devletin dinence alanlarına bağlıdır (Richard Louv, 2010).

Eğitimci David Sobel boş arsaları yeniden keşfedilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.Şehirlerin içerisindeki boş alanlar bazen oyun sahası olamayacak kadar küçüktür. Ve cep parkı olmak için uygun yerlerde değillerdir ama tam *da doğa parçacıkları* olabilecek arazi parçalarıdır. Sobel’in hedefi bu başıboş arsaları oyun arazileri olarak kazanmak ve içlerine kurbağaların ve kaplumbağaların yaşayacağı göletler ,toplanabilecek yemiş çalıları , kızakla kayılabilecek tepeler, saklanmaya ve toprağı kazmaya olanak veren bayırlar gibi doğal öğeler katmaktır (Richard Louv , 2010)

Çevre tasarımcıları ve Breedlove gibi biyologlar çok daha geniş bir şehir ekolojisi yönetim sisteminin gerekli olduğunu savunuyorlar; A.B.D. Balık ve Yaban Hayatı Hizmetleri Müdürlüğü’nün Habitat Değerlendirme Sistemi tarafından yaklaşık on sekiz yıldır kullandığı sisteme benzeyen, bilgisayar yönetimli , sayısal bir sistem talep ediyorlar. Bu sistem yaban habitatlarındaki koşulları değerlendirme kalmayıp zaten imarlı olan yerlere (örneğin , yeniden imarı gerekli olan banliyölere) uygulanarak, bu alanlar için optimum bir yapılandırma planyabilir. Breedlove, “Bu giderek daha önemli hale gelecek çünkü gelecekte artık büyük araziler satın alamayacağız” diyor. “Hayvanları ve onların arazi tercihlerini gruplayabilirsiniz...Büyük hayvan grupları ile insanlar arasında arazi konusunda önemli bir rekabet yok. Bunun ortaya çıktığı yerde, sorun arazi tasarımıyla ve arsa boyutlarının ayarlanmasıyla halledilebilir ve bu hayvan türlerinin birçoğuna yer açılabilir.”

Bu tür ileri görüşlü planlarla ilgili sorun , plancıların istemediği değişiklikleri dayatmak için kullanılması ya da plancıların , profesörlerin ya da gazetecilerin raflarında tozlanmalarıdır. Bu tür planları eleştirenler genellikle , bunların hiçbir zaman uzun ömürlü olmadığını çünkü kimsenin hedefe nasıl ulaşılacağını ayrıntılı olarak gösteren, etkili ve uzun vadeli bir ayak izi planı yapma zahmetine katlanmadığını söylerler (Richard Louv , 2010).

Zoopolis te hayvanları kentlerden uzaklaştırmadan, doğal yeşil alanlarda birlikte yaşamayı amaçlanmıştır. Kent tasarımında rol oynayan meslek disiplinlerinin bu sorunu basit planlamalarla halledilebileceği düşünülmektedir. Artık doğadan kopuk bir yaşantının insanları olumsuz etkilediği belirtilir. Yaban Hayatının neredeyse yok olduğu metropolislerde , bu canlıları kendi yaşam alanlarında koruyarak yapılacak olan tasarımların önümüzdeki yıllar içerisinde artacağına umutla bakılmaktadır.

5.4 Kentlerde Sokak Hayvanları için Uygun Yaşama Alanlarının Oluşturulması

Şuan için Türkiye şartlarında Jeniffer Wolch'un Zoopolis akımını hayal bile edemesekte kentlerden henüz uzaklaşmamış olan sokak hayvanlarımıza sahip çıkmak durumundayız.

Zoopolis akımında da belirtildiği gibi artık doğadan uzaklaşmış tasarımlardan ve kent planlamalarından da uzak durmamız gerekmektedir. Kent ekosisteminde yer alan her türlü canlıyı koruma adı altında planlamalar yapılmalıdır. Kentler de insan ile birlikte yaşamaya alışmış sokak hayvanlarını da bu planlamalar içerisinde düşünerek kent içerisinde belli yaşam alanları oluşturulmalıdır. Bu bağlam da Sokak hayvanlarının da belli bakım ve sağlık koşulları altında insanla ortak bir yaşamda yaşamasını sağlayacak alanlarda , onlara uygun yaşam alanları oluşturulabilir. Bu durum da kent yaşamının şekillenmesinde önemli rol alan mimarlar, peyzaj mimarları, kentsel tasarımcılar ve şehir plancılarına büyük işler düşmektedir. Tabiki bu tasarımların hayata geçirilmesinde ve sürdürülebilirliğinde önemli rol alan Bakanlıklar ve Belediyelerde bu çalışmaların en kritik noktasını oluşturmaktadırlar.

Yapılan uygulamalar sonucunda , tasarlanan bir alanın , uygulanan bir projenin sürdürülebilirliğini sağlamak ise bu işte başarılı olup olunmadığının göstergesidir.

İnsanların yaşam kalitesi, sağlıklı olmaları, toplum sağlığı ve bireyin ihtiyaçlarını karşılama niteliklerine sahip bir çevreyle olan etkileşiminin dışa vurusunun bir göstergesidir. Bireyin yaşam kalitesi, huzur ve mutluluğu kentsel huzur ve yaşam kalitesinden bağımsız olmayıp sürekli bir etkileşim içersindedir. Kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesinde sağlıklı kent olmanın büyük bir rolü vardır. Sağlıklı Kentler, kentlerin planlamasının insanın esenliğini ve sağlığını desteklediği ve kent ortamının ve yaşam kalitesinin planlama aktivitesi tarafından zarara uğramadığı yerlerdir. Zoopolis akımında da belirtildiği üzere insan ve özellikle çocuk psikolojisi

düşünülmeden tasarlanan kentler ileriki yıllarda bir çok problemlere neden olabilmektedir. Doğadan ve yaban hayatından uzaklaşmadan tasarlanan kentler ,ekonomik ve finansal kazacın dikkate alındığı kent planlama sistemleri tarafından önemsenmemistir. Sağlıklı kentler, sağlıklı bir ekonomi, sağlıklı bir çevre ve sağlıklı bir toplum için oluşturulmak zorundadır.

Sağlıklı bir çevrenin ön koşulu , Arne Naess'in Derin Ekoloji Kavramında belirttiği üzere Doğa ile Sözleşme yapmaktadır. Doğa'ya en az zararı vererek , her türlü canlı yaşamına saygı duyulmak zorundadır.

Yeteri kadar doğadan koparak oluşturduğumuz kentleri işin içinden daha da çıkılmaz bir duruma sokmadan bazı planlamalar oluşturulmalıdır. Sokak Hayvanlarına mevcut kent içerisinde yeni yaşam alanları oluşturmalı, bu konuda Kamu kuruluşlarına , sivil toplum kuruluşlarına ve hayvanseverlere bazı görevler düşmektedir. Sokak Hayvanlarının yaşam alanlarına yönelik Türkiye de de bazı örnekler gerçekleştirilmiştir.

Kedi ve köpekler için tasarlanan evler kentsel yeşil alanların içerilerinde minyatür evler şeklinde durmaktadır. Bunlardan Nişantaşı Özgürlük Parkında bulunanlar ahşap malzeme seçimi ve sıcak renkleri için burayı sahiplenen ,kısırlaştırılmış kedilere hizmet vermektedir (Şekil;2.26, Şekil;2.27, Şekil;2.28) Bu tür ev projeleri daha küçük bir sokak hayvan olan kediler için tasarlanmaktadır. Daha minyatür evler olduklarından ve az yer kapladıklarından tercih edilmektedirler. Kuru mamaları hayvanseverler tarafından hergün düzenli olarak konulmaktadır. Özellikle soğuk havalarda bu küçük evler hayvanları korumaktadır.

Şekil 5.25 : Nişantaşı Özgürlük Parkı kedi evleri (YKHB, 2010)

Şekil 5.26 : Nişantaşı Özgürlük Parkı kedi evleri (YKHB, 2010)

Şekil 5.27 : Nişantaşı Özgürlük Parkı kedi evleri (YKHB, 2010)

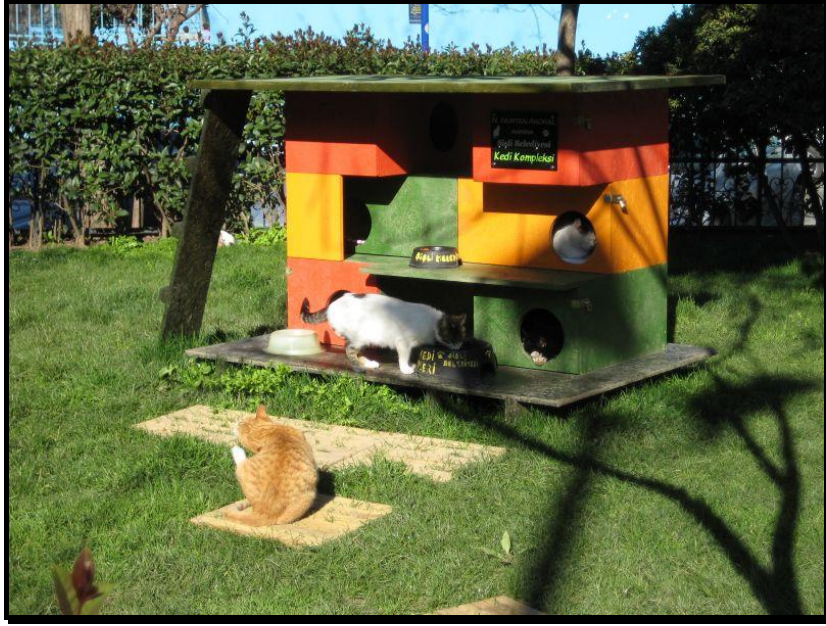
Şekil 5.28 : Esenler Belediyesi'nin kedi evleri (Esenler.bel.tr, 2010)

Sokak Hayvanları için çeşitli evler bazı hayvansever belediyeler tarafından yapılmaktadır. Ancak bunların sayıları numuneler ile sınırlı kaldığında herhangi bir başarıya ulaşılamamaktadır. Kullanılan malzemeler, proporsiyon , kentsel boşuğa veya yeşil alana uygun yerleşip yerleşmediği bu tarz evler için çok önemlidir (Şekil; 2.29).

Şekil 5.29 : Bursa Nilüfer Belediyesi Kedi evi (haberciniz.biz, 2013)

Bu tarz hayvanlar için yapılan evler doğadan kopuk olmamalıdır. Uygun yeşil alanlarda bitkisel tasarım ile iyi kamufle edilmelidir, aksi takdirde çirkin bir görsel öge olarak kalmakta ve insanları çekmemektedir (Şekil;2.30).

Şekil 5.30 : Şişli de bir kedi evi (pano.com.tr)

Şekil 5.31 : Bayrampaşa Kedi Köşklüğü (bayrampasa.bel.tr, 2013)

Şekil 5.32 : Bayrampaşa Kedi Köşkleri (bayrampasa.bel.tr, 2013)

Bayrampaşa Belediyesinin yapmış olduğu kedi köşkleri doğa ile uyum içerisinde olması bakımından güzel bir örnektir. Seçilen malzemenin ahşap olması, otomatik suluk sistemlerinin kullanılması, iki katlı olması böylelikle hayvanların sosyal aktivitelerini yapabilmeleri açısından başarılıdır. Bir kent parkı içerisinde kamufle edilerek yerleştirilmiş, güzel bir kentsel obje olarak görselliği bozmamaktadır.

Özellikle sıcak iklim kuşaklarına sahip ülkelerde sokak hayvanı kavramı bulunmaktadır. Ülkemizde sıcak iklim kuşağı içerisinde bulunan ve sokak hayvanları kültürü olan bir ülkedir. Bu canlıların yaşam hakları ve barınma hakları düşünülerek, zaten onlar için çok zor olan beton yığınları arasında kentsel objeler tasarlanabilir. Bu objeler kente bir unsur katarken , hayvanlar içinde yemek yeme, su içme ve barınma yerleri oluşturur. Bu objelerin ve alanın bakım ve temizliği ile yetkilendirilecek olan görevli ve kamu kuruluşlarının yetki ve görevlerinde aksama olmamasının sağlanması önemlidir.

Şekil 5.33 : Sokak Hayvanları için Yiyecek üniteleri

Şekil 5.34 : Sokak Hayvanları için yeme-içme alanları
(Bornova, İzmir(hayvansevgisi.blogspot.com))

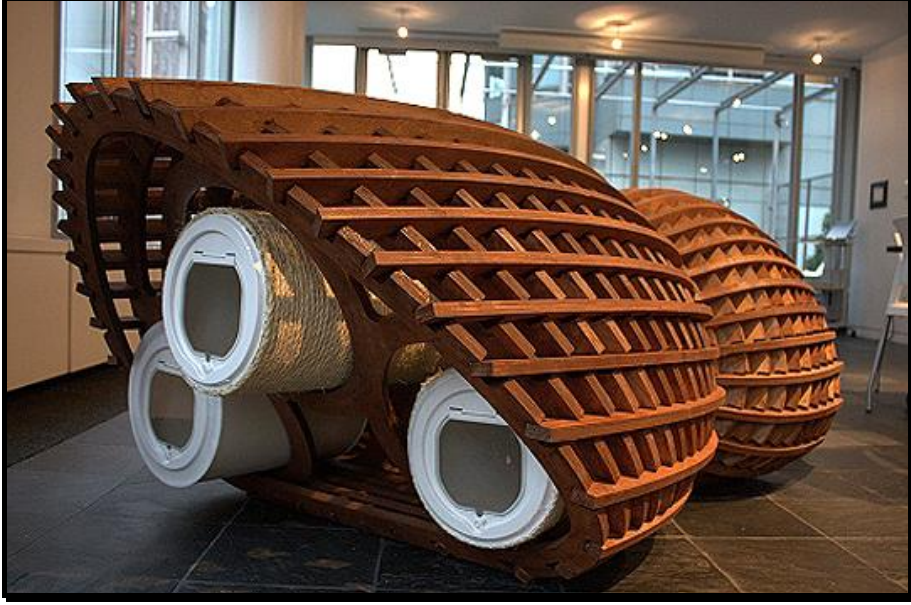
Böylelikle kentsel alanlarda ortak kullanım gerçekleştirecek olan insan ve sokak hayvanları etkileşimi gerçekleştirilmiş olacaktır. Yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını belirli bölgelerden alacak olan sokak hayvanları belli kentsel noktalarda toplanmış olacaktır.

Şekil 5.35 : Kedi ,köpek ve kuşlar için beslenme odakları (behance.net, 2012)

Şekil 2.36 da görüldüğü gibi kentsel elemanlar kedi ,köpek ve kuşlar için beslenme odak noktaları oluştururlar. Kente uyumlu , ilgi ve dikkat çekici kentsel elemanların tasarımlarında endüstri ürünleri meslek disiplininden de yararlanılır. Bu örnekteki sokak hayvanları için tasarlanmış olan beslenme ünitesi kentin uygun alanlarına yerleştirilerek, reklam panosundan kendi finans döngüsünü sağlayabilir hatta sokak hayvanları fonlarına destek verebilir (Şekil;2.36).

Şekil 5.36 : Tasarım ürünü sokak hayvanları evi (inhabitant.com, 2011)

Şekil 5.37 : Tasarım ürünü sokak hayvanları evi (inhabitant.com, 2011)

Şekil 5.38 : Kent içindeki kuş evleri (soldaki ;Gustavo Dalmasa, sağdaki ; Caroline Jacopsen)

Kentin belli noktalarında konumlanan tasarım öğeleri de sokak hayvanları için gizli birer barınma ve beslenme odak noktası oluşturabilir. Böylelikle ilgi çekici tasarım ürünü etrafında barındırdığı canlı yaşamı ile daha da ilgi çekici hale gelebilecektir. Bu kentsel objelerin temizliği sürdürülebilir olmaları açısından çok önemlidir. Günlük bakımları belediye personeli tarafından yapılmalı ve dikkatlice takip edilmelidir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma da Özellikle kent insanı ile sokak hayvanlarının birlikte yaşamalarının gereklilikleri vurgulanarak, bu bağlamda sokak hayvanlarına kent içerisinde yaşam alanları oluşturmak amaçlanmıştır. Sadece konuşamadıkları için kendilerini ifade edemeyen bu canlıların ağzından onların sorunlarının irdelenmesi ve çözüm önerilerinin getirilmesi hedeflenmiştir.

Doğadan kopuk, mutsuz yaşamın insanı strese soktuğu yapılan araştırmalardan örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. İnsanoğlunun doğayı tahrip eden yaklaşımı, diğer canlı türlerini yok sayan yaşam biçimi, onu yalnızlığa, strese ve çevresel problemle mücadeleye itmiştir. Artık insanlar bilinçli veya bilinçsiz doğaya dönmeye çalışmaktadırlar. Çünkü mutsuzluğun Doğadan uzaklaşmak olduklarını anlamışlardır.

“Derin ekoloji bağlamında kentte sokak hayvanlarıyla birlikte yaşamak olgusunun incelenmesi’ni konu eden bu çalışma da çevresel ve ekolojik sorunların temeli olarak görülen insan merkezci yaklaşımın bakış açısı, insan merkezci yaklaşıma karşı yaklaşım olan çevre merkeziliğin (biyomerkezcilik), bu bağlamda yeni bir yaklaşım olan derin ekoloji yaklaşımı irdelenmiştir. Son dönemde çevre sorunlarına çözüm arayışları, toplumsal düşünce tarihinin yeniden gözden geçirilmesine yol açmış ve ekolojik hareketlerin yeniden değerlendirmesini gündeme getirmiştir. Bu çabalar “derin ekoloji” olarak adlandırabileceğimiz, oldukça yeni olan bir düşünceyi geliştirmiştir. Derin Ekoloji, tüm yaşam biçimlerini birbiri için eşitleyen bir kavramdan söz eder. “İnsan , yaşamak ve yaşamaya bırakmak zorundadır” ilkesini savunur. Bu görüşe göre, insan da sistemin bir parçası olarak değerlendirilmeli ve “evrenin ekolojisi’ni değiştirme haklarının olmadığı bilmelidir. İnsan zevkleri öncelikli olamaz. Derin ekoloji kavramından bahsedilerek, insanmerkezci düşüncenin ötesinde yeni bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır. Derin ekoloji felsefesi, insanları doğanın bir parçası olarak görür. Buna göre insanlar doğaya karşı ya da ondan üstün değildir.

Hayvan - insan birlikteliği, başlangıcından bugüne dek boyut ve nitelik değiştirerek varlığını sürdürmüştür. İlk zamanlarda, yiyeceğini avlamak ve yırtıcı hayvanlardan korunmak şeklinde görülen basit yaklaşım, evcilleştirme ile birlikte yerini ekonomik kazanımlara ve sosyal paylaşıma bırakmıştır. Süreç içerisinde hayvana yüklenen anlamlar, insan odaklı bir yaklaşımla yapılan tanımlamalar, ona karşı tutumun ve bakış açısının belirleyicisi olmuştur. Sokak hayvanlarının zaman içerisinde “mal” statüsünden çıkıp “canlı” statüsüne geri kazanım süreçleri ve onlara verilen değerler üzerinde durularak, kentlerdeki canlı yaşamının tarihsel süreçleri bu konudaki yasalar incelenmiştir. Yasaların günümüzde geçerliliği olup olmadığı araştırılmıştır. Özellikle Ülkemizde yasaların bir yaptırımının olmadığı , çünkü ceza kanununda değil kabahatler kanununda olduğu müddetçe de hayvan haklarının istenildiği yere gelemeyeceği açıklanmıştır.

2012 yılının son döneminde TBMM’ye sunulan Hayvan Hakları Korumasına yönelik yasa değişikliğinin eleştirileri ve nedelerinden bahsedilmiştir. Bu yasa Sokak Hayvanlarının zaten sorunlu yaşamlarını daha da sorunlu hale getirerek, onları ölüme terkettiği belirtilmiştir. Çözüm olarak sokak hayvanları ile nasıl yaşamamız gerektiği anlatılmıştır. Kediler ,köpekler ve kuşlar şehrin sakinleridir. Onlardan çok önceleri aldığımız topraklarda yaşama hakları en az insanlar kadar vardır. Alan M.Beck, Şehirliyle sokak köpeklerinin “şehir ortamında”yan yana yaşamasını telkin ediyor; “ABD’de başıboş köpeklerin halk sağlığı üzerindeki negatif etkisi pek azdır .Isırma ve kuduz vakalarının çoğu sahipli köpeklerden kaynaklanıyor. Bu hayvanları bekleyen en büyük tehlike insanoğlu. Arabaların altlarında kalıyor ya da özel servisler tarafından toplanıp götürülüyorlar.Kiilerine göre başıboşluk bir tehlike yaratıyor,hayavnında azap çekmesine neden oluyor. Vahşi köpek hayatı süren bu sahipsiz hayvanlar bizimle aynı şehirsal ekosistemi paylaşıyorlar. Şehirliyle rasyonel bir şekilde birlikte çalışarak şehirleri köpeklerle insanın sağlık ve barış içinde yaşayabileceği alanlar haline getirmek zorunda”(Alan M.Beck, 1978). Kentte yaşayan insanlar sokak hayvanları ile beraber yaşayabileceği alanlar yaratmalıdır.Bu düşünceden yola çıkarak kentlerdeki sokak hayvanlarına derin ekolojik bir yaklaşım olarak düşündüğüm zoopolis örneği incelenmiştir. Zoopolis akımında kentlere hayvanları geri çağırmaktan bahsedilir. Böylelikle sokak canlılarının yaşayabileceği yeşil alanların artırılması gerektiğini savunur.

Son bölümde sokak hayvanlarının kentlerin yaşam kalitelerini artırdığından, hayvan sevgisinin olumlu yanlarından bahsedilmiştir. Sokak hayvanlarını hayatlarımızdan çıkarmadan onların yaşam alanlarının nasıl çözümlenebileceği anlatılmıştır. Bu konu da görsel materyal anlatılanları desteklemiştir. Kentin odak noktalarına, yeşil alanlara kurulabilecek kentsel objelerin sokak hayvanlarına birer barınma alanı, yeme içme alanı yaratabileceği açıklanmıştır.

Ancak tezin sonuç bölümünde verilen kedi evleri, hayvanlar için yeme –içme odak noktaları , yeme-içme kentsel objeleri, kuş evleri vs örnekleri günümüzde kullanılan veya kullanılabilir yaratıcı çözümler ve uygulamalar şeklinden incelenmiştir. Bu örnekler ile kentteki sokak hayvanları sorununu tamamen bitirecek nitelikte olduğu anlaşılmamalıdır. Bu tez kenti ,kentlileri ve sokak hayvanlarını ilgilendiren sorunların farkındalığını yaratmak adına başlangıç olarak incelenmiş ve tartışılmıştır. Sokak hayvanlarının insanoğlu ile eşit haklara sahip olduğu bilincinin eğitim programları ile desteklenip ,anlatılması hatta en temel öğrenme yeri olan aile kavramı içerisinde aşılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Armutak, A.** (2008). “Yahudi Ve Hristiyan Dini Kutsal Kitaplarında Hayvan Hakları” , İ.Ü Veterinerlik Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi Deontoloji Bilimdali, İstanbul.
- Armutak, A.** (2008). “İslam Dini Kutsal Kitaplarında Hayvan Hakları” ,İ.Ü Veterinerlik Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi Deontoloji Bilim dali,İstanbul,
- Alsan, Ş.** (2005). “Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri (Orta Asya’dan Selçuklu’ya)”, Tez (Doktora), Marmara Üni. Türk Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ambaroğlu, A.** (2008). “Türk Toplumunda Evcil Hayvan Besleme Alışkanlıkları ve Din (İstanbul Örneği)”, Tez (YL) , Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , İstanbul.
- Abanoz, L.** (2008). “Çağdaş Toplumlarda Hayvan Hakları ve Refahı”, Tez (YL),Atılım Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Baskıcı, M.** (T.Y). “Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış” .
- Bekoof, M.** (2010). “Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare” ,America.
- Berksoy, İ.** (2007). “Özel Hukukta Hayvan Hakları” ,Tez (YL), Marmara Üniversitesi Hukuk Anabilim Dalı,İstanbul.
- Bor, A.** (2007). “Kuran’a göre Hayvan Hakları” , Tez (YL), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Baştürk, T.E.** (2006). ”Functional Approaches to Pet Hospital Design : Comparative Analysis On Exam Rooms in Ankara (Evcil Hayvan Hastanesi Tasarımına Fonksiyonel Yaklaşımlar; Ankara Evcil Hayvan Hastanelerindeki Muayene Odaları üzerine bir çalışma) , Çankaya Üniversitesi.

- Başaran, İ.** (2007). “Sağlıklı Kentler Kavramının Gelisiminde Sağlıklı Kentler Projesi” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 9, Sayı: 3.
- Ceylan, A.** (2007). “Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Kentsel Yeşil Alanların Önemi ve Kentsel Dönüşüm İle İlişkilendirilmesi” , Tez (YL), İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, M.** (T.Y). “Çocuk ve Gençlerde Hayvan Sevgisinin Önemi”, (<http://e-psikoloji.com/forum>)
- Çüçen, A.** “Derin Ekoloji” , Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Bursa.
- Doğan, A.** (2006). “Hayvan Hakları Sorununa Biyosantrik Bir Yaklaşım” , Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.
- Dodurka, T.** (2007). “ Geçmişten Günümüze Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’de Hayvan Hakları” , AB Veteriner Hekim Platformu , Kriter Dergisi, Haziran.
- De Grazia, D.** (2006). “Hayvan Hakları” (Çev. Hakan Gür). Dost Kitabevi. Kültür Kitaplığı. Ankara, syf;11-25.
- Erturhan, S.** (2009). “Hayvan Öldürme İle İlgili Fıkhi Hükümler”, Cumhuriyet U. İlahiyat F., Bilimname XVII, 97 – 121.
- “Evcil Hayvanlar”, Wikipedia (Alındığı Tarih 18.11.2012).
- Evcil, T. , A.Nilay** (2011).“Türkiye’de büyük şehir alanlarında yaşam kalitesinin değerlendirilmesine yönelik bir yöntem denemesi”, Tez (Doktora)İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Esen, H.** (2008). “Fıkıh Penceresinden Hayvanlara Genel Bakış”, *Uluslararası Çevre ve Din Sempozyumu* (15-16 Mayıs 2008), İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Yayın Editörü: Fahri Kayadibi), İstanbul, Haziran.
- Fırat, A.S.** , “Çevre Etiği Kavramı Üzerine Yeniden Düşünmek”, Çankaya Belediyesi SBF Dergisi, 58-3,

Ferry, L. (2000). (Çev:Turhan Ilgaz) “Ekolojik Yeni Düzen Ağaç, Hayvan ve İnsan”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Francione, G. L. (2008). “Hayvan Haklarına Giriş, Çocuğunuz mu Köpeğiniz mi?” ,Çev. Renan Akman-Elçin Gen, İletişim Yayınları.

Fleming, T. (2004). Holy Bible. Lulu Press Inc., U.S.A, 1-672.

Givens, A. (2010). “The Design Integration of an Animal Shelter into Martin Luther King Middle School” , Thesis Exploration, School of The Arts Virginia Commonwealth University ,Virginia.

Genç, S.V. (2007). “Derin Ekoloji Penceresinden Hayvana Bakış” , Bilimsel Makaleler , Vet. Hekim, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD., Ankara.

Gen, E. (2006). “İspanya'yı Karıştıran Tasarı: Zapatero Hükümeti'den İnsansı Maymunlara Kişi Statüsü” , Birikim Makale , Alındığı Tarih ;11.12.2012.

Günseli, T.(1994). “Derin Ekolojinin Genel Çizgileri”, Derin Ekoloji, Ege Yayıncılık, İzmir ,s.99.

Gündoğdu, C. (2003). *Doksan Yıl Önce İstanbullu Hayvanseverler*. Toplumsal Dergisi, 116, 10-17.

Güven,Y.Ö. (2011). “Muhteşem Yüzyıllar <http://www.haytap.org/index>.

“Hayvan Bakımevi Nasıl Olmalı” Haytap (Hayvan Hakları Federasyonu), Eylül,2009.(www.haytap.org)

Haşim, A. (2011) . “Gurebahane-i Laklakan”, Deneme - Eleştirel Basım,Yapı Kredi Yayınları,Haz;Nazım Hikmet Polat.

Henry D. T. (2001). “Doğal Yasam ve Başkaldırı: Sivil İtaatsizlik Makalesi ve Walden Gölü” (Walden, or Life in the Woods), Kaknüs Yay., İstanbul, Nisan.

“Hayvan Hakları, Hayvanların Korunması ve Refahı” ,(2011), TC Avrupa Birliği Bakanlığı, Mart, Ankara.

- “Hayvanları Koruma Kanunu(5199)” Kabul Tarihi: 24.06.2004,
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5199.html>
- Heiser, Jr., C. B.** (1973). *Secd ıto Civilization: The Story of Man's Food*, (San Francisco: W. H. Freeman and Company).
- Ilgar, R.** (2007). “Türkiye’de Hayvan Hakları İhlallerine Coğrafi Açıdan Bakış
Violations of Animal Right in Turkey from Geographical View” ,
Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 1,s.347-360.
- İdem, Ş.** (2009). "Toplumsal Ekoloji Nedir? Ne Değildir?" Alıntı yapılan kaynak;
<http://ecotopianetwork.wordpress.com/2009/11/17/toplumsal-ekoloji-nedir-ne-degildir-sadi> idem/
- Koyuncu İ. ; Kiremitçi M.** (2009). “Hayvan Hakları ,Vurun Sahipsiz Hayvanlara”
<http://denkmi.blogspot.com/2009/11/hayvan> haklar.html
- Koçak, İ.** (2009). “ Huzurevlerindeki Yaşlıların ve Sağlık Personelinin Evcil Hayvanlar ile Terapiye İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi” , Tez (YL) , Gazi Üni. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programı , Ankara.
- Kasapoğlu, A.** (2005). “Kur’an’da koşullandırma yoluyla öğrenme -hayvanların koşullandırılması”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* V(3): 57- 71.
- Louv, R.** (2010). “ Doğadaki Son Çocuk; Çocuklarımızdaki Doğa Yoksunluğu ve Doğanın Sağaltıcı Gücü, Last Child In the Woods; Saving our Children from Natual Deficit Disorder”, Tubitak Yayınları.
- Melikoğlu, B.** (2009). “Türkiye’de kurulan ilk hayvanları koruma derneğinin tarihsel gelişimi”, *Araştırma Makalesi, Vet Hekim Der Derg* , syf; 80.
- Mellor, M.** *Sınırları Yıkmak Feminist Yeşil Bir Sosyalizme Doğru*, (çev.) Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, 1993.
- Mollaibrahimoğlu, Ç.** (2008).“Anadolu Halk Kültüründe Hayvanlar Etrafında Oluşan İnanç ve Pratikler”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* .
- Melikoğlu, B.** (2009). “Türkiye’de kurulan ilk hayvanları koruma derneğinin tarihsel gelişimi”, *Araştırma Makalesi, Vet Hekim Der Derg*, 80(1): 37-44.

Medicus Online Dergi, İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İSTANBUL,2008.

Naess, A. (1994). “Derin Ekolojinin Temelleri”, Derin Ekoloji, (Der. G. Tamkoç), İzmir, Ege Yayıncılık.

Nordenfelt,R. , “Animal and Human Health and Welfare; A Comparative Philosophical Analysis”, Department of Health and Society Linköping University, Sweden.

Nordenfelt, R. , “Animal and Human Health and Welfare; A Comparative Philosophical Analysis”, Department of Health and Society Linköping University, Sweden.(www.bookfi.org)

Osmanağaoğlu, Ş.; Menteş G. (2009). “Türkiye’de Hayvanları Koruma Kanununun Tarihsel Gelişimi”, Kafkas Univ Vet Fak Dergisi, 15 (3): 325-330.

Okur, H. (2003). Hayvan Etik Hakları. Ed. Ali Ünal ve Ark. XXI. Gevher Nesibe Tıp Günleri, iV. Deneysel ve Klinik Araştırma Kongresi (16-18 Mayıs 2003) Tebliğler Kitabı , Erciyes Univ., Tıp Fakültesi. Kayseri. s.25-32.

Özdemir, İ. (1998). “Çevre Sorunlarının Antroposentrik (İnsan-Merkezli) Karakteri”, Felsefe Dünyası Sayı :27.

Özgür, A. (2010). “Hayvanlarla Yaşamı Paylaşmak” , Araştırma Makalesi Vet. Hekim Der Derg 81.

Özdemir, A. (2010). “Türk Hukuk Sisteminde Hayvanlar”, Araştırma Makalesi Vet. Hekim Der Derg 81.

Önkal, Ö. (2005). “İnsan Doğa’ya Egemen midir?” , Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü.

Önder, T. (2003). “Ekoloji Toplum ve Siyaset”, Odak Yayınları, Ankara.

Özdemir, İ. (2006). “Kur’an ve çevre”, İslam İlimleri Dergisi Güz, Çorum Çağrı Eğitim Vakfı, Ankara.

- Pinguet, C.** (2008). “İstanbul’un Köpekleri” , Yapı Kredi Yayınları , çev.Saadet Özen.
- Perkins M. G.** , “İnsan ve Doğa (Man and Nature)” , 1864-1998.
- Regan ,T.** (2005).“Kafesler Boşalsın” Hayvan Hakları ile Yüzleşmek , İletişim Kitabevi.
- Regan, T.** (1983). “The Case for Animal Right”. Berkeley: University of California Press.
- Singer, P.** (2005). “Hayvan Özgürleşmesi”. (Çev. H. Doğan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 256-296.
- Singer, P.** (1989). “All Animals are Equal. In: Animal Aights and Human Obligations”, (Eds. Tom Regan and Peter Singer), 2nd Edition. Prentice-Hallinc., NewJersey, pp. 73-86
- Serres, M.** (1994). “ Dogayla Sözleşme”, çev: Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 7 (Turhan Ilgaz’ a ait önsözden). Ayrıca bkz. yukarıda s. 1-3.
- Sungurbey, İ.** (1999). “Hayvan Hakları” , İ.Ü. Basımevi Ve Film Merkezi, 2. Basım, İstanbul 1993.
- Sarıckı M.** (1999). “ III. Murad devrinden hayvan haklarıyla ilgili bir ferman”, SDÜ İlahiyat Fak. Derg, 6, 69-78.
- Şakacı ,B.K.** (2011). “İnsan-merkezcilik ve Çevre-merkezcilik Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlemesi ve Eleştirisi”, Tez (Doktora) , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Ankara.
- Şahin, Ü.** (2005). “Yeşiller ve Hayvan Hakları”, Birikim Dergisi, Sayı:195, İstanbul Temmuz, s.:16-21.
- Cevizci, S., Erginöz E., Baltaş, Z.**, “Ruh Sağlığının İyileştirilmesinde Yeni Bir Destek Tedavi Yaklaşımı –Hayvan Destekli Tedavi”, Nobel

“Urban Ecological Systems: Linking Terrestrial Ecological, Physical, and Socioeconomic Components of Metropolitan Areas”, U.S. Department of Agriculture , 2009

Ünder, H. (1996). “Çevre Felsefesi”, Doruk Yayınları, Ankara, s.164-179.

Winegar, K. , “Rescued Animals and the lives they Transform”

Veysel K. B. (1995). “Çevre Hukukunun Tarihi Gelişimi.” Ekoloji Çevre Dergisi, 14, ss. 38–39

Yardımcı, S. (2006). “İnsan Doğa İlişkisi Ekseninde Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji” , Tez (YL) , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara.

Yerlikaya, H.; Yaşar, A. (1994). “Dünya’da ve Türkiye’de Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi”, Vet.Bil.Dergisi.

Yörükoğlu, S. (2008). “Kültürel Mirasın Yeni Nesile Aktarılması Amacıyla Kuş Evlerinin Görsel Sanatlar Dersi Programında Kullanılması” , Tez (YL) ,Marmara Üni. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Anabilim Dalı , İstanbul.

Yaylı, H. ; Çelik, V. (2011). “Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Radikal Bir Öneri: Derin Ekoloji (A Radical Suggestion for the Solution of Environmental Problems: Deep Ecology) ”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 26 .

Yağanak, E.; Önkal, G. , Odtü Felsefe Bölümü, Çevre Etiği: (Felsefe Ansiklopedisi Maddesi olarak yayımlanmıştır.)

Toker, N. (2005). “İnsan Olmayan Varlıklara Karşı Sorumluluk: Etik mi Politik mi?”, Birikim Dergisi, İstanbul Temmuz, Sayı:195, s.: 11-15.

Tuna, G. (1991). “Hayvan Hakları: Gerçek Dostlar Konuşamayanların Sesi” Kadioğlu Matbaası , Ankara, S.9-10.(Satın almaya çalış)

Torlak, S. E. ; Yavuzçehre P. S. (2008), “Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme”, Çağdaş Yerel Yönetimler Cilt 17,sayı 2 , Nisan, s.23-44.

Türksoy,Ö. (T.Y) “Çevresel Psikoloji,Planlama ve Kentsel Büyüme”

Wise, SM. (1996). “The Legal Thinghood of Nonhuman Animals” , BC Env'tl Aff L Rev, 23, 471–547.

Zutphen, V. (2001). laboratuvar Hayvanları Biriminin Temel İlkeleri. (Çev.Ed. Tayfun ide, 2003) Medipres. Malatya.s.1-3.1-12

Url-1 <http://ntvmsnbc.com/news/default.asp> (25.03.2004)

Url-2 Radikal Gazetesi , 13.12.2005.

Url-3 Net Haber, 14.11.2005

Url-4 <http://yapi.com.tr> 30.10.2012

Url-5 (Yeşil Gazete, Smh.com) URL: <http://www.yesilgazete.org/?p=65928>

Url-6 <http://ecotopianetwork.wordpress.com/2009/10/27/>”cevre-korumaciliktan-radikal-ekolojiye”<http://ferah-aver.blogspot.com/2008/12/bu-yazmda-sadece-osmanl-kltrnde-bulunan.html>

Url-7 http://www.istanbulkulturenvanteri.gov.tr/halk-kulturu/detay/envanter_id/62# Halk Kültürü Envanteri Halk Kültürü Fişi Envanter Detayı, ty <http://anayasagundemi.com/2012/09/21/fransa-anayasa-konseyninden-insan-merkezli-hayvan-haklari-karari/>

Url-8 <http://haber.mynet.com/binlerce-kisi-hayvan-haklari-icin-bulustu-654105-guncel/>) Güncelleme:30 Eylül 2012 15:41

Url-9 <http://www.taklaciguvercin.com/kuslar.htm> , “ Kuş Evleri ve Kuşlar”

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Gülçin ÜRGÜPLÜ

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul 18.07.1984

Adres: Bahçelievler /İstanbul

E-Posta: gulcinurguplu@gmail.com

Lisans: Ege Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Mesleki Deneyim ve Ödüller: 3 yıldan fazla bir süredir de Işık Peyzaj Mimarlığı şirketinde Peyzaj Mimarı olarak çalışıyor.

Öncesinde English Gardens Peyzaj Planlama şirketinde Peyzaj Mimarı olarak çalıştı.

Yayın ve Patent Listesi:

Ege Üniversitesi-Peyzaj Mimarlığı Bölümü / Lisans Tezi _Doç.Dr. Şerif HEPCAN
“Ege Üniversitesi Kampüsünde Öğrencilerin Mekansal Gereksinimlerini Saptamaya Yönelik Bir Araştırma”

Dilek Peninsula and Menderes Delta National Park _ “Menderes Delta Habitat Corridor” _ (Kassel University (Almanya) işbirliğiyle) (http://www.uni-kassel.de/hrz/db4/extern/FG_Landschaft/kusadasi/wiki/index.php?title=Menderes_Delta_Habitat_Corridor)